

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ

LITERA

ANUL-III

Nr. 1.

Simoneanu Miron

SUMARUL:

Cătră cetitori	<i>Red. și Adm.</i>	Sărbătoare (schiță)	<i>H. P. Petrescu.</i>
Literatura noastră	<i>Vasilie Goldiș.</i>	Scriitorul și bani	<i>Al.</i>
Cîntece de Crăciun (poesie)	<i>Ludovic Dauș.</i>	Mitru (schiță)	<i>Simin.</i>
Mortua est (poesie)	<i>Octavian Goga.</i>	Foî răzlete (I. A. Basarabescu)	<i>dr. S. P.</i>
Umbră (schiță)	<i>Tr.</i>	Tabla dela Lugoj	<i>Iosif Popovici.</i>
Mărunțișuri istorice culese în Ungaria	<i>N. Iorga.</i>	Mugur, mugurel (poesie)	<i>Victor Bontescu.</i>
Luceafărului sării (musică)	<i>N. Ganea.</i>	La groapa lui Laie (poesie)	<i>Nic. Otavă.</i>
Cînd cu Comedia (amintiri)	<i>Zaharie Birsan.</i>	O tempora (poesie)	<i>Sanherib.</i>
Cîmpul Libertății (poesie)	<i>St. O. Iosif.</i>	Cărți și reviste	<i>T.</i>
Pe înserate (poesie)	<i>Nic. Otavă.</i>	Cronică și notițe. Foșta redacției.	
Hanul cu tei (schiță)	<i>George Stoica.</i>		
Căruț și căruță (filologie)	<i>dr. S. Pușcariu.</i>	Ilustrații.	
Cîntec (poesie)	<i>Isis.</i>	<i>O. Smighelschi: Cristos și Maica Domnului.</i>	
Tragedia Omului (traducere)	<i>Octavian Goga.</i>	<i>V. Simonescu: Idilă și Studii.</i>	
		<i>D. Hîrlescu: Studii.</i>	

ABONAMENT:

Abonamentul să plătește înainte! Pe un an: 12 cor.; pe $\frac{1}{2}$ an: 6 cor. Pentru învățători, preoți săraci și studenți: numai pe un an: 7 cor. În România: un an: 16 lei, $\frac{1}{2}$ an: 8 lei. Un număr 50 bani, în România: 65 bani.

On. cetitori cari ne voesc să aboneze „Luceafărul“ sînt respectuos rugați să binevoiască a ne retrimite saū numărul de probă, saū prețul lui de 1 cor. (1 leu), scriind pe cuponul mandatului și numărul de pe adresă, sub care au primit revista.

On. abonați sînt rugați a ne comunica adresa exactă și completă pe verso cuponului dela mandatul postal, împreună cu numărul de expediție de pe adresă.

On. Restanțierii pe anul 1902 și 1903 sînt rugați a ne trimite abonamentul.

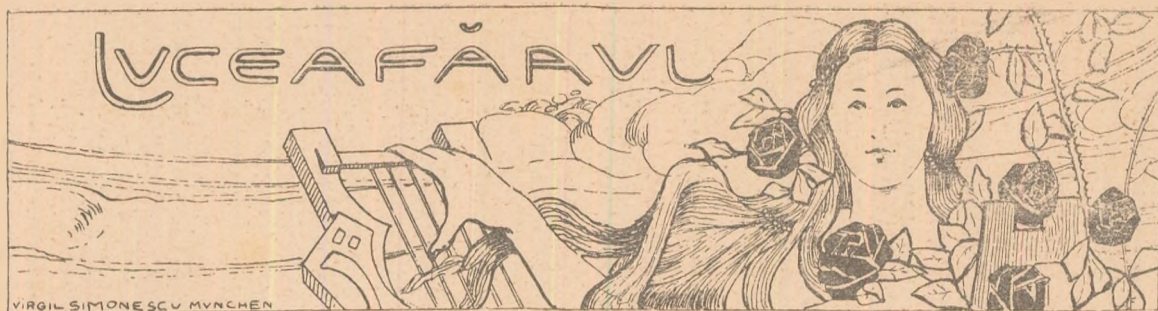
Numărul 2 al Luceafărului va fi număr **Carmen Sylva**, cuprinzînd: pe copertă portretul M. S. Reginei, lucrat de dl V. Simonescu, articole despre activitatea literară a Reginei-poete și traduceri din operele mai nouă. Copertele numerelor ce vor urma, sînt lucrate anume pentru Luceafărul de pictorii O. Smighelschi, D. Hîrlescu și Vorel.

Autori, cari voesc să li se anunțe apariția publicațiunilor, sînt rugați a ne trimite cîte-un esemplar. Rugăm în deosebii pe autori din România.

Prețul nrului 1.: 1 coroană (1 lei).

70 APR 1971

05
L 85

4819/D

Cătră On. Cetitorii.

Cu numărul de față revista noastră intră în al III-lea an, care nădăjduim va fi mai darnic atit pentru noi, cât și pentru On. cetitorii.

Programul ei rămîne cel din trecut, cunoscut publicului: propovăduirea culturii naționale; — și o revistă romînească care își dă sama de misiunea ei, în vremurile noastre, nici nu-și poate alege alte cărări de activitate.

Credința într'un viitor mai bun, precum și încurajările ce le-am primit de la oameni luminați a' neamului nostru, lămurește hotărîrea noastră de-a mîneca înainte. Mai cu seamă c'am reușit să obținem, pentru numerile viitoare, sprijinul moral al unor scriitori distinși, cărora și pe aceasta cale le aducem respectuoasele noastre mulțumiri, în special Dlui *N. Iorga*, care în nemărginita-î dragoste de neam, cu o grijă părintească, își aduce atit de cu drag aminte și de noi.

Pe viitor — după cum se poate vedea chiar din acest număr — vom spori îmbunătățirile revistei noastre: Vom căuta să grupăm în jurul Luceafărului toți scriitorii de valoare de la noi; vom popularisa, încetul cu încetul, operele artiștilor noștrii — lucru care nu l-a prea făcut nici o revistă românească pînă acum; — vom ținea în curent publicul cetitor cu mișcarea culturală din România; în «Foi răzlețe» vom ajuta — sprijiniți de colaborarea d-lui Dr. Sextil Pușcariu — pe cărturarii noștrii în alegerea cărților literare bune și vrednice de citit ce apar; asemenea credem a aduce un bun serviciu bărbaților de litere din România, luînd notă de publicațiunile în limba ungară, cari ne privesc și pe noi. Iar pentru a face revista noastră mai accesibilă cărturarilor săraci de la sate, cu tragere de inimă la învățătură, coborîm, pentru preoți și învățători săraci, prețul abonamentului la 7 cor., urcînd-l, în schimb, pentru cei-l-alți la 12 cor. pe an.

Copertele viitoare vor fi schimbate la fie-care număr, dînd lucrări originale de ale pictoriilor noștrii.

Pentru a duce însă la îndeplinire, statornic, aceste schimbări, avem lipsă și de sprijinul material al On. public, pe care-l așteptăm cu încredere, mai ales, da.ă și presa noastră își va aduce mai des aminte de munca noastră cinstită.

Mai amintim că atit redacția cât și administrația — în sînul cărora nu s'a făcut nici o schimbare — își va da toată silința să merite încrederea publicului nostru, căruia i dorim: **An nou fericit!**

Redacția și Administrația
revistei „LUCEAFĂRUL”
Budapesta, IV., Str. Zoldfa 13.

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

4819D

45

8

88

LITERATURA NOASTRĂ.

Înțeleg literatura Romînilor din Ungaria și Ardeal.

Adese-orî am auzit, și mai des am cetit plîngerea, că literatura noastră stă pe loc, nu mișcă, nu se desvoaltă, nu avem poeți, nici chiar prosatori mai de seamă, nici literați de alt soi.

M'a pus pe gînduri plîngerea asta. Că într'adevăr literatura e lucru mare pentru un popor. Și ar fi trist afară din cale, dacă s'ar putea constata, că cei 3 milioane de Romîni, cîți se află în țările de sub coroana Sfîntului Ștefan, nu sînt în stare să producă talentele trebuincioase pentru viața unei literaturi corespunzătoare stărilor acestui popor. Constatarea aceasta ar trebui să zguduie credința în puterea de viață a poporului nostru de aici.

Despicînd însă cu mintea starea lucrurilor, chibzuind asupra situațiunii noastre în general, am ajuns la convingerea, că plîngerea nu este nici decît întemeiată.

Înainte de toate literatura face parte din viața întreagă a poporului. Manifestațiunile culturale, ast-fel și literatura poporului nostru nu poate să ia alte proporții, decît numai acelea, cari sînt corăspunzătoare situațiunii generale în care se află poporul nostru.

Că acest popor ar fi lipsit de izvoarele talentelor literare, nu este adevărat. Începînd dela pleiada cea veche a bărbaților literați, cari în România au produs renașterea națională, și pînă în timpurile mai nouă, literatura romînească (cea din țeară bine înțeles) este clasică dovadă, că poporul nostru de aici e foarte productiv chiar în talente literare.

Slavicî ar putea să fie podoaba literaturii orî-cărui neam, George Coșbuc e geniul, care trebuie să primească loc onorific chiar în istoria literaturii universale omenenești.

Cu toate acestea însă e lucru firesc, ca noi să nu avem o literatură, care să se poată asemana cu cea a altor neamuri. Pentru că starea noastră se deosebește de aceia a altor neamuri.

Dacă cetim cu băgare de seamă istoria, ne convingem, că vremile de mărire ale popoarelor rămîn remarcabile mai virtos prin înălțarea literaturii și a artelor. E cu neputință a cere, ca un neam oropsit ca val de el, sărac, incult, nedreptățit, plin încă de păcate un leghion, să aibă literatură frumoasă, care ar și merita numele acesta.

Poporul nostru n'a ajuns încă în starea, ca să poată prețui, să poată da hrană suficientă unei adevărate literaturi frumoase. Pentru aceia toate adevăratele talente se refugiază în România. Cu forța nu se poate face literatură, nici cu statute, nici cu ieremiade, nici prin secretari literari, nici prin secțiuni literare și științifice.

Literatura se desvoltă în raport cu desvoltarea generală a poporului.

Cînd vom avea vre-o 30 de gimnazii romînești cu profesori plătiți cel puțin cu 4—5 mii coroane anual, cînd vom avea 20 ziare romînești bine situate materialicește, ca să poată da plăți grase redactorilor, cînd Asociațiunea va putea să dea ocupațiune la 3—4 puteri literare orî științifice, cînd vom avea mii de familii cu avere de cel puțin 500 iugăre pămînt, clasă mijlocie de negustori și meșteșugari preotese și dascălițe, cari citesc mai bucuros romînește, decît nemțește orî ungurește, societăți de tot soiul, reuniuni în toate comunele mai mari, fericire și bogăție, atunci de sigur vom avea și literatură bogată și fericită.

Acuma avem aceia, ce ni se cuvine.

Și pentru asta nu este supărat sufletul meu. Că în natură nu este salt. Trebuie să fim răbdători, să așteptăm vremea, că nu sîntem peste vremi, ci ea ne stăpînește pe noi neputincioșii muritori, vorba lui Costin.

Din neajunsul acesta văd răsărind însă un alt rău mai mare. Ne silim adecă la imposibilități. Vrem să facem literatură, care nu ni se cuvine. Ne inspirăm din raporturile popoarelor mari, bogate și cu civilizațiune de veacuri și ideile, cari le frămîntă, le primim în suflet, le dospim și le dăm în forme literare poporului romînesc din Ungaria și Ardeal. După aceia ne prinde apoi ciuda și mirarea, că nu ne bagă nimeni în samă.

Mai anii trecuți mă îndeletniceam cu afacerea teatrului nostru. Ziceam și sciam, că nu ne trebuie teatru, cum au Nemții, orî Francezii, orî cum au chiar Romîni din România. Ci nouă ne trebuie o trupă ambulată modestă, așa cum sînt și puterile noastre. Trupa asta să joace ceea ce-i place poporului, nobilitîndu-i, bine înțeles, gustul cu înțelepciune și cu vreme.

Mi-am aprins paie în cap. Că multor purtători de condeie le trebuie teatru artistic, care să represinte chiar pe Shakespeare, pe Sudermann, pe Maeterlink, cu un cuvînt teatru aidoma Théâtre Français din Paris.

De Vlăduțul Mamiș, de Lipitorile satului, de Cuiul lui Pepelea, de Ruga dela Chisetău ne este, par'că, rușine.

Dar adevărul e, că la nici un popor literatura n'a răsărit așa deodată, ca Minerva din capul lui Joe, cu un Calderon, Dante, Shakespeare, Goethe orî Eminescu în poală, ci a trebuit să fluere mulți Văcărești pînă la acordurile clasice ale lui Coșbuc.

E lucru firesc, că talentele mari fug dela noi. Rămînd aici, ar trebui să se sfîrșească în miserie, orî ar trebui să-și mărginească sborul

între păreții vre-unei cancelarii consistoriale, să facă pe avocatul orî să ia cîmpii. E noroc pentru ei, e noroc pentru literatura românească cea mare, că au unde să fugă. Cine simte în sine schinteia divină, plece, ducă-să.

Ș'apoi cum rămîne cu literatura noastră?

Spun numai vederile mele, fără pretenții. Cine crede altfel, să mă combată. La tot cazul va fi lucru priincios, să mai desbatem puțin chestia asta.

Mititeii, cari rămînem aici, să nu facem literatură universală. Ci mai virtos să ne coborîm la popor. Să ne inspirăm dela el. Să-î înțelegem aspirațiunile, dorințele, bucuriile, durerile lui. Acestea să inspire creațiunile noastre literare. Să reproducem *viața noastră proprie*. Onițiu dela Brașov se apropie cîte-odată de acest cerc de idei. Sermanul Fekete Jóska, Notariul Scurtu, Serata dela Șunturug, pățaniile Angliușului prin bisericile noastre, sînt lucruri, cari cuprind în forme literare cîte o clipă din viața noastră. În chipul acesta se poate viri în sinul societății noastre pofta lecturii romînești.

Cu amoruri romantice, cu prostiile studenților de prin *pensionate* (ce pe la noi nici nu există), cu Smarandițe, cu iatacuri, cu scene de prin mahalaua Bucureștenilor, la noi scriitorul se face de rîs.

Literatura noastră trebuie să se nască, să crească, să se întărească și numai trecînd prin toate fazele dezvoltării firești, poate să ajungă alături cu gradul de dezvoltare de astă-zî al literaturilor, cari stau în fruntea civilizațiunii omenesti.

Între scriitor și cetitor există raport matematic. Se întărește, crește cercul cetitorilor, literatura ia sboi. Pentru aceea lucrul cel mai de căpetenie este să sporim numărul acelor, cari cetesc: scrieri romînești. Dar numărul acesta iarăși numai așa îl poți spori, dacă oamenilor le vei da de cetit ceea ce pot dinșii mistui.

E adevărată nefericire, că noi ne cheltuim vremea și puterile ce le avem mai mult făcînd literatură, în loc să ne preocupăm mai virtos de chipul, cum am putea împrăștia prin satele noastre scrierile bune, ce le avem.

Asociațiunea scoate cărți folositoare pentru popor, dar nu îngrijește ca ele să poată fi într'adevăr gustate de aceia, pentru cari sînt făcute.

Lățirea prin popor a scrierilor bune este cea mai sfîntă datorință a tuturor acelor, cari au deosebită predilecție pentru afacerile noastre literare. Scopul acesta ar trebui să ne unească

pe toți, toate forțele, ce ne mai rămîn libere din ocupațiunile noastre pentru traiul de toate zilele, ar trebui să le cheltuim pentru argumen-tarea acestui nepretuit capitol.

În locul secțiunilor literare științifice (ce vorbe frumoase și goale), Asociațiunea ar trebui să angajeze vre-o 5 tineri cu bune pregătiri, să ducă cu sacul cărțile bune din sat în sat, acasă la Român, să le vîndă pentru cîți-va bani, chiar 30—50 de bani dă Românul bucuros pentru carte, dacă i-o ducă acasă.

Ce gîndiți dumneavoastră?

Apoi, dacă pofta lecturii ar crește, vine și rîndul literaților. Să vor afla talentele, cari să scrie bine și frumos, cînd vor avea pentru cine să scrie. Și adevăratele talente de bună samă nu se vor inspira din Maeterlink nici din Ibsen, nici din Maxim Gorkii, ci se vor inspira din viața nespuse de bogată a poporului nostru.

Am cetit în zilele astea o mică foiță în «Tri-buna Poporului». Era iscălită de medicul domn Brădean, care n'a scris pînă acuma nimic romînește. Cel puțin eu nu știu să fi scris. O amintire din copilărie, dela Lipova. Cu badea Cojoc, vestitul șahist, pe cari băeții voiau să-l înfunde, dar' nu puteau, nici chiar aprinzîndu-l în fie-care secundă «fumeica», cum zicea badea Cojoc la lulea. Am cetit odată foița aceasta, ascunsă pe pagina a treia din ziar, am cetit-o încă odată și par'că pe gene mi s'a lăsat ceața unei dulci melancolii. Iată o pîrticică din viața mea, pe care o cunosc, o știu, o înțeleg și atît de bucuros o cetesc. Oare o fi murit badea Cojoc? Dumnezeu-i să-l ierte:

Voi, cari vreți să scrieți pentru publicul nostru de aici, scrieți viața lui, că știți bine, ce mare egoist este omul, ce este afară de dînsul, este departe o lume întregă, ce este în dînsul, aceea îl preocupă, îl muncește, îl doare, îl înveselește.

Creangă este unul dintre cei mai cetiți scriitori în țeară. Nu la noi. Numai o mică parte din noi îl înțelege. Mulțimea cuvintelor neobișnuite pe la noi, chiar și fraza cam streină p'aici, îl face strein pentru publicul nostru cel mare. Dar' Popa Tanda, și Moara cu noroc și Gura Satului și Scormon, nespuse de dulce, pentru ce ne farmecă pe toți? Pentru că e din noi, cunoaștem toți pe părintele Trandafir, țînă-l ta-tăl ceresc. Și pe Sanda n'o întîlnim pe cale la munte?

Amicul meu Goga m'a rugat să scriu ceva pentru Luceafărul. Astea le-am scris. Aș dori să fiu înțeles.

Vasilie Goldiș.

CÎNTECE DE CRĂCIUN...

CRĂCIUN BOGAT.

*Copii frumoși, copii iubiți,
Cîntați mai veseli și zîmbiți:
 Crăciunul vine!
Și-aduce mîndre jucării
Și nuci, și mere aurii
 Pentru copii!*

*Căci Moș-Crăciun în tolbă are
Tot lucruri bune pentru voi;
Și-o să vă dea la fie-care
Bomboane dulci și haîne noi.*

*Copii cumiști, copii frumoși
Primiți pe Moș-Crăciun voioși,
 Crăciunul vine!
Și-aduce mîndre jucării
Și nuci și mere aurii
 Pentru copii!...*

CRĂCIUN ȘĂRAC.

*Copii sărmani, copii iubiți
O! fiți cumiști, — nu vă jeliți
 Crăciunul vine!
Dar n'are mîndre jucării,
Nici nuci, nici mere aurii
 Pentru copii!...*

*Afară-î ger și-s vremuri grele
Și Moș-Crăciun a sărăcit —
E gol și tremură sub stele,
De vîntul iernei biciuit...*

*Copii drăguți, copii iubiți
Dormiți un somn ușor, dormiți,
 Crăciunul vine!
Și 'n loc de nuci și jucării,
Aduce vise aurii
 Pentru copii!*

Ludovic Daus.

MORTUA EST.

Rapsodie.

— Fără rimă. —

Pe perina cu foi de rozmarin,
Alunecase capul ei la vale.
Pe fruntea albă, ca zăpada nopții,
Ploau-și jalea 'nduioșăți cireșii:
Murea fecioara...

Și ochilor seninî, ca dimineața,
Le adormea azi cea din urmă rază
În adumbrirea pletelor de aur.
Și buzele curate, ca un cîntec,
Mureau zimbînd azi cel din urmă zimbet:
Murea fecioara...

Sus, — soarele, cocon de-apururi tînar,
Opritu-s'a în drumul lui pribelnic
Și 'nfricoșat de vestea unei raze,
S'a 'ntunecat și în adînc de mare
Muțatu-și-a pleoapat, remurînd.
— Și s'von pe largi pustietăți de ape
Și gemet lung pornitu-s'a prin codrii,
Înfiorate frunzele mureaș.
Iar' chipul clar al lacului-ogîndă,

În clocote cernitu-și a seninul,
Cînd vîntul, cra nic vestitor de groază,
Gemea nebun din tulnice de-aramă,
Vestind: *Jeliți! Frumoasa cea din urmă
E moartă!*
Și mările și codrii răsunaț-au:
E moartă! E moartă!

— Prelung gemut-a îngrozita fire.
Cutremurați cei patru stîlpi ai lumii,
Lăsat-au pacea stării lor pe loc.
Cînd iat' de odat' să sguduie și bolta:

Din cingătoarea ceriului albastru,
Des.opciată cade steaua Venus —
Și prin văzduhuri negre călătoare
Își taie drum, — și, ajungînd seninul,
Purcede 'n sbor spre 'mbătrînitul Hellas
Și 'nfiorată sinul ei de flacări
Și-l freamătă, iar' calea-i se oprește
Pe virful mort al muntelui Olîmp,
Și 'n gemet lung ea foc aprinde, mare!

Și cum lumină flacăra curată,
Din negură și din vesmintul ceții,
Răsar, tronind în liniștea lor sfintă,
Toți Dumnezeii zile lor demult,
Drumeții mari ai vremii stătătoare.
— E împăcată vrajba lor străveche.
Stăpînii morții ai fulgerelor stîNSE,
Ocrotitorii dimineții albe
Și-ai nopții negre purtători de frîne,
Ce sămîneau cu mîna lor amurgul,
Stați muți...

Măreții meșteri ziditori
Încremeniți în marmură și fildeș,
Plecîndu-și greul frunții lor boltite
Încrucîșindu-și brațele lor albe,
Privesc la foc cu o hîi stînși și reci
Și-î jale scrisă 'n zimbetele lor,
Neputincioase zimbete de piatră!

Gălbui pară învălise-Olimpul,
Cînd iat', deodat' din ploaie de lumină,
Sburînd prelung prin albul din văzduhuri,
Vin călători pe aripe de vînt
Și pogorînd pe razele de lună,
Toți cîntăreții

Zidiți de vremea sfărîmată 'n clipe,
În Răsărit și 'n neagra Miază-noapte.
Vin sfîșiindu-și toga lor de purpur,
Cu pletele pe umeri undulate.
Cununile le străluce de raze,
Îar' genele le străluce de lacrimi
Și gemet lung răzbate-le făptura.
Cu hohot plîng poeții-Dumnezei,
Cînd harfa lor în flăcări își aruncă.
— Cutremurat

Olimpu-și mișcă iarba și nisipul.
Triumfător văpaia se ridică
Și flacăra la poarta bolții bate.
Îar' din fiorul harfelor aprinse,
Desprinde-se un cîntec fără seamăn
Și firea 'ntreagă cîntă imnul morții
Și zeii-și pleacă fruntea lor boltită,
Poeții 'n palme fața și-o ascund,
Îar' plopii cîntă, frunza tremurîndu-și
Și coapsa lor se 'ndoaie și se frînge
Și trestia în ape se cufundă
Și 'nfiorații trandafiri selbatici,
Podoaba lor și-o scutură și — cîntă...
Se smulg din coaje muguri feciorelnici
Și înfrățiți cu cîntul și lumina,
Își veștezesc petalele și — cîntă!...

Pe creștetul Olimpului aprins,
Suie grăbit prin spinii și printre sghiaburi,
Rănindu-și brațul, fluierul și fruntea,
Un făt pribeag cu ochi senini albastrii:
E cel din urmă ucenic al strunii.
La pîept își strînge lira văduvită,

Ce tremură de crengi cînd se lovește
Într'un suspin domol, nespus de jalnic...
În vîrf zărește focul ce se 'nalță
Și-atunci nebun își opintește pieptul!...
Ajunge...

— Strălucitor văpaia viorie
Se 'nalță iar'. În ori și ce scînteie,
Tresare-un gînd și moare-o simfonie
Din cîntecul cel zămislit demult,
De dragostea dintru 'nceputul vremii,
De trandafirul cel dintii al firii...

Cu ochi aprinși poetul ingenunche
Și 'ncet plecîndu-și fruntea lui rînită,
Sdrobind sfiala celor patru strune,
Întruchipează jalea lui în cîntec
Și lacrimi cad pe lemnu 'nfiorat,
Ce-î ferecă cu glas nebun amarul:
E cea din urmă încordare-a strunii,
E-al frumuseții imn, de îngropare.

Pribeagul făt cu ochi senini albastrii
Și el 'și-aruncă lira 'n foc. — Și-atunci
Ridică-și ochii tulburați de clipă:

Vede sdrobiți în bulgării natîngi
Curetul chip al zeilor de marmur.
Îar' cîntăreții călători se duc
Suindu-se pe razele de lună
Suindu-se pe aripe de vînt
În alte lumi.

— Înalță-și ochii cătră foc să vadă,
Și vede para leneș cum se stînge
Și cum rămî n din lamura văpăii
Cărbunii morții ai sfintei stele Venus.
Cu fumul cald al jertfei uriașe,
— Cea mai curată, cea mai sfîntă jertfă —
Se 'nalță Ea pe patu-î de mătasă
Înfășurată 'n pulbere de slavă
Cu picurii celui din urmă cîntec
Domol, domol...:

Frumoasa cea din urmă.

— E cîntul mort. Poetul fără liră,
Lipsit pe veci de a ochilor văpăi,
A pribegit la malurile mării.
Dar nemișcată, mută era marea.
De-un val răzleț din sinul ei recit,
Ce tresărea prin cercăne de ghiață,
A întreat poetul orb:

Răspunde,

El unde-î?
Soarele, căci raza lui n'o simt?
Și-n vreme ce încremenea în ghiață,
Răspuns a valul:

E mort!

Octavian Goga.

UMBRĂ.

Ioannes Alienus locuia într'un han de a doua mână în Ierusalim. Într'o seară sta la fereastra deschisă, îi venia greu, să o închidă. Aerul era moale, orașul liniștit. Jos, pe ulița strîmtă și plezișă un om trecea în goană, aplecat spre catir, a cărui copite mici făceau șgomot și se poticneau pe pietrele cele mari și întunecoase. Călărețul mormăia ceva melodie monotoană, după obiceiul oriental, pe un ton nasal și prelungit. Cu cît se îndepărta mai tare, glasul îi sămăna tot mai mult cu a unui cimpoi.

Pe pervazul fereștii era o broșură nouă, și lumina de lună a nopții de sud era așa de intensă, încît putea ceti cu ușurință.

Broșura aceasta rupea cu trecutul; era un protest la adresa stagnării și eschidea orî ce contrazicere. Cum privea însă în broșura asta, tocmai în acel oraș, de unde s'a respîndit în lume ideia frățietății zise:

— Nu și nu! Noi tinerii, cari cu sîngele nostru năvalnic sîntem dușmanii stagnării, noi am pregătît totdeauna o bucată de pămînt pe seama adevărului, noi am pornit de aici în lume.

Și făcu un gest involuntar. În clipa aceea privi la propria lui umbră, proiectată clar de lumina lumii, pe perețele camerei, lângă pat. Fără voie isbucni în rîs. Umbra lui era chiar ca a unui actor, care recitează cu capul dat îndărăt o frază celebră.

Îi era rușine de sine însuș și pentru întîia oară constată, că între ideile, cari s'a respîndit spre apus din orașul acesta este și o perlă mică de tot, și arare-orî băgată în seamă — *umilința*.

Își acoperi fața cu minile și cînd privea din cînd în cînd în sus, i se părea, că miî de stele îi schinteiază. Era, de sigur numai sîngele lui înfierbîntat, dar i se părea totuș că punctele aceste strălucitoare se opresc în jocul lor, asemănîndu-se stelelor de pe cer. În curînd se deșteptă din reverii, la șgomotul ce-l auzi din spre stradă.

Privi înspre stradă.

Un pîrete se intindea de-alungul caselor din față și pe cîmp ardea un foc de păstorî. Lîngă foc sta Christos, în jurul Lui cîți-va prie-

tinî și învățăcei. La cîți-va pași, umbra lui Christos se desena în proporții uriașe, pe pîrete.

Ioan învățacelul Lui favorit, adîncit în reverii, luă o bucată de cărbune, și fixă pe pîrete conturile umbrei, încît figura Măiestrului rămase pe pîrete. Apoi aruncă cărbunele și se amestecă și el în vorbele celor-lalți.

În ceea-laltă zi, Ioannes Alienus sta la fereastră și privia, cum trecătorii se opresc la desenul pe pe pîrete.

— Poate că e chipul unui pantofar, căci are spate gîrbove — zise un pantofar.

— Nu vorbi prostii — zise o vînzătoare de poame — tocmai fiind că e gîrbov, se vede că e vînzător de poame, dar nu i-au pus corfa în spate. Din gura lui între-deschisă, par'că auzi: «Cumpărați mere, cumpărați!...»

Un membru distins al sindicatului, care nu se amesteca în vorba acestor oameni de rînd se gîndi:

— După fruntea lui înaltă, vîd că vrea să reprezinte un gînditor. Ai putea zice, că e chiar chipul meu. Da, de bună seamă, chipul meu e. Vr'un pictor sărac de sigur, s'a pus să-mi fixeze conturile, pe mine doar mă cunoaște toată lumea.

Într'aceea unul dintre privitori se opri tăcut în fața conturilor. Nimeni nu știe cine e, și urmașii nu-i vor afla numele, căci trăia retras și nu-i plăcea șgomotul și mărîrea deșartă. Își încrucișă minile pe piept și privia desenul.

— Ce frunte nobilă — gîndia el — cîtă blîndețe în întregă figura. O, dacă ar putea cine-va să se asemene acestui chip! Dar de ce să dorim ce e cu neputință?

Și cum sta acolo umil și în tăcere, se asemena așa de mult desenului, încît trecătorii se opriau șopotînd, arătînd în spre dînsul. El se depărtă confuz, neînțelegînd, de ce anume se uită cu toții în urma lui.

Nu era asemenea lui Christos; cine ar și putea să-i fie asemenea? Dar sămăna cu *umbra* Lui, fără să știe de asta. Căci dacă ar fi știut-o și și-ar fi ridicat capul mîndru de aceasta asămănare — ar fi dispărut numai decît asămănarea.

Tr.

O. SMIGELSKI: CRISTOS.

MĂRUNȚIȘURÎ ISTORICE CULESE ÎN UNGARIA.

Acum doi ani am petrecut o mare parte din vacanțele de vară în Ardeal și Ungaria, cercețind prin orașele mari și mici urme ale trecutului românesc mai vechiu sau mai nou. Nu voiam să aflu numai datele la care s'au petrecut fapte politice de însemnătate: schimbările celor puternici, războaiele și tulburările, ci îmi trebuia mai ales ceva cu mult mai modest, dar neasămănat mai interesant și mai însemnat în desfășurarea puternică și vioaie a valurilor de viață, care sînt vremile. Anume gîndul nelămurit și sfielnic, simțirea arare-ori numai îmbrăcată în cuvinte neîndestulătoare și rău alese, voința obișnuit șovăitoare, dar dezlănțuită une-ori ca o furtună de nimicire și facere la loc a vastelor mulțimi fără de nume. La mormintele eroilor, celor puternici și bogați, erau semne de recunoaștere destule, destule podoabe și inscripții de preamărire; și nu eram îndemnat să merg pe drumul bătut de pașii închinătorilor, pe cît mă chema poteca mîncată de buruieni sălbatice, care ducea la mușinoaiele amestecate, înfrățite, sămănate cu strîmbe cruci fără urme de slove, sub care dormiau covîrșiți de uitare cei foarte mulți, gloatele umile prin care a trecut însă, ca și prin cei aleși și norocoși, sufletul timpului lor.

Am strîns multe știri, dintre care unele au fost cuprinse în deosebite lucrări, ca *Studii și documente privitoare la Istoria Romînilor* sau *Sate și preoți în Ardeal*, despre care nu mă pot mîguli că au ajuns la cunoștința cetitorilor obișnuiți ai acestei reviste, cu toate că paginile lor au fost scrise sau îngrijite și cu gîndul la dînsii. Mi-au rămas însă atîtea mărturii istorice, căroră nu le-am găsit locul pînă acuma în studiul speciale. Astăzi, cînd tinerii strînși la această revistă de propagandă națională studentească într'un mediu străin, îmi cer o contribuție la publicația lor, deschid cu bucurie pentru dînsii caietelele. Acum, dacă în ele se vor găsi lucruri plăcute sau neplăcute abonaților «Luceafărului», — aceasta nu pot s'o știu. Nu uit nici-odată că studiile istorice sînt departe de a face hrana zilnică a unui popor care are atîta nevoie de dînsese, pentru a-și desăvîrși conștiința națională, a-și pătrunde firea și a se îndemna la luptă, care păstrează și duce mai departe. Un fel de frică neghioabă face însă să fugă ochii pripiți pe pagini unde sînt nume proprii și date, care nu se află acolo însă pentru că sînt nume proprii și date, ci pentru scopuri cu mult mai înalte și mai bine-făcătoare. Caut din ce în ce mai mult să fiu cu totul desfăcut de egoismul specialistului, să înlătur pe deplin greutatea meșteșugului și să spun pe înțelesul orî-cui povestiri românești, care sînt pentru învățatura tuturor. Dacă ele nu răzbat nici așa, decît prea puțin

și mai mult între dușmani, cari îmi caută apoi nod în papură, nu sînt de vină eu, — și poate nici cărturarii de astă-zî ai neamului românesc, — ci vremea.

I.

În Archiva Statului din Buda, am cercetat întreaga corespondență a episcopului neunit din Ardeal Dionisie Novacovicî, un Sîrb, al cărui scaun vlădicesc de căpetenie era la Buda și care trăia din greu, de azi pînă mine, între veșnica neliniște, puțina ascultare a credincioșilor săi, între supraveghierea bănuitoare a Bisericii unite, pe ai cărei răsculați venise să-i păstorească și între epitropia încătușătoare a guvernului austriac. Am luat extrase dintr'un mare număr de acte românești, care au, de sigur, un foarte mare interes de limbă, dar care nu se pot publica din două motive, care mi se par hotărîtoare. Cele mai multe sînt jalbe, judecăți privitoare la preoți ce nu și-au făcut datoria, rătăcind de cele mai multe ori pe cele mai respingătoare cărări ale purtării rele, certători, bețivi și vînători de femei, cum de altmintrelea era în drept ori-cine să se aștepte dela o biată preuțime fără creștere, fără carte și fără mijloace de traiu, așa cum se înjghebase în frămîntările sofroniane. Cuvînta are drepturile ei, și nu le voiu călca. Aceasta cu atît mai mult, cu cît sînt destui oameni cari, opriți prin painjeniușul discuțiilor religioase de a vedea necesitatea luminoasă a unui singur ideal de cultură romînească, îndemnați de motive mărunte și felurite să ducă înainte o luptă care ne-a desbinat cu prisos și nu poate decît să ducă tot mai departe răul, — așteaptă numai o asemenea mană pentru a hrăni certele lor spre mărirea lui Dumnezeu în confesionalism strîmt¹. Ajutor la aceste hărțuiri nevrednice în fața primediei adevărate, care vine de aiurea, nu vreau să dau.

În afară însă de scrisorile ce am tipărit în *Studii și Documente, IV* mai ales, cîte una mai poate eși la iveală. Iată ast-fel o scrisoare, a Vlădicăi blăjean Rednic, datată din reședința sa, la 18 Iulie 1767. E adresată lui Dionisie, concurentul din Rășinari.

Athanasie, episcopul Făgărașului în Ardeal... Înștanșul, de iaste preot neunit, precum să zice, umblînd aici, într'acest iosag, carele, fiind toți oameni noștrii uniți, de la înălțatul Împărat Carol al șeasălia, pe sama arhierului unit, precum și Mineiul de la Rîmnic, Iunie 4, pofteaște, după prea-

¹ Aceasta s'a văzut destul în felul cum au fost «discutate» adese-ori operele meritosului canonic Bunea, căruia toată lumea ar trebui să-i mulțamească pentru străduințele și jertfele sale. Și, firește, cînd de o parte cînd de alta...

milostivă aceluias Împărat poruncă, care să găsească în diploma aceştii fundații, să va exeminăli după obiceiăi, fiind că până acum nimică n'au arătat cu ce dreptăți umblă prin acest iosag oameni voștri împedecându-î, precum să înțaleage; și, de să va găsi cu dreptăți, mai ales după pravila Ss. Părinți în Țara-Romînească, în anul 1652 tipărită, cu care și neunniți să laudă, noi îl slobozim să vie a ședeă întru acest iosag, plinind întru ceale sufletești și trupești toate aceale datorii carele omeni noștri din începutul aceștii fundații le-au plinit. [Citează și soborul din Gangra. Un «om budușlutoriu» nu trebuie. «Iară, avînd forumul său, îndată să să lasă la acela.»

De mîna lui, scrie episcopul:] Și să poruncească citu mai curundă să i să iae sama.

Cum se vede, Rednic se ocupă de una din cele mai gingașe întrebări pe care le deschisese luptele pentru întemeierea unei Biserici neunite, recunoscută de stat. În averea teritorială, în moșia sa «iosagul» chiar al episcopului unit erau să se suferă preoți de-ai lui Sofronie «răzvrăitorul» și de-ai lui Dionisie Sirbul? Dar Blăjenii susțineau că pe aceste locuri apărate de năvălirea necredinții, nu sînt de cît uniți: pentru cine ar fi deci să vie preoții confesiei vrăjmașe Romei?

*

De la aceste dezbateri între marile fețe bisericești, iată cererea rușinată a unei văduve de cătană, care vrea să se mărite din nou fiind-că i s'a pierdut bărbatul pe drumurile mari ale bățăliilor.

E «Mariia a lui Stănislavu din Șomărtinu», care se plînge, în Maiu 1767, episcopului din Rășinari.

Și-a luat acum zece ani tocmai un «bărbat pre lege». Dar după două săptămîni «l-au luat la cătane, — în ce chip adecă, cu puteria a tot satului săsescu Șomărtin. Care și din în țara aciasta l-au trecut; și, după trecerea a aniloru 5, venindă niște cătane cu opșituri, spuseră de bărbatulă mieu că au murit». Atunci... ea se grăbește a face și pe «deregătorii satului» să întrebe. Și acum, zice ea, «amă pusă cuget de a-mi luarea alt bărbat, care să și află om din satulă mieu: numele lui, Patru Roșca».

II.

În Biblioteca Museului Național din Pesta se află un număr de manuscrise romînești, care n'au fost încă studiate. Lucrări originale, povestiri istorice nu sînt printre dinsele, dar aceste venerabile cărți de biserică, urit scrise și prost legate, ascund ici și colo cuvinte și forme care pot folosi cercetătorului limbii noastre.

1. Unul din aceste manuscrise (catalogat Valachica 4°, 1) începe cu o prefață slovenească din veacul al XVIII-lea. Mai departe, numai pagina d'întăiu e slavonă, pe cînd în față stă alta, romînească.

E un catechism, care pornește așa: «Pentru leagea lui Dumnezeu care iaste în ceale zece cuvinte... Ce iaste leagea lui Dumnezeu? Leagea lui Dumnezeu iaste porunca lui Dumnezeu care prin Moisi s'au dată norodului în ceale zece porunci.» Urmează tilcul celor zece porunci, «Înștiințările de obște care sîntu trebuincioase spre leagea lui Dumnezeu», o esplicare a Tatălui Nostru, a Crezului, a «Fericirilor Evangheliei». La urmă e un dicționar romîn-slavonlatin, intitulat «Cuvinte...»

2. Un al doilea cuprinde pe versul legăturii însemnări din secolul al XVIII-lea ale unui preot cu privire la botezuri și îngropări de «prunci» și un fragment de manuscris din secolul al XVII-lea. E scris întreg pe hirtie supțire, într'o urită scrisoare lătăreață, de aceia ce se întrebuinta de obște în Ardealul secolului al XVIII-lea. Data scrierii se vadește prin unele însemnări. Pe f° 57V^o e scris: ac [a]stă propovedannea amu legatu la anu 1711, me[se]ș[a] Martie 3, în Bilgradu», iar pe f° 273V^o: «1640, me[se]ș[a] Agostii 8, gătatu, — laudă ție, Doamne».

Deci avem a face cu o carte din întăia jumătate a secolului al XVII-lea, din epoca în care scrierile sînt rare și de un mare preț. E o Cazanie — adecă o evanghelie cu învățătură —, care începe ast-fel, cu Dumineca Fariseului:

Iară M[i]l[os]tiviri Tale iaste puținți ca să mă spășiscu, că pentru păcătoși ai venitū di în ceriū pre pământū, ca să-i chemi spre pocăințe. Decī nu mă lisa nice pre mine în deșertū, ce mă primește și pre mine, ce cadzū cu smerenie și cu lacrimi cătră Svenția Ta, pri aceaste cuvintū ce le grei vamișulū cu lacrimi și cu smerenie făcu sufletulū lui rodū de lucruri bune. Iari Farisiulū cu cuvintel[e] lui calcă uuvântū [sic] mare, culege (?) toată roada cea bună a sufletului s'ū. Pentr' acea întru totū m[i]l[os]t[i]vul[us] și dereptul giudețū D[u]m[ne]dzău, plăti amănūduror cumu să cade cătā unuia căruiașū de inși, pre Farisiū di în bunătate mândrii lui pogori-lū intr'adānculū smerenii, iarī pre va[me]șū di în sārācie smereniie lui innālțelū întru bu[n]itate sp[ā]seniei, și să implu scriptura ce grīiești: D[u]m[ne]dzău micūșureadzī pre omū și-lū mareaște; ce pre Fariseu micūșuri-lū, căce că să indireptā-lū, pintru căce că să osindi pre sine. Ascultați ce grīi Dumnīdzău dea'nși de-amāndoī: adevērū grīescū voai că vameșulū aci[a]asta pogori în casa, etc.

Sînt și trei desemnuri în negru destul de rău făcute. La sfîrșit se citește:

«Acîasta dzis[e] Pr[e]c[i]s[ta], și cu glasū mare dzisă(:) Fiiulū mieū, în mînule tale daū sufletulū mieū. Și a îndată închisū Măria Sa ochiū. Și așa, adurmi și sufletulū ei cel svânt: ilū lui fiiulū ei în mănule sale: iară trupulū ei cel sv[ă]ntū luară-lū ap[os]s[to]lii de-lū duce la gropă. Uni ducē trupul, alții meargē că[n]tândū și laudă; iară Jidoviū, ca nește pizmași, ce ș'a fostū și ntăiū, audziră că[n]tările în[nă]l]țiri (*sic.*)».

3. E o carte de rugăciune, scrisă în Ardeal, în secolul al XVIII-lea, dar reproducînd un manuscris cu mult mai vechiū. Căci limba are un timbru de vechime ca acesta:

«Strămbătata mea o'mu cunoscutū și păcatulu mieū nu l-amu acoperitu. Dzișu: mărturisi-voiū spre mine fără-de-legile mele Domnului, și tu ai ertatu necurăția inimiei mele. Pîntr'aceia să rogă ție tot cuviosulu în vriame de treabă; însă potopul a ape multe cătră el nu să voru apropiia. Tu ești scăparea mea de scîrba ce mă ține, bucuriia mea. Izbăvește-mă de ceia ce mă încungîură. Înțelepți-te-voiū și te voiū înderepta pre cale întru caria să îmblî.»

4. Este o «Povățuire la grammatica nemțească pe sama școalelor a neamului romînesc», adecă a școlilor naționale inferioare întemeiate în era iosefină. E redactată și în romînește și în nemțește. La sfîrșit are și un vocabulariū.

5. O cărticică de rugăciuni cu litere latine, dedicată la 1843 episcopului Erdélyi dela Oradea-Mare de «Moysze Szora Noacul».

Acesta nu e un necunoscut. El a scris despre originea Romînilor, în ungurește (v. N. Densușianu, în *Analele Academiei Romîne*, seria a doua, II, p. 195). A mai săvîrșit, pe romînește, versuri (Pumnul, *Lepturariu*, IV², pp. 37—8). Născut în 1806, el a fost canonic la Oradea-Mare, — unde ar fi fost însă bine să scrie istoria Romînilor în romînește, iar versurile sale proaste să le alcătuiască în ungurește.

6. Un volumaș de miscelane. Între lucrurile de tot felul ce se află aici, întîlnim «Învățături pentru prăsirea pomilor» (1846, cu litere cirilice) și «Măestria de a se feri de răul sārăciei», tradusă din nemțește de un profesor ce se numește «Petru Lupulov».

7. Copiile lui Gavra (care, cum se știe, își pusese în gînd a scoate la lumină operele marilor istorici ardeleni), din Șincai, pentru censură. De la el mai este și o comedie ciudată, cu oare-care însemnătate culturală, în care se găsec față în față Romîni din anul 1840, zei ai Greciei și fruntași ai Romînimii din Ardeal. Scena se schimbă

din Țara Oltului în Cîmpii-Elisei, — un lung drum, cetitorule!

8. O foarte frumoasă carte de rugăciuni, din secolul al XVIII-lea (oct. 1), cu miniaturi.

9. Altă carte de rugăciuni. E mai veche și pare a fi transcrisă după un și mai vechiū original. Iată, în adevăr, cum se înfățișează:

«Despuitoriule Domne, [Dumîne]zău a-tot-șituriulea, carele vindeac[i] toată neputința și toată dureare, însuș și prea acîasta carea aū născut astîdz, roba ta, iar [o] vindecî, etc. Fereaste o prea ia și prea acestū cocon prea carea l-aș... (?), scu-teaștea-o pre ia suptū acopereamîntul aripilor talea, den dzua de-astîdz pînî în săvrășitul ei cel de apoi, pentru rugăciunilea, etc.

10. O cărtulie interesantă prin încercarea de a scrie romînește cu litere latine după norme de grafie ungurești: «Evangeliē kăre se csetesk un totye Duminycs si in totye serbatorj preste an un sventa Májka Bese(ke)reka catholicaske si apostolicaske skrijisse din Biblie si Evangelie rumunjaske, pre limba rumenyaske, prin Pater Josephus Lippai, parochus imperetyesk la Zlakna. În anul Domnului 1731».

Cine ar vrea să știe acum în ce chip răsuna spre lauda lui Dumnezeu armoniosul glas al Paterului se poate lămuri prin această citație:

O Maria, majka svinte,
Kruca fiul o implinte.
Iujemi (*sic*) melye care
Ku durerj csej maj mare.

La urmă se vede însemnarea «Anno D. 1732, die 8 mensis octobris».

Lippai nu e cunoscut. Dar în legătură se cuprinde însemnarea: «Mea ratione Dobra Petr.»: aceasta arată că manuscriptul a fost în stăpînirea cunoscutului funcționar fiscal Petru Dobra, care a tradus în latinește *Pravila munteană* (v. a mea *Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII-lea*, I, p. 518).

11. «Cîntece și rugăciuni sau probe de limbă ruteană și romînă la locuitorii unor sate ardelenesti, întrebuițate pînă în ziua de astăzi»¹. Cu tot titlul, ce făgăduiește mult, n'avem a face decît cu observații ale autorului, Eder, vestitul învățat sas, care a luptat contra trecutului și contra viitorului neamului romînesc în Ardeal, asupra faptului că în regiunea Deve și satelor vecine Romîni desnaționalizează pe «Ruteni», cari, firește, nu sînt alții decît acei Bulgari ră-tăciți pe cari-i studia deună-zî dr. Miletici în *Sbornicul* din Sofia. Spre sfîrșit se pomenește

¹ «Cantilenae et preces sive specimina linguae rutenicae et valachicae apud incolas quorundam pagorum Transylvaniae ad hunc usque diem usitatae». Russica 4 to, I.

și o Bucoavnă din 1762, tipărită de Bart¹ la Sibiu, «pentru envetzetura pruntschilor», care nu era cunoscută pînă acum.

III.

În archiva aceleiași Museu sînt chitanțele de pensie ale pribeagului Aron — Vodă Moldoveanul, adăpostit în Ungaria. Iată ce vînt îl adusesese acolo.

Pe vremea cînd stăpînia în Ardeal Castaldo numele Împăratului, Ștefan — Vodă al Moldovei fu omorît, la 1 Septembrie 1552, de boierii pe cari — i jignise printr'o nesocotită purtare de degenerat. La 21 Octombrie următor, generalul împărătesc scrie stăpînului său, din Sas-Sebeș, pentru a-i relata următoarele :

Fiind el la Sighișoara, i s'a înfățișat un boier moldovean, «bine întovărășit și om chipos», care venise cu un alaiu de două-zeci de oameni călări pe cai turcești foarte frumoși. Abia se învoi Trimesul a destăinui la un ceas de noapte că Domnul său e «tiran și dușman al neamului creștinesc și mai rău și decît Turcii» și că «el cu cîți-va alții și-au pus în gînd să-l ucidă». Cu atît mai mult erau îndemnați la acest strașnic fel de mîntuire, cu cît au în Polonia un fiu de Domn «creștin bun», și cu priinți pentru vecinii de aceiași lege. Boierul cerea numai scrisori de îndemn și asigurare, de-ar fi să isbutească planul, el e gata a sluji Împăratului cu un corp de două sute de călări. Scrisorile cerute i se dădură și, cînd Voevodul Ștefan ceru pe pribeag, de urma căruia dăduse, Castaldo-i făcuse vînt aiurea. Îndată sosește, pentru a căpăta sprijin, și un pretendent la tron, anume Alexandru.

Răvașele de întepire ale lui Castaldo erau supt ochii Hatmanului, Ioan feciorul lui Sturdza, și ai lui Ioan Petricina Vistierului, cînd le văzu un copil de casă, care dădu de știre Domnului. Acesta se hotări a înlătura pe vinovați și vorbi despre aceasta unor boieri tineri, cărora le păstra locurile de înaltă dregătorie ce erau să fie în curînd goale. Prinzînd, la rîndul lor, de veste, cei doi boieri amenințați săvîrșiră omorul, «în noaptea următoare» chiar, tăind sforile cortului de odihnă al lui Ștefan, pe care apoi îl acoperiră de rani.

Mama nenorocită a ucisului voi să facă Domn atunci pe Comisul Joldea¹, pe care și-l făcu ginere pentru a-i da drepturi. Dar Petru Ștolnicul, fugarul din Polonia, veni de acolo ca «Alexandru-

Vodă» cu destui ostași ca să se impună. Alexandru cel dela Castaldo, fu mîngîiat printr'o solie de către concurentul învingător².

*

Acum, găsim încă dela 30 Septembrie 1550 pe un «Aron Voevod» care dă la această dată pe un petec de hîrtie pe care întipărește pecetea moldovenească purtînd bourul cu cruce, între soare și lună (inscripția pare a fi latinească), o adeverință slavonă pentru primirea a 25 de zlofi. Bani i primise dela comitele de Thuróc, Mihail de «Rewa». Reședința pretendentului pensionat era la Zekula, un sat din comitatul acesta.

La 1557, un ordin împărătesc către Camera Ungariei (citat de Engel, *Moldau*, p. 194) face să se plătească fără zăbavă aceiași pensie. În Museul Național există chitanțe latinești din 3 Ianuarie 1558, apoi din 1 Aprilie, 28 Iunie, 31 Octombrie și 31 Decembrie. Vin apoi altele, slavone, din 30 Septembrie 1560 (trei la număr). Iarăși regele intervine pentru a i se plăti regulat «angariile» de cite 25 de florini.

În 1561, chitanțele lui, parte latine, parte slavone, sînt din 12 Ianuarie, 1 Aprilie, 17 Iulie, 30 Septembrie, 7 Octombrie, 13 Noembrie. Unele sînt date din Pressburg, altele din «Zekula». Pe o parte din ele se vede o pecete avînd această inscripție: «S. ARVN WEIWODA·DOM. DE MOLDOWA».

În 1564, acte analoge au datele de 5 Ianuarie, 7 Februarie, 9 Mart, 1 și 24 Aprilie, 3 August, 19 Octombrie. În 1563, o singură chitanță, din 1 Ianuar.

La 17 Aprilie însă din anul 1567, comitele Thuróc mărturisește către prefectul și consilierii Camerei regale că «această femeie Ana e văduva răposatului Voevod Aron» («haec mulier relicta quondam Vayvodae Aron»), că e foarte săracă și stă tot în «Zekula» cu copiii ei («satis pauperem ducit vitam in villa nostra Zekwla cum suis orphanis»). Ei i se servia încă pensia și avem două adeverinți dela dînsa date — ciudat! — 1 Decembrie 1559 și 12 Ianuarie 1560.

Așa se mîntui cu «Aron Wayvoda Moldaviensis profugus», în care Castaldo văzuse un moment pe «adevăratul Alexandru-Vodă» căruia i se cuvenia după dreptul strămoșesc Moldova. Norocul îl făcu însă să o schimbe cu pomana celor cîți-va zlofi pe an, rău plătiți la Pojon¹.

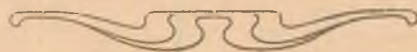
(Va urma.)

N. Iorga.

¹ Melchisedec, *Cron. Romanului*, I, p. 88.

² Cf. Buchholz, *Gesch. K. Ferdinands*, IX, pp. 609—11 (de unde în Hurmuzaki, *Doc.*, II). Cf. Iorga, *Documentele Bistriței* (Ardeal), I, Prefața; *Studii și documente*, V, p. 631.

¹ Actele au fost semnalate întîiu de dl Hașdeu (*Traian*, I, Nr. 6). Ele poartă signaturile fol. lat. 1177 și 1405. Aron-Vodă primia pe lingă bani și postav caragiū (asupra căruia v. *Analele Academiei Romîne* XX, p. 491, nota 5).

LUCEAFĂRULUI SĂRII.

Cuvinte de (VASILE E. MOLDOVAN).

(Cor. bărbătesc.)

Melodie și aranj. de N. GANEA.

Moderat cu sentiment.

Bariton Solo

Tenorii

Bassi

p Cor mut.

Vioiu

Co-bo'ra co-bo'ra, co-bo'ra la mi-ne

Lucea — — — — — făr din sfe-re se-ri — — — — — ne, co-bo'ra la mi-ne.

În tă-ri-le ta-le de ghia-tă, În ra-se-le ta-le de foc, E tot ce-am ge-
rat în vi-a-tă În sbo-rul e-tern spre no-roc. În tă-ri-le ta-le de ghia-tă În
ra-se-le ta-le de foc, E tot ce-am ge-rat în vi-a-tă În sbo-rul e-tern spre no-roc.

Coboară, coboară și-mi varsă 'n odaie,
Un val argințiu de apă, imi varsă 'n odaie;
Să-mi pară că dorm în sicriu,
Pe cruce la capul meu Christ,
Sub valul de giolgi argințiu
Pe buze cu zimbetul trist.

Coboară, coboară, coboară și 'nghiață
Și ultimul strop de viață, coboară și 'nghiață
În inima-mă moartă de mult...
E visul meu cel mălfrumos
Mergînd cătră groapă s'ascult
Un dangăt de clopôt duos...

Coboară, coboară coboară la mine.
Luceafăr din sferă străine, coboară la mine,
În zimbetul tău de ghiață,
În lămile tale de foc
E tot ce-am visat în viață
În clipele dulci denoroci

CÎND CU COMEDIA.

— Amintiri. —

Nărav și pace! N'ascultam de nimeni. Nu știu dela cine l'oî fi moștenit, că moșu-meu cică era om de treabă și cu multă cumpănă la cap, iar tata era bun ca pîinea. Pe semne tot de pe la mama mi se trage.

Și așa am fost de cînd m'am pomenit; cînd îmi cășuna să fac ceva făceam să fi știut de bine că trec prin foc.

— «Doamne, Doamne, ce-o fi cu băiatul ăsta!» ofta mama cu ochii plîși și începea să se jeliască la toți de prin casă, că iar nu vreați s'o ascult, că nu mă trage de loc inima la vatra părintească și că iar vreați să-mi iați lumea în cap.

«Lasă-l! . . . răspundea bunica de pe scăunelul ei, nu te mai năcăji de geaba, că doar știi că n'o poți scoate la nici un căpătîi! Nu ți-aduci aminte ce-am pătimit cu el, cînd cu sărăcia aia de comedie? Uite . . . era chiar în ziua de Sf. Măria mică . . . Stam de vorbă cu . . .» și începea bunica să spue toată povestea, dar n'o mai asculta nimeni, că toți din casă o știați de-arostul și-o știați pînă și vecinii. Dar bunica, bună la suflet cum e ea, n'avea alt leac de mîngîiere pentru mama și-o depăna înainte pînă îi zicea mama:

«Ia mai tacî și dta, că ne-ai spus'o de o mie de ori!»

Păunița, soru-mea, pufnea de rîs, bunica făcea ochii mari și îngina cu glas mai puțin:

«Apoi așa e cum spuî eu! Voi ce știți!» și-și vedea de treabă.

Și dacă nu mi-ași fi luat de-atitea-orî lumea în cap, n'ași fi auzit pe bunica spunînd de-atitea-orî povestea cu comedia și n'ași fi putut să vi-o povestesc nici dvoastră, mî-ași fi uitat-o poate, că-l mult de atunci . . . mult, de de-abia mî-aduc aminte.

* * *

Eram un broscoi de băiat de vre-o șapte anișori și era chiar în ziua de Sf. Măria mică. Tata și mama plecaseră de-acasă cu căruța . . . unde-va departe . . . nu știu unde. Rămăseserăm numai cu bunica și bucuria noastră, cînd rămîneam cu bunica! Nu ziceam decît o rugăciune în loc de patru: «Înger, îngerelul meu», iar pe «Acum slobozește», pe «Mîncea-vor săracii» și pe «Tatăl nostru» le băgam în buzu-

nar, făceam numai cinci mătăni în loc de zece și cea mai mare bucurie a noastră era că mîncam nespălați.

La o mescioară cu trei picioare bunica, eu și Paunița sorbiam lapte din niște ulcele de lut. Și numai ce-o auziai:

— Ați zis rugăciunile, băeți?

— Zis, bunico dragă, răspundeam noi și ne tremura sufletul.

— Și Înger, îngerelul meu?

— Și.

— Și Acum slobozește?

— Și.

— Și Mîncea-vor săracii?

— Și.

— Da Tatăl nostru l-ați zis?

— Zis, bunico dragă.

Ședeam numai pe marginea scăunelului ca să o putem șterge la nevoie.

— Da mătăni ați făcut?

— Zece, bunico, săriam amîndoi cu gura.

— Așa dragii bunicii, așa . . . veniți încoa să vă sărut!

Atît ne trebuia. Cînd auziam asta, tușt! . . . și eram tocmai în fundul curții, iar bunica din prag: «Aha, iar nu v'ați spălat! Stați că puî eu mîna pe voi.» Și apoi ține-te prin curte pînă-ce bunica ostenită se lăsa pe prag și ne zicea: «Cine o veni să-l spăl întîi, capătă un creițar!»

«Eu, eu! . . .» și ne repeziam amîndoi și-i cădeam în poală.

Dar să nu-mî uit vorba. Era în ziua de Sf. Măria mică. Ne înbrăcase bunica cu hainele ale nouă, ne săruta pe amîndoi și ne porni la biserică. Cînd în uliță, ce să vezi . . . toată lumea eșia de prin curți și toți vorbeau și se uitați în lungul drumului, în spre biserică sașilor. Acolo bătea cine-va o dobă, o bătea tare de se cutremureau casele și apoi cînta dintr'o trimbiță. Și era ceva ce nu mai auzisem eu. Numai ce-l auzii pe toți strigînd: comedia, comedia! și unii băteau din palmi, unii săreați și o gălagie . . . vre-o cîți-va băeți o rupseră la fugă și alții după ei și alții . . . și mă pomenii că îmi toacă și mie piciorușele. În urma mea striga Păunița: «Ne-e-e-e-ne ia-mă și pe mine!»

Am ajuns și . . . haide cu comedia în jos și ochi, ochi să fi avut că nu mă mai săturam să mă uit.

Păunița venia și ea pe drum în fuga mare, cu rochița umflată de vînt, de par'că era o albină cu aripile întinse.

Erau patru înși călări, trei oameni și o doamnă. Caii erau înbrăcați în haine roșii și ei erau . . . nu știu cum . . . și bătea ăla doba, de se fitot ascultat. Din cînd în cînd se apropiati, și doamna spunea ceva pe limba ei și la urmă zicea: *Zece creițari*, asta o zicea pe romînește. Și apoi iarăși o porniați mai departe și noi prin prejurul lor . . . și bătea ăla doba a mare . . . și era o bucurie în sufletul meu, de-mi venea să mă tăvălesc pe jos.

Am ocolit tot satul și ne-am întors iară cu comedia pînă la cîrciuma a mare și după-ce au intrat cu caii în curtea cîrciumei am luat pe Păunița de mîna și acasă.

Bunica ne aștepta la poartă. Păunița numa începu:

«*Unico . . . cîlciuma a male . . . comeda la cîlciuma . . . și nu știu ce i-a mai spus că m'am dus înspre fundul curții și am început să-mi înpletesc o pleasnă la biciu.*

Toată ziua mi-a sunat în minte cuvintele doamnei dela comedie: Șec . . . meg . . . dro . . . mog . . . meg . . . iş . . . și la urmă *Zece creițari*. De mă duceam în casă, de ieșiam în curte mereu parcă-mi striga cine-va la ureche: Șec . . . meg . . . dro . . . mog . . . meg . . . iş . . . *Zece creițari!* Și-i vedeam pe toți în hainele lor pestrițe, îi vedeam jucînd prin prejurul meu, rîzînd și strîmbîndu-se . . . și doba . . . și mă durea capul.

Am să mă duc la comedie! îmi veni în minte și gîndul ăsta mă mai liniști.

Aveam eu strînși zece creițari la bunica. Am să-i cer și să mă duc la comedie. I adunam sem creițar cu creițar și ca să nu î prăpădesc i-dădusem bunicii să mi-i ție. Am să-i cer . . .

Dar dacă nu o vrea să mi-i dea? Adecă de ce să nu vrea? Sînt ai ei! Nu! Ai mei sînt, i-am adunat creițar cu creițar . . .

Și nici una, nici două, hai la bunica. Era în uliță la poartă și ședea de vorbă cu lelea Nuță și cu Todăroaie. Mă dau frumușel pe lîngă bunica, o mai iați de gît, mă mai joc cu androcul ei de lîna cumpărată dela oraș și nu-mi venia să-i zic. Mi-era frică că nu mi-i lă.

«Ia, mai lasă-mă odată în pace, desmățatule

— îmi strigă bunica năcăjită, pe semne o stricasem din vorbă . . . Mai du-te și tu cu băeții, ce tot stai aci cu muerile! du-te și te joacă . . .

De joc îmi ardea mie. Pare că nici nu mai era joc pe lume.

Mă aplec fricos la urechia bunicii și dau să-i spu. Cînd să încep, jart! mă trezesc cu o palmă peste pantalonași și-mi strigă și mai năcăjită: «Du-te 'ncolo, mă băete, c'o să minînci bătea!» Mă încrunt odată la bunica, întru în curte, trîntesc ușa după mine, mă duc sub șop și-mi iați biciul. Pleasnă nouă! Mă așez în mijlocul curții și trosc! pliosc! de pare că eu aveam să mă fac porcar în sat. Și iac'ășa am ținut'o vre-o jumătate de ceas și bunica muria de năcăz la poartă.

Dela o vreme iar îmi veniră în minte ăia dela comedie și iar începu cine-va să-mi strige la ureche: Sec . . . meg . . . dro . . . mog . . . meg . . . și . . . *zece creițari!*

Și haide iar la bunica. Era singură. Prinsei curaj.

— Bunico să mi î-i-i . . . o fi frumos la comedie, bunico?

— Vezi bine . . . îmi răspunse dînsa privind dusă pe gînduri în întinsul drumului.

— Și . . . se duc oamenii la comedie, bunico?

— Vezi bine, ca se duc, altfel comediantii ăia ce-ar mîncă? . . .

— Și . . . o să se ducă toți oamenii la comedie, bunico?

Bunica se gîndea într'una, privind pe întinsul drumului și-mi răspunse.

— Se duce cine are bani . . . Cine n'are . . .

— Apoi dacă-i așa pune-mi ici ai zece creițari ai mei, să mă duc și eu! . . . și întinsei palma deschisă. Bunica își întoarse capul, strimbă odată din gură și se sculă. Eu mă țineam cu amîndouă minile de androcul ei și mă rugam:

— Să mi-i dai bunico . . . să văz și eu . . . că sînt ai mei, bunico . . . zece creițari . . . așa a srigat doamna dela comedie, bunico . . .

— Să-ți ia dracu doamna! . . . zise bunica năcăjită, iar eu îi spuneam într'una că sînt banii mei . . . că de ce să-mi ție ea banii și cite și mai cite.

— Astîmpără-te măi, iați nuelușă! . . .

— Bunico dragă . . .

Se smuci de mine și intră în tindă. Eu mă trîntii jos și începu să plîng și să strig: «dă-mi ba-a-a-nii!»

Și numa! ce ese bunica cu nuiua, cînd o vîd, fuga în fundul curții, unde era scara de la șop, ca o pisică mă urc pe scară, trag scara după mine și încep să sbier din gura șopului: Baaani!, dă-mi baani!

— «Dă-te numa jos blăstămatule, că-ți dau eu comedie...» și mă amenința cu nuiua «Auzi comedie!...»

— Baaani!... dă-mi baani!...

Bunica intră iar în tindă. Asta mă scoate din fire...

— Dă-mi baaani!... Hoașo... bani mei! Înșălătoare! Înșeli băeții oamenilor, baaani!

Bunica eși din tindă.

— Tac! mă că te aud vecinii.

— Ba-a-a-a-a-ni!... fur! bani băeților!...

Bunica era cătrănită de tot. Ședea în locul scării și învîrtea nuelușa în mînă.

— Auleo, ce bătaie am să-ți dau!

— B-a-a-a-a-ni!... hoooooato... înșălătoare!

Văzînd că nu e chip să pue mîna pe mine, încercă să mă ia cu frumosul.

— Dă-te jos — mă băete — căți-i dau!

— Să-i văz... scoate-i, să-i văz... mă grăbiți să zic, eșind cu tot trupul în gura șopului, de era gata să cad.

— Ți-i dau cînd îți spuți, zău ți-i dau!...

— Nu! scoate-i... scoate-i, să-i văz!...

Bunica porni iar înspre tindă. Așteptam să între ca să încep și mai bine, dar o văzu că se întoarce și cu o voce blîndă îmi zice:

— Dă-te jos, maică, că-ți dau un măr...

— Mîncă-l dta.

— Copt.

— Nu-mi trebuie.

Și vezînd că n'a brodit'o, mormăi năcăjită.

— «Te-i da tu, cînd îi vreal» și porni și intră în tindă. Atît așteptam.

— Hoooooato... dă-mi creișaaari!... creișarii mei... Înșeli băeții!... mi-ai furat baaani!

Pe la poartă se adunase lumea și Nenea Duș și cu alți vre-o cîți-va intrară în curte. Cînd i văzu-i, începu să strig:

— Oooamenii bun!... mi-a furat baaani!... bani mei.

Bunica eși iar din tindă, și cînd văzu oamenii în curte strigă:

— «Mă Duș, du-te mă de-aici că dau de posnă cu tine! și puse mîna pe o frîntură de

lemn. Oamenii dau năvală să iasă și să inghesu-esc așa de tare la ușă că Nenea Duș a umblat două luni cu o mînă scrintită.

Bunica veni atunci la mine și-mi spuse că nu are nici un ban, că tata și mama au luat toți banii cu ei și că să cred și eu... că o să mă duc altădată la o comedie și mai frumoasă... și se ruga biata bunica de mine... se ruga...

Mie nu putea să-mi intre în cap, să nu aibă bunica bani și începu să plîng și să-i spuți că mor dacă nu mă duc la comedie... că eu am bani mei, .. să-mi dea banii...

— N'am, suflețelule... n'am. Crede și tu... n'am.

— B-a-a-a-a-ni!...

Bunica, biata bunica, văzînd că nu o scoate la nici un căpătîi îmi zise:

— «Dă-te jos!... dă-te jos și nu mai striga... Uite am să mă duc să vînz niște ouă colea la boltă și să-ți dau... Numa, «nu mai striga, maică... e rușine!»

Și a intrat bunica în tindă și a venit apoi iară în dreptul șopului ținînd ceva ascuns sub sorș, și-mi arată o mînă de ouă zicîndu-mi:

— Mă duc să le vînz... numai să nu mai strigi, maică... rîde lumea de noi...

— — — — —

Și așa a fost. Tot m'am dus la comedie.

Cînd veni Păunița acasă și află că eu sînt la comedie, alt balamuc pe capul bieteii bunice. Numai cît Păunița n'a avut norocul să găsiască scara dela șop și a mîncat bătae. Cu toate astea tot a venit Păunița, dar a stat toată seara pe afară și s'a cocoșat pe la fereștile cîrciumii.

Cînd am eșit, mă aștepta afară cu ochii plîși. Pe drum spre casă i-am spus tot ce a fost la comedie, cum a jucat o fată pe ouă și n'a spart nici unul, cum unul mîncă foc, cum altul și-a băgat o sabie pe gît și n'a murit... și alte de astea...

Mergeam amîndoi grăbiți pe ulița întunecată și Păunița mă întreba tot mai curioasă:

«Și te-a mai fot nene?... Apoi ăla n'a mulit nene?... și țefe cleișali ai plătit nene?...

Acasă bunica se culcase. Am intrat cu sgo-mot mare și începu încă de prin tindă:

— Bunico... să-ți spuți... bunico!...

— Tăceți să nu v'auz gura!... Lasă că mi-i spune și mine!... Acum închinați-vă și vă culcați că mi-e somn!

Cînd zicea bunica că i-e somn întotdeauna taceam. Așa eram noi învățați.

Ne desbrăcărăm încet, ziserăm rugăciunile în șoapte și ne vîrîrăm în culcușul nostru.

Era o liniște dulce și Dzeiască. La iconița Maicii-Domnului ardea o candelă și fața sfintei par'că se înveselia. Motanul, tovarășul nostru iubit, se trezi de pe vatră și numai ce-l simțîi că vine în pat călcîndu-mă ușor întîi pe la glesne, apoi pe la genunchi, apoi pe la briu și . . . iată-l cu capul său frumos, uitîndu-se la mine par'că ar fi vrut să-mi zică «bună seara!» Păunița i făcu loc între noi și cunoscîndu-și culcușul se ascunse sub țol și începu să toarcă. Tălângile vitelor de la pășune răsunau departe . . . departe . . . Păunița se apropie de mine și vi-

rîndu-și născiorul în urechia mea: *Și . . . n'a mulit nene? . . .* Motanul torcea domol . . . tot mai domol . . . tot mai dom . . .

Și de atunci de cîte-ori îmi vine dor de ducă, mama începe să plîngă, iar bunica de pe scăunelul ei de lîngă vatră o mîngăe:

— «Lasă-! . . . nu te mai năcăji de geaba, că doar știi că n'o scoți la nici un căpătîi. Nu țî-aduci aminte ce-am pățit, cînd cu sărăcia aia de comedie? Uite . . . era chiar în ziua de Sf. Maria mică . . . Stam de vorbă cu . . .» și deapănă bunica toată povestea, dar nu o mai ascultă nimeni, că toți din casă o știu pe de-arostul și o știu pînă și vecinii.

Z. Bîrsan.

CÎMPUL LIBERTĂȚII.

*Un zvon din sat în sat străbate
Și dă norodului curaj,
El pleacă 'n valuri tulburate
Și să îndreaptă către Blaj*

*Sînt preoți și mireni, cu toți
Minați de aceleș ideal —
În fruntea tuturor Moșii,
Mîndria mîndrului Ardeal!*

*Ei simt că 'ntîia oară-i leagă
Un dor adînc de neam întreg —
Aleargă toți să-l înțeleagă —
Și cit de bine să 'nțelg!*

*Căci bat cincî-zeci de mil de piepturi,
Și 'n ele inimî romînești
Carî strigă: Libertate! Drepturi
Pe plaiurile srtămoșești! . . .*

*Povestea vremii ne învață
Că orî-ce rană are leac —
Dar o 'ntîmplare-așa măreață
Sbucnește-odată la un veac!*

ȘT. O. IOSIF.

PE ÎNSERAȚIE.

*Mireasa ceriului albastru
În ape împletește-și chipul,
De vraja ei tresare unda
Și 'nfiorează-se nisipul.*

*S'aștern bobîțele de rouă
Pe 'ntinsul luncii patrafir:
Din mîna ceriului părinte
Se cerne precuratul mir . . .*

*În mulcom zvon să 'nbrațișează
Cu apa trestia bolnavă, —
Doi licurici și-aprind sfiala
În adăpostul de otavă.*

*S'aude toaca cum, grăbită,
În fag o bate-o gheunoaie, —
Și hodinesc pe iarbă mieii
Și zurgălăii de cioaie.*

*Domol purcede glas de schijă
De la clopotnița din deal, —
Să povestească lumii jalea
Înstrăinatului Ardeal.*

Nic. Otavă.

O. SMIGELSCHI : MAICA DOMNULUI.

HANUL CU TEI.

Schiță.

Cînd a trecut Dunărea i zicea Zurbagi Effendi. — Un armean voinic cu barba neagră și încilcită cu fața afumată și nește spete cît o coastă, încărcate c'o croznă bună de bureți. — A trecut din tîrg, în tîrg, ușurîndu-și povara și îngreunîndu-și punga și s'a pomenit într'o bună zi c'o singură bucată ce-î atîrna de-o sfoară lungă. S'a încolăcit turcește sub strașina unui «birt oriental și economic» din oborul Tîrgoviștei și-a destăcut cialmaua dela cap, a întins o parte pe șalvari, a scos punga dela chimir și-a început a număra... bir, iki, inci... pînă la două sute de sfanți și vr'o cîți-va irmilici. — «Frumoasă afacere», își gîndea armeanul, «și așa-l bine, dacă mai bine nu poate fi», și adunîndu-și cu îngrijire averea, leagă pe ai mulți într'o basma și apoi i îndeasă în punga de piele împodobită cu mărgele albastre și cu ghiocei, pipăie un loc sigur la chimir și-o ascunde acolo ca pe-o faptă rea. — Pe ai mărunței i adună nenumărați în pumn și-i strecoară în buzunarul fără fund al șalvarilor, de au alunecat nu știu cîtă vreme.

Și acum încărău?

Încărău s'apuce omul străin, într'o țeară de-părtată? Ori în ce parte ar lua-o i tot una, numai să fie întărit de drum lung, căci cine știe unde se va sfîrși.

De aceia, cînd a întors capul și a zărit sticlele cu băutură în cîte și mai cîte colori espuse în geam, cu un gust atrăgător, armeanul n'a mai stat pe gînduri.

A urcat treptele și s'a oprit în fața tejghelei.* A tras două rachiuri, a înghițit de zece ori dintr'o iachnie împănată cu ceapă și... s'auzim de bine. — A eșit urmărit de zimbetul crîșmarului, care l-a înșelat cu jumătate prețul consumației, și de privirile de ură ale tîrgoveților cari nu prea aveau la stomac specii de acestea de salvaragii.

«Să te văz, cînd mi-oî vedea ceafa», zice unul.

«Să te pescuesc la gura Sulinii», urmă altul.

«Adio!» răspunde armeanul și trage ușa după el. În cîte-va minute e la larg. Pășește domol, ca omul fără țintă, în schimb avea un roi de gînduri în cap. — Avea bani și nu știa în ce chip, să-î sporiască.

«Hangiu! Ei, ce mai meserie, cine-o pricepe! P'un cinzec de basamac și p'o iachmie, să iaî aproape un sfanț jumătate, cînd pute Tergoviștea de pește, asta-î negustorie, nu fleac!»

Ei! dar pîn' la hangiu trebuie să furi la tejghea măcar cinci, șase ani, ori apoi să ai de cinci ori cîte două sute de sfanți, ca să poți începe

ceva așa mai săracuț. Și cînd se gîndia armeanul că trebuie să mai facă măcar cinci drumuri cu bureți și-a pierdut pofta de a mai deschide prăvălie.

«Hei effendi! sări măidanul, să treacă boierul cu sacaua. La o parte, effendi, să nu-ți bage arnăuții abaua la piua!»...

Erau tîrgoveți, ce-î strigau armeanului, să stea din drum, căci au auzit pocniture de bice, semn c'avea să treacă p'acolo boierul Matache.

N'a trecut mult și au apărut acoperiți de praf doi arnăuți, călări, cu gîrbaciuri de piele și cu pleasă de mătăasă verde, de-ți țiuiau urechile cînd trăsia; iar la v'ro cîți-va pași în urmă era boierul Matache cu brișca cu două roate.

Cînd a trecut în fața armeanului, s'a oprit boierul și i-a făcut semn să se apropie. Armeanul și-a ridicat mîna la cialma în semn de respect și cu capul plecat a înaintat spre trăsura boierului.

«Cum dai buretele ăla?» — întrebă boierul în turcește.

«Doi sfanți jumătate, Măria ta», răspunde negustorul smerit, «dar fie pentru Maria sa doi sfanți, că vreau să plec în patrie și n'aș vrea să mai întîrzi!».

Boierul Mătache era și el venetic în părțile Tîrgoviștei și dacă am vrea să scormonim vremurile din nainte am găsi poate și pe boierul Matache, trecînd Dunărea încroznat cu bureți. Ei, dar acum i boier mare, boier cu vază la scaun și nu-l poți desboeri cu una cu două. Lui i-a plăcut chipul armeanului, a scos doi sfanți pentru burete și pe deasupra doi galbeni leafa armeanului p'o lună, l-a urcat pe capră lîngă surugi și... mîna baiete!

A două zi Zurbagi Effendi era logofătul Costache îmbrăcat în ițari de dimie albă, o cămașă le borangic cu altițe, ras, tuns și spălat.

Noroc nenisorule! Ce să-î faci omului dacă are noroc?

Nu visa armeanul, să se îmbrace vr'odată în ițari, ori să stea cu slujba în țara romînească, mai mult i convenea lui, să se îndeletnicească cu negustoria de bureți.

Și așa trecea mereu cu gîndul Dunărea încoace și încolo. Încoace cu marfă și încolo cu bani.

De cîte-ori nu s'a văzut el, cînd îl împrejmuiată gîndurile, un om cu parale la chimir! Ba își deschisese și-o cafenea într'un orașel mai mic, o cafenea plină de mușterii și de fum de țigară. Iar el cafegiul saluta c'un aer de stăpîn pe orî-ce binevenit.

Ei! Dar acum bate vîntul din altă parte. Acum e logofăt la boierul Matache, mîne poi-mîne i dă boierul cheile pe mîna lui, ori îl

* Masa din prăvălie.

trimite vătășel la moșie și-apoi să vezi trai pe armean.

Bani cu duiumul, moșie berechet, case! . . . Ei și când ai de toate astea, boieria e gata. Adecătelea de ce n'ar fi? E loc pe la divan și pentru boierul Costache!

Ce să mai zici nene, când ști ce gânduri năvăleau pe capul bietului logofăt, doar atîta că dracul nu doarme! . . .

Ferește Doamne sluga de năravul stăpînului, că atunci și ce-ar merge bine, se întoarce anapoda. Boierul Matatache era om rău, o fire afurisită de grecoteu, de înebunia cu înjurături și bătaie pe argași, și în curte și la moșie. Era vai de pielea bieților oameni, când se ardea jupînul la cafea, ori i se stîngea ciubucul așa din senin.

Atunci să nu-î fi zis, «sărut mîna, boier Matatache», că te învîrtia în palme, pîn' amețiai și legat cobză, te prăvălia în fundul beciului!

Ei vezi! Așa era vistavoiul Costache, care mai tîrziu a ajuns vătășel la moșia Cărbuneștii din Vale, o moșie, ce — moșie! Șapte sate erau tot Cărbunești. Nește păduri, de se pierdeau cucii în ele și apoi o pustietate de cîmp de țî-se ura uitîndu-te să-i zărești marginea.

Și peste moșia asta s'a văzut Costache domn. Adicătelea nu domn, dar cum să-î zici, când oamenii din șapte sate își învîrteau căciula în mîna înaintea lui.

Avea o casă frumoasă la marginea pădurii, c'o prispă de lemn, împodobită cu flori, iar înaintea ferestrelor erau doi tei înalți și mîndri, să dormi somnul de veci la umbra lor.

Aicea eșia des de dimineață vătășelul Costache: își fuma ca de obicei ciubucul, își bea cafeauă și striga după vătăful dela grajd:

«Hei! Sofronie! . . . Sofronie! . . .»

«Porunciți, jupîn Costache! . . .»

«Ia să vezi tu» — învățase armeanul romînește — «să vezi, să-mi înșelezi pe Mădeal și adu-l, să dau o roată printre holde.»

Era într'o duminică dimineața. Pe cîmp nici o suflare de om. — Colo și colo cite-o barză c'un picior ascuns și cu ciocul înfundat în pene se gîndia, poate, unde să plece la toamnă.

Mădeal mergea încet cu frinele lăsate liber. Înțelesese par'că, că pe bietul stăpînu-său îl muncea nește gânduri grele. Ei! Să fi avut el glas, cum l-ar fi întreat, dar așa se mulțumea să-și avînte din cînd în cînd capul în aer și să scoată cite-o puternică sforăitură pe nări.

*

În colț pe Plaiul Corbului era o căscioară ascunsă sub umbră de fag. — Dimineața razele soarelui băteau în păreții ei văruiți, de se zăria de departe ca un petec alb. În căscioara asta locuia văduva unui pădurar cu fata ei Sinziana. Doamne! ce fată! . . . Ce mîndreță de fecioară! Ochii ei rideau ca florile în zori. —

Buzele ei subțiri te îmbătau cu surisul lor lin și dulce, iar sînul ei rotund ascuns sub o cămașă subțire și tivită cu flori de arnici roș și albastru te împetria privindu-l. Una era Sinziana pe toată întinderea Carboneștilor ba și mai departe.

Armeanul urca încet plaiul cu calul de frîu. Inima lui bătea tot mai tare, cu cît s'apropia mai mult de căscioară. I-a plăcut fata, de cînd a ajuns pe moșie și și-ar fi vîndut legea și pe lingă lege tot neamul lui s'auză o vorbă dulce din gur.ța sulfinei aștia de pădure.

A sosit obosit. — Își șterge cu basmaua fruntea asudată și s'așază pe prispă.

«Hei Sinziano! Un poloboc de apă ori de borș ori mai bine-o strachină de jintiță, că mi s'aprinde inima!» . . .

«Bun sosit, jupîne Costache, d'apoi Sinziana ia a plecat acu la horă, că zice că aș sosit pe moșie nescaț unguneni de dincolo, ar fi venit la coasă și apoi zice că joacă unguneni, de nu li-se zăresc picioarele și vezi 'mneata, ca fata, i place și ei jocul.»

«Și cum așa singurică a plecat?» întrebă grecul și sculîndu-se de pe prispă își aruncă ochii roată, doar ar zări-o unde-va.

«Vai de mine jupîne, ce stai a grăi! . . . Dar nu-ți iese singurea din casă cu slujbe . . . nu, vai de mine . . . a trecut p'aci vătăful Sofronie dela curte și-a luat-o cu el, că țî-o fi spus, că ne nunțim cît mai îngrabă, — așteptăm, să ne vină cărțile . . .»

«So-fro-nie?» și fața armeanului s'ă întunecat ca cerul de furtună; ochii i s'au acoperit de-o umbră de ură; scrișnea din dinți fără să vrea, stringea frînele în mîni, de speriasse calul și nește friguri i-au cuprins tot corpul.

S'a pipăit la brîu, pistoalele erau acolo; a încălecat repede și-a dat pîtenii calului . . . «Ramii cu bine, batrîno!»

Pînă o eșit mămuca cu apa, Mădeal era departe mai de-o pușcătură. Ea s'a uitat după el, pînă l-a pierdut din ochi și, cînd armeanul dispăruse, a venit spaima de i-a cuprins inima.

«Doamne! Poartă-ne de grijă! . . . Dar ce o fi avînd de gînd lifta asta spurcată?» . . .

Mădeal mergea ca vîntul. Într'o clipă a lăsat în urmă-i toată culmea dealului, a intrat în pădure și într'un tîrziu era hăt departe spre cătunul Cărbunești. Nu-î da pace grecoteiul. Îl îmbulzia mereu din pîtenii pînă-l înălbise de spumă. Se apăsa într'una cu mîna, și-o espresiu-ne veselă, se lăsa pe fața lui . . . nu-î lipsea nimic.

Deodată stringe cu putere frînele. Mădeal ridică capul și-și împlîntă picioarele de dinainte în pămînt de i s'au acoperit copitele.

De deasupra cătunului coborău, ținîndu-se de mîna, un băiat și-o fată. S'aveau dragi unul pe altul, dragi ca două flori sădite în același

strat și nici mormîntul nu i-ar fi putut des-părți.

De mici au crescut la olaltă și-au mîncat de multe-ori din aceeași străchină și băiatul înțelegea pe pădurar, cînd i spunea așa șagalnic: «Mă Sofronie! Cînd i putea tu duce în spate pușca asta, îți dau ție pe Sînziana».

Băiatul să uita galeș la bătrîn apoi la fată, — care roșia ca o cireasă — și-ar fi vrut ca mine, poimine să poată purta pe umăr săneafa moșneagului. Dar vremea trece și într'o zi s'a pomenit flăcău june și atunci făcea el paza în locul bătrînului pădurar.

Arneanul înlemnise. Ochiul lui s'au deschis mari, ca și cînd ar vrea să cuprindă toată lumea și o zimbire ironică s'a desfășurat pe buzele lui groase:

«Am să-te mînînc fript ghiaure!» și-a zis el, și-a pornit-o în paș repede spre Carbunești.

Lumea eșise din biserică și privea nedumerită la ungureni, ce veniseră la muncă.

Bătrînii au început a se apropia încet de ei și i întrebau de una de alta. — Femeile să miraū de portul lor, cu ȳari strînși pe picior și cămașă scurtă. — De fete ce să zic! La fete le plăceau al naibii ungureni, căci erau chipeși și mîndrii flăcăii și cînd să puneau la joc, nu-i opriai cu plăcinte.

Veselia o simte țiganul, ca vulpea rața nefriptă. Nu știu cum, dar au par'că un miros deosebit, căci te pomenești numai cu ei. O vioară hodorogită, o cobză prinsă cu vr'o nouă scoabe, dar să potrivesc la sunet, ca două mueri rele la sfadă.

Și unde nu-ți pornesc ungureni mei și să înșiră roată în jurul țiganilor, o fată de două ori lin încoace și încolo, scuturînd din umeri și îmuindu-și agale glesnele și apoi ține-te opin-că... sus ficiori...

Dragă-mi-e mîndruța 'naltă
Că-mi dă gură peste poartă.

Zări-se pe Sînziană și și-a spus romînul păsul.

Cînd era veselia mai dulce, numai ce pică, ca din senin, vătășelul Costache. El își viră ochii printre lume, să-și găsească prada. O vede! Stringe întrepulpe calul, care din două sărituri stă înaintea vătășului Sofronie.

«Aici îmi era, cine spurcat! Lași curtea pe seama hoșilor și-o pleci, ai!»...

Fața lui Sofronie s'a albit ca păretele. Vedea el unde bate armeanul și nu l-ar fi lăsat cu una, cu două să-și bată joc de el:

— «Jupîne!»

«Nici o vorbă cine, că te fac cobză!»

— «Jupîne Costache!»

«A! ghiaure! încă ești obraznic! Pe el, măi flăcăi, legați-l cobză măi, să-i treacă pofta de vorbă! Măi Stane! Petrașcule! măi Partene legați-l măi, să-i crepe pielea, pe unde trece

funia! N'auziți, măi țilharilor, măi ungurenilor, ascultați măi, că vă dau galbeni nemunciți, măi!...

Nimeni nu să mișca, ci mulți să priviau uimiți, și nu înțelegeau sfarogiala armeanului.

Vinăt de furie, vătășului implintă mîna sub chimir și scoțînd pistolul i îndreaptă țeava spre pieptul sărmanului vătaf:

«Morî nefericitele!» dar în același moment grecul să răstoarnă de pe cal, isbit voinicește de pumnul lui Lache ungureanul.

«De ce vrei să-l omori?»...

Pe sub seară zece arnăuți călări și înarmați pînă în dinți o porniseră dela Cărbunești spre casa vătășelului. Înaintea lor cu capul plecat, legați cot la cot mergeau vătășul Sofronie și cu Lache ungureanul. — Nu știaū ce-o să se întîmple cu ei, știaū însă, că bine nu le merge.

Ajunși acasă i-a strecurat pe rînd în fundul beciului și două uși grele li s'au apăsât în urmă închizîndu-le suspinurile.

*

Erau grele timpuri pe vremea aia. — Țara cuprinsă de greu. Greci la divan, Greci la scaun, cari mîncau avutul poporului îngreunat cu dări mari și zile de clacă.

Lumea n'o mai putea duce așa și numai ce s'a pornit dinspre Olt o negură, de-a băgat în răcori toată pleava grecească.

Dac'au văzut și-au văzut că nu-i glumă au început a încărca la bagaje și-au luat-o care încătrău; unii au trecut Dunărea, iar alții, că-rora li-se închisese drumul au luat-o spre munții Prahovei și-au trecut în țara Birsiei. Poporul i se ușurase sarcina, a împărțit pămînturile și trăla pentru el și pentru ai săi, din munca lui și din roadele pămîntului său.

Răsmerița a scos multe suflete nevinovate din gropi ascunse și întunecoase și printre aceștia și pe Sofronie și pe Lache ungureanul.

Cînd s'au văzut liberi, s'au luat de git și s'au sărutat.

«Bun e Dumnezeu și nu lasă pe om în peire!»

«Lache! Tu mi-ai scăpat zilele. Fără tine nu mai auzeam azi toba lui Tudor și fiind-că ești un băiat de lele, fă-ți fapta de plin. Vezî tu căsuța aia la marginea plaiului? De-o vrea sfîntul o să găsim acolo pe mîndra mea Sînziana, azi vreau s'o duc la altar, hai de mă cunună!»

— «Amin! fine Sofronie!» și-au pornit-o amîndoi spe plaiul corbului.

Căsuța sta liniștită și părea părăsită de orice suflare omenească. — Pitulată sub crîngi umbroase de fag, nici razele soarelui n'o mai mîngăiau, ca altă dată.

Bietul Sofronie avea o presimțire, care-i neliniștea sufletul. — El își iuța pașul din ce în

ce, căci un gând rău îl chinuia și vrea, să se scape odată de el.

A ajuns! Mina lui, ce temura de neliniște o apasă cu putere pe clanța ușii și-o împinge cătră perete. Figura lui mândră să oprește ca trăsniță între stâlpi.

Pe vatră sta nemișcată bătrîna cu fața propțită în palmele ei uscate și o droaie de lacrimi cădeau pe șorțul ei cernit. Deodată ea tresare.

— «Sofronie! dragul mami Sofronie! Tălharii ți-au luat pe Sinziana!»

Atita a zis bătrîna și glasul i s'a necat, i s'a pus guta în gît, și după trei zile a coborît-o încet cătră cimiterul din Cărbunești.

Multă vreme și-a jelit bietul Sofronie iubita și-a plîns-o și mai mult și nu era zi să nu privească în jur pînă unde putea să-și alunge ochii, doar o vedea-o venînd din vr'o parte. Zadarnic! Nici veste nu-i sosia de fată de niceirea.

Dar bun e Domnul. El ajută pe omul năcăjit. — Și numai ce și-a întărit și Sofronie inima și s'a pus pe lucru.

Din împărțiala ce s'a făcut după fuga grecilor a căpătat și el casa vătășelului Costache și vr'o cîte-va ocoale de pămînt.

Pămîntul l-a dat să-l lucre Lache ungureanul, iar el a deschis un han, unde trecătorii oboșiți puteau să-și hodiniască sufletul, tocmai acolo unde bietul hangiu, cu cîtva timp mai înainte, a îndurat cele mai groaznice miserii mai mult de două luni de zile.

Nu era călător să nu s'abată pela hanul lui Sofronie umbrit de doi tei mîndrii și în scurtă vreme s'a lășit vestea în toată împrejurimea Tergoviștei de hanul cu tei.

Un vinișor bun, podoaba dealului dela Drăgășani — o țuculiță și mai bună de Văleni — fleici... ce mai fleici, un pat de hodină... Ce nu găsia la hanul cu tei? Și apoi hangiu! Doamne! Ce bunătate de om! Și ce vorbe dulci îți scoate, de te unge la inimă

Așa, unii oameni, te căștigă cu vorba.

Afacerile mergeau de minune. Nu era zi lăsată de Domnul să nu fie lume la han, iar Lache a avut vr'o cinci ani mănoși în care a cîștigat parele bu-nicele. — Cînd s'a văzut Lache cu ațîția banî, l-a apucat un dor de casă, un dor de casa lor din vale, de tatăl lui încăruntit, de oamenii din sat, un dor de isvorul de sub salcie, unde l-a așteptat de atîtea ori Mărioara.

Și cînd se gîndia la toate ăstea i se muia inima și cuprins de o jale amară plîngea, ca un copil.

Într'o zi a chemat pe Sofronie la umbra teilor a încheiat cu el socoteala, i-a dat cît i se cuvenea, și a oprit cît i venia partea și a luat bită și merinde de drum și-a pornit-o cătră apus de soare, după ce și-a luat bun rămas

dela hangiu, care cu lacrimi în ochi l-a strîns la piept și l-a sărutat.

«Nu mă uita, prietene Lache, mai dă-mi de știre din țară de cuprînsul și de voia ta și de ti abate vr'o dată, să mai dai pe-aceia, nu mă ocoli. Mi-e greu să mă despart de tine, că ști cum am trait, iată-s cinci ani de zile, dar dacă vrei să te duci, du-te, știu eu cum e, cînd te-apucă dorul. Te duci cu cocă de cenușă în traistă. Dumnezeu să te poarte în pace!»

— «Dumnezeu să-ți facă parte de tot binele, fine Sofronie, și să te ocrotească, cum m'ai ocrotit tu de atita vreme! Și citu-i de vorba ta, munte cu munte și se-nfilnește, apoi om cu om.

De-o vrea al de sus, n'am să mor, pînă nu ne-om mai vedea odată!»

«Doamne-ajută».

«Amin!»

*

Într'un ceardac învăluit de cetini de brad eșia în fie-care zi o doamnă bogată după mers și după haine. — S'așeza lin la masă, își lăsa capul ușor pe mînă și privea lung peste un virî de munte, unde dispăruseră ultimele raze ale soarelui. Un oftat adinc și dureros i eșia din piept și răsămîndu-și fața în mînă începea să plîngă și plîngea, de-ți rupea inima, ceasuri întregi.

De multe-ori o surprindea servitoarea cu care se împrietenise ca și c'o soră.

«Iar plîngi domniță! De ce verși atîtea lacrimi, cari nu pot să-ți ajute la nimic, numai, că-ți strică sănătatea!»

«O! tacî Marioară! Lasă-mă să plîng, că dacă n'aș putea să plîng, aș muri de dor. — Tu vezi cum trăiesc eu. Ascunsă de lume, numai colțul ăsta al ceardacului e singura mea plăcere. Aici auz cucul cîntînd primăvara, aici imi cînta în nopți uscate de vară privighitoarea, aici imi plîng toamna amarul și iarna... Doamne de ce-ai mai lăsat ierni, cînd nu le poți petrece cu cine ți-e drag și la vatra ta!»

«O! domniță, eu nu știu de ce dorești altceva, cînd boierul e așa de bun și îți face toate plăcerile!»

«Ah, lasă-mă Marioară, începî și tu a mă chinui cu vorbe de felul ăsta, lasă-mă... lasă-mă și du-te!»

Cîtă suferință în inima sărmanei femei. — N'avea ea nevoie de bogăție. Era fericită ea la vatra părintească, o fericire ce nu trăiește în salon boieresc.

Aici își avea liniștea și poveștile din gura sobei, iar mama i da sfaturi pentru viață... mama! ah! mama, care a încleștat-o peste mijloc cu mînilor, s'o scape din ghiarele fanariotului.

Ce-o fi facînd ea acum? — Plînge poate după odorul orî poate, a și murit... și cînd își aducea aminte de ea, sărmana Sinziana tremura din tot corpul, ca cuprinsă de friguri, și sus-

p'nurii dese-î îneca răsuflarea. Dar cine s'o mîngăie? Cine-ar putea-o mîngăia cînd e așa de departe și atît de străină! Soarele? O! dar el trece nepăsător pe bolta albastră. — Vîntul? O! cîte nu i-ar putea spune din țara ei dacă ar vrea să-î spună. O vorba dulce a mamiî și credință dela iubitul ei. — Dar pentru străin nu-i vorbă dulce nici mîngăiere. — Plîngi copilă, căci cine știe ce aduc lacrămile!

De cîte ori Marioara să 'ntorcea din tîrg, ia-î aținea calea și o întreba, de n'a adus vr'o noutate.

A visat într'o noapte că un porumbel i-a adus de departe o scrisoare și-a pus-o pe masă în ceardac. În scrisoare era închisă o aripă de flutur și pe aripă scrisese o prietină a ei o învitare de nuntă.

Scrisoare e veste. Da! Trebuie să-î vină veste din vr'o parte. O! de i-ar veni dela ai săi o singură vorbă bună! Și ea aștepta mereu solia dela sufletele ei iubite, să rupă lanțurile vieții aștia chinuite.

Într'o zi Marioara s'a înapoiat din tîrg nespuse de voioasă. Întîlnise la zaraf pe prietenul ei de demult Lache, pe care-l știa mort în țară.

Nu-î venea să-și creadă ochilor. L-a 'ntrebat de lucruri din țară, de pe acasă, de cîte toate, descusutu-l-a 'n tot chipul. Era el și pace. Lache, feciorul al mîndru, cu care s'a întîlnit de atîtea-ori la isvorul de sub salcie și numai luna era martoră iubirei lor. Și ce frumoasă s'a făcut! Cît e de voinic și pare că are bani mulți, că era cu pumnul plin de galbeni la zaraf. Și el încă n'a uitat-o! Dar a lăsat-o, să vadă ce ar face și ce-ar zice și-o lua cu vorba pe departe să gîndiască că-î altul. Și dacă a văzut, că-î zice pe nume, nu s'a mai ascuns, i-a spus oblu-'n față cine-î, și biata Marioară nu mai știa, ce să facă de bucurie.

De cinci ani l-a așteptat și iată că Dzeu i-a răsplătit credința.

I-a spus tot din fir în păr Domniței și Domnița a luat-o de mîna și-a dus-o în ceardac, să-î mai spună încă odată, cine-î flăcăul cum e și de unde vine.

Fata i-a spus așa și așa iar Domnița a îmbrățișat-o, a sărutat-o și lacrimi de bucurie-î curgeau pe obrajii ei pe care rămaseră încă urmele unei frumseți rustice. «Marioară! Cît sînt de fericită! Toată durerea ce-am suferit-o în cinci ani de zile ai alinat-o cu vorbele tale».

Și frumoasa Domniță a scos o iconiță, ce-o ținea ascunsă de ochii armeanului, a propti-o pe masă și-a înghenunchiat înaintea ei. Ochiul ei umezi s'aui ridicat la ceruri și două boabe de lacrimi aui căzut pe sînul ei de fecioară.

* * *

Vremea n'o poți ține a închisă în casă. Ea trece nainte în toată minuta cîte-o minută, în tot cea-

sul cîte-un ceas și te pomenești odată că anul trece și vine altul.

Boierul Costache vedea și el lucrul ăsta și mai vedea și alt-ceva: Trecea vremea, se golia și sacul cu banii. Și cînd vedea boierul că par-că-î sbulberă vîntul galbenii, îl apuca sudori reci, și-și strîngea tîmplele între palme, să-și crepe capul.

Ce-î de făcut? Ce să fie. S'o porniască înapoi, căci s'a liniștit țara. Să arîndeze vr'o moșie, se 'nceapă ceva, căci nu mai e de trăit altcum.

Într'o zi a chemat pe Marioara și i-a spus, să închirieze o trăsură pentru Tîrgoviște.

A doua seară în curtea casei boierului Costache aștepta cu patru telegari ca smeii trăsura lui Lache Ungureanul.

Știa ea Mariora, ce face.

Nu-l cunoștea boierul, să-î fi stat cu lumina în față.

Nici nu să temea el de nici-o pacoste, ci s'a urcat liniștit lîngă Sinziana, iar fata s'a lipit de flăcău pe capră.

«Cătră frontieră, băiete!?»

— În patru ceasuri delejanțul trecea culmea muntelui, și peste alte patru, valea Prahovei răsună de sunetul clopotelor mari, ce atîrnau de gîtul înaintașilor.

«Hoa! ho! voiniceii tatiî, c'aci-î și Tîrgoviștea.»

Era lung drumul pentru ori-ce călător, dar mai lung pentru un suflet, care-așteaptă.

Cătră seară să vedea în zarea depărtată pădurea Cărbuneștilor și de o parte hanul cu tei. Soarele s'ascundea din ce în ce și noaptea să lăsa tot mai mult cu vîlul ei negru asupra câmpiei.

Sgomntul naturii amuțise, și-'n liniștea nopții pătrundea prin ceață doar tropotul cailor și zurăitul trăsurei.

Boierul ațipise. Visa ceva, căci să frămînta într'una îmbulzit în colțul trăsurei.

Ho! ho! Ia să mai poposim o leacă, să vedem, ce față are hangiu ăsta! Și Lache-a sărit de pe capră și a deșteptat pe boier scuturîndu-l de haină. Armaenul s'a frecat la ochi, și-a scos capul pe fereastra trăsuriî. L-a lumina slabă a unui felinar să puteau zări doi tei înalți și printre ei o casă cu coridor. I părea, că le mai văzuse ăstea odată.

«Ce-î aci, măi flăcău?» întrebă el.

«Ce să fie boierule, ia un han, să ne mai întătarim alea oase, că mi-a înțepenit, cît le-am ținut nemișcate. Hangiu a auzit sgomotul trăsuriî. Făr' a aștepta să-l cheme s'a sculat și-a întîmpinat pe oaspeți c'un felinar cam slab de vedere nu-î vorbă.

Cu toate ăstea a văzut, că are de a face cu nescăi boieri și ca omul care-și pricepe meseria i-a primit cu vorbe bune și cu căcinla 'n mină.

«Bine-ați sosit, sănătoși, boeri dvoastră!»

«Bine te-am găsit voinice!» strigă Lache dela trăsura cu gura desfăcută, ca să-l înțeleagă, ia vezi de ceva de rindul gurii și pentru boier și pentru slugă, că nu venim de colea!»

Hangiul se apropia să ghiciască pe guralivul de căraș. La lumina felinarului a zărit chipul Sinzienii, aproape așa neschimbat ca odinioară.

Un țipet de bucurie a eșit de pe buzele fetei și s'a aruncat de gitul lui Sofronie.

Boierul înmărmurise. Într'o clipă i-a trecut prin minte toată viața lui de acum șase ani.

«Vătaful!» exclamă el și dă, să puie mina pe armă, dar Lache i-a vîrit pină în miner, în preajma inimei, ascuțișul rece al cuțitului și armanul s'a rostogolit ca un brad lângă roatele trăsurei.

George Stoica.

V. SIMONESCU: IDILĂ.

CĂRUȚ ȘI CĂRUȚĂ.

— Puțină filologie. —

1. Limba ori-cărui popor e supusă unei evoluțiuni continue. Strămoșii noștri au vorbit alt-fel decât strămoșii lor și decât noi, căci alte au fost împrejurările în cari au trăit. Schimbările a.esteau nu se fac însă în mod arbitrar, ci pe cale mecanică și ele nu se restrâng asupra unui individ, ci se estind asupra tuturor aceloră cari în contactul lor întrebuințează același grai. Schimbările limbei se fac după anumite legi. Regularitatea a.esta în desvoltarea unei limbi se esplică din chiar rost l graiului omenesc. Vorbim pentru ca să fim înțeleși. Dar, pentru ca veșinul meu să mă priceapă, trebuie să-mi esprim gindurile în acelaș fel precum le-ar exprima el, ajungnd în poziția mea. Da ă vreaș să-ș spun ceva despre obiectul pe care amîndoi îl numim *cușit*, pentru ca să mă poată pricepe, sint silit să întrebuințez cuvîntul *cușit*, căci dacă aș zice *capră*, în creerul lui s'ar n-ște cu totul altă imagine și eș nu mi-aș ajunge scopul. Cînd voesc însă să redeștept în el chipul aceluiaș obiect, însă de dimensiuni mai mi-ș decât de obicei, voi zice *cușitaș*, știind că atit pentru el, cit și pentru mine, există un sufix *-aș*, care dă substantivelor o nuanță micșurătoare. Pe de altă parte, avînd elementele *cușit* și *-aș*, le-am combinat într'un cuvînt compus *cușitaș* și n'am spus bună-oară *cușitașă*, căci experiența și simțul limbei mele îmi dictează să concord sufixul diminutiv și tot ast-fel pe cel augmentativ, în gen cu primitivul său. Praxa și simțul unei limbi sint însă aceia ce am numit noi mai nainte *legile* limbei și unul dintre rosturile de căpetenie ale filologiei e să recunoască aceste legi, de natură pur mecanică.

2. Aceia dintre cetitori cari știu nemțește, vor observa îndat, că legile diferitelor limbi se deosebesc. În limba germană sufixele diminutive, în loc să se concordeze în gen cu primitivul, schimbă genul lui original și cuvîntul compus e neutru: *der Vater, die Schwester* se prefac de-opotrivă în *das Vaterlein, das Schwesterlein*. Acelaș lucru se întimplă la sufixele colective în limba romină: *un paltin, o peatră*, dar *un paltiniș, un pietriș*. Dimpotrivă, sufixele diminutive și augmentative, precum am spus, n'au genul lor propriu: *cușit: cușitaș, cușitoiu*; *masă: măsuță, măsoaie*. Cu toate acestea întilnim în limba romină neregularități ca Ioan: *lonel*, dar *Ionică*, fată: *fetiță*, dar *fătioiu*, mamă, dar *mămic* (Lecca: suprema forță: «Mămicule dragă»!) car: *căruș* și *cărușă*. E evident că avem a face cu niște neregularități, cu atit mai curioase, cu cit nici Ioan nu-ș schimbă genul natural, cînd, desmierdîndu-l, i zicem *Ionică* sau *Ioniță*, nici *fata* nu se face băiat, cînd în semn de batjocură i zicem *fătioiu*.

3. Dacă n'ar exista decit legi fără de escepții, rolul filologiei ar fi cit se poate de ingrat, căci legile se recunosc fără multă bătaie de cap, și, odată aflate, filologul ar trebui să-ș depună mandatul. Dar împotriva acestor legi lucrează fel de fel de factori, cari produc neregularități de tot soiul. Acestea preocupă mai cu seamă pe filolog, care, pentru ca să le afle espliația, trebuie să aprofundeze tainele limbei, să pătrundă în sufletul ei. Cu o ast-fel de neregularitate ne vom ocupa azi. Cele patru pilde citate în paragraful precedent, pot servi drept reprezentante a celor patru soiuri de escepții, de cari ne vom ocupa în șirele următoare:¹

4. Legile mecanice nu merg toate în aceeași direcție, ci căile lor adese-ori sint opuse, se întretae și se contrazic. Cea dinti dintre neregularitățile citate, reprezentată prin tipul Ioan: *Ionică* e rezultatul unei ast-fel de ciocniri. Alături de legea concordării în gen a sufixului diminutiv și augmentativ cu primitivul său, avem o altă lege care nu permite o moțiune pentru unele sufixe. Ele nu pot fi flectate și au aceeași formă pentru amîndouă genurile, precum adjectivul *tare* rămîne neschimbat, indiferent dacă e atributul unui bărbat sau al unei femei (un domn *tare*, o fată *tare*). Ast-fel sint sufixele diminutive *-ică* (din latinește), *-iță* (din slavă) și *-ache* (din grecește); ele au intrat în limba noastră cu o singură formă pentru amîndouă genurile, formă feminină la cele două dinti, masculină la cel din urmă. Limba își ajută într'un ast-fel de cas, sau ast-fel că nu derivă decit dela primitive de acelaș gen, — acesta e cazul lui *-ache* (Dumitrahe, Niculache etc.), care nici odată nu se unește cu primitive de genul feminin, — sau că se nasc compromise ca *Ionică, Ioniță*, cari, deși au terminațiune feminină, păstrează genul și se zice: *Ionică e bun, un Ioniță*, întocmai ca *un tată, popa e bun*.² Se poate întimpla însă ca să se nască dificultăți din compromisul acesta. Ast-fel dela *bun*, în sensul de «moș» femininul regulat e *bunică* (cfr. § 6). Acest cuvînt a fost însă simțit ca diminutiv din *bună* și s'a simțit nevoia a să deriva și dela masculinul *bun* un

¹ Neregularitățile acestea nu sint restrînse asupra limbei romine, ci ele se regăsesc în toate limbele surori, ca și în limba mamă, apoi în mare parte în limbile slave etc. Noi nu avem însă pretenția să facem din acest articol un *studiu* filologic, de aceea nu voim să îngreuiem priceperea lui prin excursii în afară de domeniul limbei rominești.

² Pentru toate sufixele diminutive se poate consulta lucrarea mea «Die rumänischen Diminutivsuffixe», Leipzig 1899 (estras din VIII Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig), la care mă voi referi adese-ori (prescurtat *Dsuff*), nevoind să repet ce am mai spus acolo.

diminutiv. Dacă l-am deriva însă în mod regulat, după modelul *loan*: *lonică*, am avea *bun*: *bunică*. În cazul acesta însă n'am mai ști, dacă sub cuvântul *bunică* ar trebui să înțelegem pe părintele masculin sau feminin al tatălui sau al mamei noastre. Claritatea limbei pretinde deci o călcare a legilor mehanice și astfel să naște neregulatul *bunic* (cfr. și franțuzește *bonique* «om bătrîn», citat în Zeitschrift für romanische Philologie XIX. 187).¹ Tot astfel trebuie judecat cuvântul *bădiș*, alături de *bădișă*, diminutiv din *bade*.

5. Cu mult mai număroase sînt excepțiile de natură psihologică, reprezentate prin pilda: *fată-fătioi* Diminutivul exprimă ceva *mic*, augmentativul ceva *mare*; ceea-ce e mic e de regulă *tînăr*, ce-i mare e *bătrîn*,² dar ce e mic e și *slab* și în cele mai multe cazuri *simpatîc*, *plăcut*, iar ce e mare e *puternîc*, și prin urmare *temut*, *nesimpatîc*.³ Diminutivul întrunește deci

noțiunile: *mic*, *tînăr*, *slab*, *simpatîc*, augmentativul: *mare*, *bătrîn*, *puternîc*, *nesimpatîc*. Știm însă că lumea e deprinsă să vadă în femeii sexul *slab*, în bărbați, dimpotrivă, sexul *tare*. Acest lucru să reflectează și asupra limbei și chiar limba romînească ne oferă o pildă foarte instructivă. Adjectivul nostru *mare* nu e altceva decît latinescul *mas*, *maris* »bărbat, bărbătuș«. Odinioară s'a zis de sigur, voind să se facă distincția între vulpea feminină și între cea masculină: *vulpis* și *vulpis mas*, ceea-ce pe romînește ar da *vulpe* și *vulpe mare*. Deosebirea între femeușcă și bărbătuș la animale constă însă chiar în aceea că masculinul e mai *mare*, sau cel puțin mai *măreț*,⁴ așa că *vulpis mas* «der mährnliche Fuchs» a putut lua sensul de «der grosse Fuchs», de unde s'a despărțit apoi *mare* în sensul de «gross». Simțul limbei romînești unește deci noțiunea de *mic* cu cea de *feminin* și noțiunea *mare* cu cea de *mas-*

¹ Alte pilde în Dsuff. § 63 și § 86. Un exemplu clasic în felul său e arăminescul (macedo-romînul) *nolgică*. După-ce cuvîntul *mijloc* a devenit, prin metateză, *mîljoc* și *nijloc*, la Arăminii *nolgluc*, nu s'a mai putut simți elementele *m e d i u s* și *l o c u s*, din care era compus, ci s'a crezut că avem a face cu un derivat în *-uc* dela o trupină oare-care *noldz*. — Sufixele cu tema *c* (-ac, -ic, -oc, -uc) stau într'un schimb continuu, nu numai în limba romînă, ci și în celelalte limbi surori (cfr. Dsuff. § 78. Nota 3 și Zeitschrift für romanische Philologie XIX și XX, 335 sqq.), așa că *-uc* a fost substituit prin *-ic*. Acest sufix însă apare în forma feminină: *nolgică*, deși *nolgluc* era masculin. Pe de altă parte însă cuvinte ca *bunic* au făcut să se lătească și forma *-ic* și pilde de acestea să găsim mai multe, decît credeam eu acum cinci ani (Dsuff, § 63, unde cunoșteam numai pe arăm: *arburic* și *scărcic*). Ast-fel citează Weigand (VIII. Jahresbericht, p. 275) din Muntenia: *fînic*, *mînzic*, *lăntic*, *butzic*, *lăptic* (și în «Momente» de Caragiale p. 334: «să-i dea mamișica *lăptic* băiatului?»), *lingă*? Rucăr e un nume local *Plăic* (Convorbiri literare XXXVI, 1969), apoi din nume de botex avem Diminutivele *Dinicu* și *Petric*, devenite nume de familie, apoi: *mînzulic*, *potcapic* («Iar M., nădăjduindu-se în potcapicul tătine-său, adormise», Creangă: Amintiri 104 și 103), *tătic*, *frățic* («Bună sara frățicule!» Crărescu: Spirca 35), *moșic* («să te țină Dumnezeu moșicule!» Noua revistă rom. I, Suplement II, 153), *veric* («o brodiși vericule dacă-i vorba!» Cîflec: Logofeteasa) ș. a.

² *Domnișor* nu va să zică un «domn mic» (de stat), ci un «domn tînăr», tot așa precum *însurățel* să numește o păreche «tînără». Un *figănuș* e echivalent cu un *puîu de țigan* și să zice: *i-am tras un puîu de somn*, *un puîu de bătaie*, sau *i-am tras un somnuleț*, o *bătaiușcă*, înțelegindu-se nu o *bătaie mică*, un *somn scurt*, ci o *bătaie bună*, un *somn adînc* (cf. un *puîu de ger*, un *puîu de voinic*). Dimpotrivă *tata mare*, *mama mare* (de alt-fel franțuzism la noi) nu implică mărimea trupeză, — de obște bătrînii sînt mici, — ct *bătrînețea*.

³ Diminutivul e cel mai uzitat mijloc în limba romînă pentru-ca să-ți exprimi *simpatia*, *dragostea* față de cine-va. Romînul din Bran, a cărui resursă principală de traiu sînt vitele, nu le numește nici-odată alt-fel decît *vitișoare*, exprimînd prin acest diminutiv, toată mulțumirea care li-o datorește. În anecdote populare întîlnim adese-ori fraza: «și unde-i trase *Romînașul* mieu Țiganului o sfință de bătaie»; cel ce a mîncat bătaia, decît cel mai *slab*, e Țiganul, și cu toate acestea *Romînașul* e exprimat prin diminutiv, pentru-că pe el îl *tubește* povestașul.

Cînd poterașii îl impușcă pe înfiorătorul bandit Codreanu, poporul esclamă: «pe *Codreanaș* mi-l rănea», exprimînd prin dativul etic *mî-l*, ca și prin sufixul *-aș* mi-lă, față de eroul său favorit. Sirmana soție a meșterului Manole e zidită de vie și poetul popular, căruia nevinovata jertfă îi inspiră simpatie, ne spune:

Zidul să suia
Și o cuprindea
Pin' la *costișoare*,
Pin' la *țitișoare*,
Pin' la *buzișoare*,
Pin' la *ochișort*,
Pin' la *perșort*.

Vedem deci că simpatia aceasta, exprimată prin diminutiv se poate estinde chiar asupra lucrurilor «...și avea zestre *bunicică*», cetim în Noua revistă rom. II, Supl. II, 91, «5000 de franci, case, mobile... cu ale mele patru *mîișoare* am fi făcut un bun capital». În *Spirca* de Crărescu (p. 9.) găsim fraza: «Bătrîno, aîm azi, zbiară el, țî-am prins un *morunaș* să-ți lingi uzele». E vorba de un morun gras și mare, dar prin aceste calități el devine *prețios* decît nu avem augmentativ, ci diminutiv. Tot așa cînd fata bătrînă zice cătelului său favorit: «Să-i dea *mamișica* băiatului *zăhărel*?» (Caragiale Momente 333) trebuie să traducem să *zăhărel* în nemțește cu «guten Zucker», nu cu «wenig Z.» Nuanța aceasta desmerdătoare a diminutivelor nu e particulară numai limbii romînești, ci o întîlnim în grad mare și în limbile slave. Ast-fel Turghenief caracterizează dragostea potolită a unui părinte față de copila sa, ast-fel: «Așa de mult se obicinuse să nu dea curs liber sentimentelor sale, că i era rușine să lase să se observe amorul pasionat pe care-l avea pentru fie-sa. Nici odată n'a sărutat pe Vera în prezența mea, *nici odată nu-i dedea fie și diminutivul numelui său*, precum se obicinuește în Rusia, ci o numea tot-de-auna Vera; scurt de tot (Nuvela *Faust*, în ediția rusească pag. 89). Dimpotrivă augmentativele au aproape toate o nuanță peiorativă sau desprețuitoare. *Căluțul* e un cal bun, *căloțul* e echivalent cu *mîrșoagă*, un *omoiu* nu-î numai un *om mare* (de stat) ci și un om *nătăvătos* și *greoiu*.

⁴ Senzul original al cuvîntului *mare* reese și din espresia *fată mare*, care nu va să zică nici «gosses Mädchen» nici «altes M.», ci «Jungfrau», decît *fecioară*. *Fecioară* însă e un derivat din *fecior*, decît virginitatea femeilor e exprimată prin cuvinte echivalente cu *bărbăția*. Și în adjectivul *măreț*, care nu-î un derivat romînesc din *mare*, ci reprezintă un tip latinesc **maricius*, recunoaștem înțelesul băștinaș de *bărbătesc*, prin urmare *trufaș*, *mîndru*. (A se compara următorul pasaj din «Mihaiu viteazul condamnat la moarte» de Bălcescu: «Sosind în

culin. Prin aceasta e dată însă și condițiunea de căpetenie, ca să existe o legătură între *femenin* și *diminutiv*, între *masculin* și *augmentativ*. Iată deci legea mecanică despre concordarea în gen întreruptă, astfel contrazisă de o lege psihologică opusă. Legea dinții cere ca sufixul *-oiu* să se îndrepte în gen după primitivul *fată*, deci *fătoaie*, formă existentă, dar rară, căci legea a doua, mai puternică de astă-dată, ne dictează ca să dăm genul masculin unei fete care e *puternică* și *voinică*, deci să-i zicem *fătoiu*.

6. Legea aceasta psihologică merge cu un paș mai departe. Sufixele diminutive și augmentative ajung să se întrebuițeze pentru *moțiune*, astfel încât diminutivul derivă numele bărbatului sau bărbătușului dela substantive cari însemnează ființe viețuitoare. Cuvântul *morăriță* nu implică nici o nuanță micșurătoare, ci însemnează «nevasta unui morar», sau «femeia care conduce moara». Tot astfel: *florăriță*, *călugăriță*, *crăiță*, *diaconită*, *doctoriță*, *domniță*, *răzeșiță zeiță* etc., *Nănița* e nevasta, sau fata lui *Nanu*. *Iepuriță* e femeiușca dela iepure, tot astfel *bivolită*, *măgăriță*, *porumbiță*¹ etc. *Fiică*, *bunică*, *verișoară*, sint femininele dela *fiu*, *bun*, *văr*² *hagiță* e nevasta unui hagiū. Tot astfel *pisică* e femininul animalului, care la

locul, unde trebuia să primească moartea, călăul cu toporul în mână se apropie de el, dar când aținti privirea asupra jertfel sale, când văzu acel *trup măreț* [bărbătesc], acea căutătură sălbatică și înfiorătoare, un tremur groaznic îl apucă». Senzul modern al cuvântului trebuie să fie împrumutat tot dela animale, căci știm că un curcan, un cocoș de munte sau un porumb nici odată nu apar mai trufași, decât chiar în momentele acelea, când se umflă în pene, stadiu premergător expresiei celei mai învederate ale bărbăției lor.

¹ De alt-fel funcțiunea aceasta o are sufixul *-iță* și în limbile slave din care a fost împrumutat: drugū «prietin» — druzica «prietena», prorokū — prorocica, bulgarin «Bulgar» — bulgarica «bulgăroaică» etc.

² *Bunic* și *verișor* sint reconstruite din *bunică*, *verișoară* și sint tot atât de neîndreptățite precum ar fi o formațiune *fiic*. — Alte exemple despre diminutivele cari servesc de sufixe ale noțiunii se găsesc în Dsuff. sub litera B., la fie-care sufix.

masculin să numește *pisoiu*, precum *gînsac* și *gîscoiu* e bărbătușul dela *gî(n)scă*. Alte pilde: broască—*broscoiu*, maîmuță—*maîmuțoiu*, rață—*rățoiu*, vulpe—*vulpoiū*, șișcă—*șișcoiu* etc.³ În gara unei fetețe am auzit odată chiar formațiunea *măgărițoiū* în loc de *măgar*, Deprinsă de bună samă să aplice adese-ori colegelor sale de scoală epitetul de *măgăriță*, veni din întimplare în situațiunea de a boteza cu acest termen măguililor pe un copil, care o trăsese de păr. Pentru ea *măgăriță* era însă un «primitiv», dela care masculinul trebuia să fie *măgărițoiū*.

³ În contrazicere cu cele spuse pare a fi faptul că sufixul *-oiū*, la feminin *-oaiē* și *-oaiță*, se găsește în limba romină chiar în funcțiunea opusă, anume derivind feminine dela masculine: *lupoai(c)ă*, urs *-ursoai(c)ă*, Neamț *-Nemțoa(c)ă*, Rus *-Rusoai(c)ă* etc. Contrazicerea aceasta e însă numai aparentă și funcțiunea aceasta a lui *-oiū* e îndreptățită. În latină există un sufix *-ia* care derivă feminine (Cfr. Meyer-Lübke: Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft. Heidelberg 1901 pag. 163) astfel: avus «bun» *-avia* «bunică», canis «cine» *-*cania* «cățea» (presupus de formele romanice ital. *cagna*, provençal *canho*), cervus «cerb» *cervia* «cerboaică» (atestat în Notele Tironice 108, 72 a, a dat pe ital. *c:rbia* și pe vechiul-francez *clerge*), nephis «nepot» *-neptia* (Corpus Inscriptionum Latinarum V, 2208 etc. a dat pe ital. *nezza*, retoromanul *n atsa*, francezul *nièce* etc.), cu care se poate asemăna *nepotia* (Corpus Inscr. Lat. III, 2599, 2690, 2756, 2798, 6155), feminin din nepos, -otem, păstrat în romin. *nepoță* (Liubana: Monografia satului Măldan pag. 25) și în unele dialecte de pe coasta Adriaticei (după cum îmi comunică dl M. Bartoli). Femininul dela *concreresco*, -onem (Corpus Inscr. Lat. VI, 29063, format din *concrescere*, ca *bibo* din *bibere*) e *concresconia* atestat în Corpus Inscr. Lat. VI, 30407. Dela lat. *leo*, *leonis* femininul a fost **leonia*, de unde rominescul *leoaiē*. Alături de forma aceasta s'a păstrat însă *leū*, așa că s'a născut simțul pentru un sufix *-oaiē* cu care s'a derivat apoi și *ursoaiē*, *lupoaiē* etc. Numai ast-fel se poate explica originea acestui sufix, necunoscut Latinilor și celor-lalte limbă surorî (afară de Albaneza). Mai târziu apoi s'a simțit căvi. te ca *vulpoaiē*, ca feminine la *vulpoiū* și li s'a mai adăogat si sufixul de moțiune *-că* (Cfr. Dobrogean-Dobrogean-că etc.), așa că azi avem *vulpoaică*, *leoaică*, *ursoaică* etc., pe cînd Bănățeni păstrează încă forma originală: ursoane, Nemțoane etc.

(Va urma).

Dr Sextil Pușcariu.

CÎNTEC.

Mi-e dor de tîrgul meu.

Mi-e dor

De preajma casei noastre,

Mi-e dor de-acasă dela noi.

De nuci ruginiți de ploii

Perduți în zări albastre.

Aș vrea să-î văd

Și 'n umbra lor

O clip'aș vrea măcar,

Visînd în nopți tîrzi de vară

Din neguri dese să-mi apară

Copilăria iar'.

EMERIC MADÁCH. — TRAGEDIA OMULUI.

(Urmare.)

Trad. de Octavian Goga.

TABLOUL VI.

(În Roma Galerie deschisă, cu priveliștea spre Apennini, împodobită cu statuetele zeilor, și vase în care ard mi-resme. În mijloc masă întinsă, cu trei lectice. La orgie e Adam reprezentînd pe Sergiolus, Lucifer pe Milo și Catulus: trei fanși corupți. Lîngă dîșii sînt trei cocote în înbrăcăminte neglijată; Eva ca Iulia, Hippia și Cluvia. În fund se vede lupta gladiatorilor. Sclavi stau așteptînd poruncile. Se aud cîntări din flaut. Amurg, mai tîrziu noapte.)

Catul.

Vezi Sergiol, ce mlădios se mișcă
Cel gladiator cu panglică roșă,
Eu pun rămas, că el o să învingă!

Adam.

Pe Hercu!, nu!

Catul.

Ah! Ce te juri pe Hercu!?
Car! dintre noi, mai pot azi crede 'n zăi?
Pe Iulia! — Și mai curînd îți cred!

Adam.

Ei, fie!

Lucifer.

Te-ai jurat pe bun temei,
Punînd doi idoli deopotrivă 'n față.
Dar spune-ne cum ie! tu jurămîntul?
Iubirea ei, frumseța să 'nțelegem,
Or! poate chiar credința ce ți-o poartă?

Catul.

Tot farmecul e trecător și tocmai
De-ar rămînea, — ce *astăzi* te-a răpit,
Te plictisește 'n ziua cea de *mine!*
Alt sîn, alt chip te 'mprejmue 'n ispită,
Nu mai frumos, dar *noii* și *astă-zî* place.

Adam.

Credința, zic. Sau cine cheltuiește
Mai mult ca min' pentru amanta lui?

Hippia.

O, ce naiv! Dar într'o 'mbrățișare,
Poți tu să 'ngropi pe vecii vecilor
Întregul rost al neînfrînte! patimii?

Chiar de-ai putea, tu cel de-apururi dornic
Zadarnic lupți — : un sîn de fată mare
Din voluptate-un dram îți dă numai,
Pe cînd icoana farmecelor multe,
Ca o himeră de ispitate plină
Pluti-va 'n veci 'nainte feței tale...
Și cine știi, o clipă, un capriciu
N'o prinde 'n vraja lui pe credincioasa?
— Vre-un gladiator ostenit la brațe...

Adam.

Așa-i! Așa-i! Destul e Hippia!
— De ce mă mină patimii ca pe Tantal,
Cînd n'am în minii puterile lui Hercu!,
Or! ca Proteu schimbările la față?
Și-un sclav bătut e 'n stare ca să guste,
Dup'un șirag de zile nevoiașe,
Un cîs dorit de domnul său, zadarnic.
— Or! voluptatea-i beutură bună,
Celui ce-o bea pe rînd, înțelepțește,
Și moarte-acelui ce se-asvirle 'n valu-i?

Lucifer.

Ah! ce superbe 'nvățăturii morale
Lîngă păhar, la sîn de fete mari!
Dar pariați?

Adam.

De perd, îți dau pe Iulia.

Catul.

Și de cîștigi?

Adam.

E calul meu al tău.

Catul.

O lun'o țin și poți s'o ie! pe urmă,
Or! o arunc în lacul meu de pești.

Eva.

Și-asupra ta benchetui-vor viermi
Să fie vesel cel ce azi trăiește,
Sau de nu poate fi, — *ridă* măcar.

Adam. (Cătră gladiator.)

Te ține, mă!

Catul.

Grijește, nu te da!

(Gladiatorul lui Catul cade, și ridică mina, cerînd grație. Adam vrea să facă cu mina semnul obișnuit al agratierii, dar Catul îl oprește.)

Recipe ferrum! — Bestie infamă!
 Mai am eu sclavi, de ce să fiu sgircit?
 Cin' s'ar gîndi să-î pară rău acum
 De-un joc! — Așa-î frumoaselor cocoane?
 Mai dulce-î buza, dorul mai ferbinte,
 Cînd nișăl sînge a stropit arena.

(Pe gladiator îl omoară contrarul.)

Adam.

Calul e-al meu. Vin Iulia la sînu-mî!
 Duceți cadavrul. Prindeți-vă 'n joc.
 Să mai vedem și alte nebunii,
 Din ce-am văzut, — destul e!

Catul.

Cluvia!

Vino și tu, nu pot privi în pace
 Sărutul altor.

Lucifer.

Și noi Hippia!

Să nu urmăm prea grațioasa pildă?
 Dar lingeți buza. N'ai pe ea otravă?
 Așa, acum ne veselim, drăguță.

Adam.

O Iulie, cum bate inima ta,
 De-asupra ei nu pot avea hodină. (Șopotesc).

Lucifer.

Vai ce nebuni! De *inimă* vorbesc! —

Catul.

Vezi draga mea. Eu nu-ți cat inima.
 Tu fă ce vrei, decît să nu știu eu,
 Numai sărutul vrea — și-l aprins!

Cluvia.

În sănătatea ta, marinimie! (Inchină.)

Catul.

E bine, dar de ce-ți mai ridicî brațul
 Și sînul tău cel moale ca mătasa?
 Vezi mi-a căzut cununa de pe frunte.
 (Cătră cei ce joacă.)

În jocul vost', ce gingaș e balansul,
 Ce foc nebun împreună cu farmec!

Cluvia.

Te leg la ochi, dacă găsești la ele
 Pentru-ce eu atîta mă muncesc,
 Cerșind zadarnic un cuvînt mai bun.

(Arătînd la Lucifer.)

Te uită 'ncolo, vezi ce față acră!
 — Ce față mîndră e și seama lui.
 De ce? — Cînd el nu vrea să-î ia folosul.
 O lasă 'n pace 'ncet să dormiteze,
 Cînd el ne spune mii de dulci nimicuri
 Cu buze reci, clipind din ochi ironic.

Catul.

Adevărat. O față-așa îngheață
 Chiar lumi întregi de dulce poezie.
 Cel ce-î stăpîn pe inimă și minte,
 Cînd valuri vin cu vraja unei clipe,
 Nu e om bun. — Să fi rămas acasă.

Hippia.

Adevărat! — Mi-e frică că săracul
 S'a bolnăvit de ciurma din oraș.

Adam.

Lăsați ăst chip de jale: Înc'un cîntec,
 Cel mai frumos! Ei, care-l știți? Să văd!

Hippia. (Cîntă.)

De-amor și, 'n veci, de vin
 Să-l ții păharul plin,
 Căci tot păharul
 Alt farmec are.
 Și voluptatea dulce,
 Ca soarele morminte reci,
 Ne 'ntr'aurește traful.

De-amor și, 'n veci, de vin
 Să-l ții păharul plin,
 Căci toată fata
 Alt farmec are.
 Și voluptatea dulce,
 Ca soarele morminte reci,
 Ne 'ntr'aurește traful.

Catul.

Nu-î rău. Nu-î rău. Tu ce știi Cluvia?

Cluvia. (Cîntă.)

Era pe-atunci nebună lume,
 Cînd cavaler de mare nume
 Lucreției i-a 'ngenuchiat,
 Cerîndu-î văduvitul pat —
 Și 'n loc să ridă 'n lupanare,
 Ea se străpunge 'n piept și moare.

Toți.

Vă veseliți, lumea-î schimbată,
În ceas mai bun ni-e viața dată.

Cluvia. (Cîntă.)

Nebune vremi umblau demult,
Din vila lui bogată Brut,
Atîrnă-și sabia de brîu,
Ca nevoiașul lefegiū, —
Se duce 'n luptă, moare 'n chin,
Pentru'n popor de sdrențe plin

Toți.

Vă veseliți, lumea-î schimbată,
În ceas mai bun ni-e viața dată.

Cluvia. (Cîntă.)

Nebune vremi, odat' umblau;
Eroiî gînd nebun gîndeau,
Credeau de sfînt, ce rîdem noi.
De-ar fi și azi așa eroi,
Eū cred că 'n circ avere-ar loc
Cu turn.a tigriilor în joc.

Toți.

Vă veseliți, lumea-î schimbată,
În ceas mai bun ni-e viața dată.

Lucifer.

Ah Cluvia, e Hippiia învinsă,
Aș vrea să fiu poetul ăstuî cîntec.

Adam.

Și tu nu cînți? Ești tristă Iulie?
În jurul nost' e vesel, rîde totul...
— La sînul meu nu-ți place adăpostul?

Eva.

O dulce e! — Dar uite, Sergiol
Mie norocu 'mî încrețește fruntea,
Căci fericirea 'n adevăr nu rîde.
S'amestecă și 'n clipa cea mai dulce,
Un strop din lumea mare a durerii.
Și mă gîndesc, că clipa asta-î floare
Și moare decî...

Adam.

Ăst gînd îl port și eū.

Eva.

Și 'ndeosebî cînd chiū aud și cîntec
Eū le sfărîm a vorbelor cătușe.
Dar ca'ntr'o luntre 'n cîntec eū mă leagăn
Și par-că simt, că visurî mă alintă
Și în trecut mă poartă legănarea.
Sub palmierii cei scâldați în soare
Mă văd copilă veselă, curată...
— Ce sfînt' a fost chemarea mea și mare!
— Un vis nebun vrăjitu-m'a pe-o clipă
O iartă-mă! — Sărutul mă trezește.

Adam.

Fugiți cu joc și cîntece! Mă muștră
Ăst val etern de dulce libovire.
Inima mea din noū poștește-amarul.
Pelin în vin, pe buze roșii ghimpe
Perzare voū asupra mea să vie.
(Părechile de jucători se depărtează. S'aud vaîere
de afară.)
Ce vaier e, de ne pătrunde 'n creer?

Lucifer.

Vor răstigni ciți-va nebuni acum,
Cei ce-aū visat de drepturî și frăție.

Catul.

Așa le trebuî. Să fi stat acasă,
Bătîndu-și joc de lumea din afară,
Nepovestind de treburile altor.

Lucifer.

Pe cel bogat, vrea-l frate cerșitorul.¹
De-l schimbî, atunci *el* te va răstigni.

Catul.

Să rîdem decî: năcazul și puterea,
Ciurma ce astăzi zeciuie orașul
Și 'ntreg destinul zeilor de sus.
(Din noū se aud vâiete.)

Adam. (În sine.)

... Eū par-că simt, că visurî mă alintă
Și în trecut mă poartă legănarea...
Ce sfînt a fost chemarea mea și mare...
Așa ai zis tu, Iulia?

*Eva.**Așa.*

(Se întunecă. Pe dinaintea galeriei trece în pas domol
un convoi cu tibiî, cu torțe și femeî ce se vaîeră. În-
treagă societatea se adîncește în tăcere.)

Lucifer. (Rizind.)

Precum văd eu se stinge veselia:
Nu mai e vin, ori gluma-i isprăvită?
De e sătul și cel cu fața acră?
Ori poate frica vă oprește graiul,
Ori credeți chiar?

Adam. (Aruncindu-și spre el paharul.)

Să piei, de crezi așa!

Lucifer.

Ei, dar aduc alt oaspe între noi,
Cu el intra-va poate veselia.
Hei slugi! degrab' aduceți-l încoace
Pe călătoru 'ncunjurat de torțe,
Să-l îmbiem c'un păhărel de vin.

(Îl aduc pe mort în sicriu descoperit și-l așează pe masă. Cei ce însoțesc pe mort, rămân în urmă. Lucifer închină mortului.)

Firtate, bea! Azi ție, — mine, mie!...

Hippia.

Ori poate vrei chiar un sărut?

Lucifer.

Sărută-l

Și pe furiș din gură ia-i obolul.

Hippia.

Dacă pe tine te sărut — de ce nu?

(Sărută mortul. Apostolul Petru se alege din mulțime.)

Apostolul Petru.

Oprește-te! E ciuma 'n sărutare.

(Tresar toți îngroziți și se ridică de pe așternut.)

Toți.

Grozav! E ciuma! În lături toți de-aici!

Apostolul Petru.

Neam nevoiaș și laș peste măsură!

În clipa când norocul te alintă

Obraznic ești ca musca la lumină,

Bătîndu-ți joc de Dumnezeu și cinste.

Dar cînd năcazul se oprește 'n pragu-ți

Și degetul lui Dumnezeu te atinge,

Te plecî fricos și groaza te supune.

Nu simți acum a cerului osîndă?

Și greul ei? — Rotește-ți ochii 'n jur:

Orașul piere, neam străin călcat a

Toți cimpîi tăi cu holdele de aur.

Orînduiala cade. Nu-i poruncitor

Și lege nu-i. Cu fruntea ridicată

Purcede moartea printre cetățeni

Și gîndul palid... Groază e în cer

Și pe pămînt nu-i chip de ajutor.

Nu poți, — așa-i? — cu viforul beției,

Să-l amuțești cuvîntul strigător,

Ce-adîncul multor piepturi înfioară

Și înzadar pe-un drum mai bun te 'ndeamnă?

Îndestulare — așa-i — nu poți să afli,

Căci voluptatea greață lasă 'n urmă

Te uiți năuc și buza ta șoptește:

E înzădar! Neputincioși sînt zeii.

Cu chipul lor încremenit în piatră.

(Statuile zeilor cad sfărmate.)

Ei cad zdrobiți și Dumnezeu tu n'ai,

Ce să-ți înalță rostul din noroi.

Privește 'n jur: orașul tău, eternul,
Ce-l zeciuie ca ciuma mai puternic!

Din perne moî s'au ridicat o mișe,

Descălecînd pe plaiurile Thebei

Anachoreți, selbătăciții pustnici,

Căutînd aici prilej de înălțare

Inimei lor de patimă răpusă.

— Tu vei pieri, neam laș, corcit și putred

De pe pămîntul ce se premenește.

Hippia. (Căzînd înaintea mesii).

Amar de min', ce chinuri mă răpun,

Mă arde focul Orcului întreg,

E ciuma, ciuma... și mă prăpădesc...

Nu-i să-mi ajute vr'unul dintre voi,

Tovarășii atîtor clipe dulci?...

Lucifer.

Drăguța mea! Azi mie, mine ție!

Hippia.

Zdrobiți-mă, de nu vă blastăm traul!

Apostolul Petru. (Pășind spre dînsa.)

Nu blăstăma copilă — iartă-le!

Te-ajutor eu și Domnul cel de sus,

Eternul Domn al preasfîntei iubiri.

Înalță-te la dînsul. — Sufletul

Prin curățirea sfîntului botez,

Purificat purcede-va spre ceriuri.

(O botează dintr'un vas de pe masă.)

Hippia.

M'am ușurat, Îți mulțămesc părinte. (Moare.)

Catul. (Pleacă.)

Scîrbit de lumea asta păcătoasă
Eū azi pornesc pe cale cătră Thebais . . .

Cluvia.

O clipă stăi, Catul, să vin și eti. (Ies.)

Adam.

(Pășește gînditor în față, Eva i urmează).
Tu Iulia aici? Ce cați aici,
Unde demult e moartă veselie?

Eva.

Nu-i locul meu, cu locul tău alături?
Ah Sergiol! Ce sentimente sfînte
Ai fi găsit în pîeptul ăst, în care
Tu ai căutat tot voluptăți de-o clipă.

Adam.

Și 'n pieptul meu! — Ce pagubă c'asa e!
Ce trai pitic, îngust și nevoiaș!
O dacă este Dumnezeu în cer,

(Ingenunche ridicîndu-și minile spre cer).

Poruncitor ce poată cîrma noastră,
Neam nou sădească 'n lumea asta veche
Ce-a premeni cu sînge epigonii.
Alt ideal, aducător de țintă
Mai nobilă! Căci totul e tocit,
Ce-a fost al nostru. — Nouă plăsmuire
Zadarnic vrem acum neputincioșii.

Ni-e brațul slab! . . . Ascultă-mi ruga, Doamne!

(Pe cer apare împrejmuită de slavă: *crucea*. De după creștete de munți se ridică para orașelor aprinse. De pe culmi coboară cete de barbari. În depărtare răsună domol un imn cucernic).

Lucifer. (În sine).

Ăst chip nișal îmi cam sburlește părul,
Dar nu sînt oare *oamenii* luptătorii?
Ce eū nu pot, fac dinșii 'n locul meu
E glumă veche gluma asta 'ntreagă,
După topirea nimbului de slavă,
Rămîne crucea cea scaldată 'n sînge.

Apostolul Petru.

Cuvîntul meu plinit-a Domnul. Uite,
Pămîntul putred azi din nou se naște.
Vezi ăști barbari ascunși în piei de urs,
Ce-arunc tăciunii 'n streșini de palate
— Al căror cal zdrobește cu copita
Ogor arat de plugul multor veacuri,
Aflîndu-și ieslea 'n templuri parăsite. —
Aduce-vor un nou prisos de sînge
În vinele ce-acum atît de scurse-s.
Iar cei ce cîntă imnui azi în circ,
Cînd lei flămînzii le sfășie din carne,
Alt ideal aduc: frățietatea
Și desrobirea omului din jug,
Ce-or sgudui pămîntu 'n temelii.

Adam.

Ah sîmt, îmi cere sufletul și alta,
Decît dulceața perinelor moi.
Căci picurarea sîngelui, domoală,
E cea mai sfîntă voluptate 'n lume.

Apostolul Petru.

Să ai dar țintă: Domnului mărire
Și muncă ție. Omul este liber
A-și desvâli tot tortul lui de gînduri.
O singură poruncă e: *iubirea*.

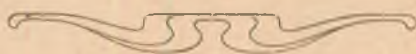
Adam.

Veniți, luptați deci! Noua 'nvățătură
Ajute-ne 'n clădirea lumii noi,
Ce va purta virtuți de cavalier.
Lîngă altar trona-va poesia,
Seninul chip: femeia proslăvită.

(Pleacă, răzimîndu-se de Ap. Petru.)

Lucifer.

Ți-e 'nsuflețirea fără de putință
Și bărbația vredni ă de laudă.
E voia *Lui* cînd te 'nfrățești cu ceriul
Și-i voia mea, cînd o să-ți perzi nădejdea!

SĂRBĂTOARE.

Schită.

Horia Petra-Petrescu.

Badea Sandu pășește liniștit înspre casa «părintelui Niculai».

L-a băgat în griji scrisoarea, care i-a adus-o poștăru mai dineaori. Cunoaște scriitura lui Vasile, rîndurile astea sunt scrise de fiu-său.

«Părintele Niculai» scria tocmai o naștere la catastif și nănașa îl puna 'n mină mai multe pițule. Era vesel.

— «Ce veste și poveste Sandule?»

— «Apoi, iacă domnule părinte, o scrisoare dela Vasilică» zice Sandu, îndreptîndu-și sumanul și netezindu-și pletele, căzute peste sprîncene.

— «Ad-o 'n coace!»

Și «părintele Niculai» nici nu-și ia ochilarii legați cu ață, de pe nas, prinde 'n mină scrisoarea, o despătură și cetește vreme multă tremurînd din buza de jos și ținînd scrisoarea spre lumina zilei dela fereastră. Și într'un tîrziu, ridică ochii de-asupra rîndurilor și începe:

— «Te chiamă ficioru-tău pe sărbătorii la el. Zice, că să mergi și cu lelea Stratona, că vă dorește mult.»

— «Așa scrie?» și-și învîrte încet pălăria în mîină.

— «Așa. Gheorghe al lui Vasile pleacă din Reghin poimîne dimineața. Să plecați cu el.

De bani, vă trimite să aveți de drum și de-ale mîncării, și începe să cetească cu glas trăgănat scrisoarea a doua oară.

Badea Sandu stătea ca împietrit. Și-a venit însă de grabă în fire, a mulțămît părintelui Niculai și a plecat molcom cătră casă, cu ochii pe scriitura lui Vasile. Căuta din încîlcitura asta ciudată să găsească ce-a vrut să le scrie fiu-său.

La răspîntii să întîlnește cu lelea Stratona.

— «Tu, Stratono, ne chiamă Vasile pe sărbătorii la el!

Cîtă amar de putere mai avea și lelea Stratona, toată a pierdut-o în clipa asta. Ochii i s'au înrouat și și-a dus șorțul la ochi, oftînd din greu.

— «Dragul mami!» alta n'a mai putut grăi. O podidiră lacrămile.

— «Ce zici tu, babo? ce ne facem?»

Și amîndoi caută care 'n cătrău, să nu pară că sunt slabi de inimă. Vrea să pară fie-care mai țelit, mai tare.

Lelea Stratona își duce mîna la bărbie și rămîne împietrită.

Îl vede pe Vasile mic, mic cît o nucșoară. Și crește «dragul mami» și întră la învățătură, la dascălul din cornul uliții și-i ca un bujorel în față, de roșu și de sănătos ce-î.

Și l-au dat și mai departe la învățătorii din Reghin, că avea băiatu fragere de inimă pentru

carte. O duceau greu ei, acasă, dar flăcăul trebuie să răsbească în lume, să se facă «om» din el. Și așa, cu una cu două au dus-o ei cum au putut.

De cite-orî nu a prins-o bărbatu ei cu ochii 'n lacrămii după Vasile, că-î ducea dorul, cum sunt mamele. Vorba ceea: «numai inimă de mamă să nu fii.»

Și l-au învățat carte domnii ai mari și i l-au dus, unde sînt numai domni mari și luminați. Ea, care l-a crescut de cînd era mic, de cînd se făcea copăcel și umbla de-a bușilea, ea care l-a dat la învățătură și i-a deschis calea, care duce la limanul visat, ea a trebuit să-l peardă.

Și-a domolit pîrdalnică de inimă, i-a poruncit să nu mai bată nebună și l-a pierdut. S'a dus...

Și anume le scrie și-î cheamă la el. Dragu mami: I-e dor și lui de ei...

Badea Sandu își netezește părul și sboară cu gîndul în vremile îndepărtate.

Se vede cu desăgii în spate, măsurînd drumurile cătră Reghin. Ajunge în oraș cu fruntea plină de sudori, își lasă desăgii la cîrciuma safului lor și să 'ndreaptă cătră școli. Și acolo-întîlnesc dascălii și-l bat pe numerii zicîndu-i: «Fiul d'ale învață bine!

Și-î crește inima de bucurie.

Sau să 'ndreaptă cătră unul din școlarii și-î întrebă pe de departe:

— «Ian, spune-mi, dle, cunoști dta pe Vasile a lui Sandu?»

— Cunosc, bade!

— Da învață și să poartă bine?

— Da de ce 'ntrebi, bade?

— «D'apoi iacă, tată-său e din satul nostru și întreb, numai așa.»

— Da, Vasile e student harnic, se poartă foarte bine.

Badea Sandu întinde mîna lui noduroasă școlarului, apoi să perde pe strade, fără să zică o vorbă, fără să clipească din ochi, în sufletul lui însă îi strigă ceva: Asta e feciorul tău!

Și era mulțămît.

Și așa au dus-o amar de ani și iată, că după ce fecioru a ajuns să isprăviască cu școlile de aici, l-au chemat dascălii ai mari la ei și i-au spus: «Bade Sandule, dă-ți copilul și mai departe, la școlile înalte. O să faci om din el.»

Și așa l-au luat străinii și l-au dat la școli. A mers la București și a învățat de a ajuns om.

Cum o fi acuma, cum o duce-o el în orașul ăla mare? I se pare, că vede o mulțime mare de lume necunoscută, care face larmă ca nebună și-și vede băiatul prins în vârtejul amețitor.

— «Babo! Mergem?»

— «Mergem!» și amîndoi se privesc în față. O flacăra le lucește în orbitele ochilor, o flacăra plină de dor. Este dragostea lor pentru Vasile.

* * *

La gara de nord.

Încă vre-o cîteva minute, pînă să sosească trenul dela Predeal.

Vasile e la gară și-și așteaptă părinții. Un tinăr bine făcut, chipeș, spătos, cu trăsăturile feții regulate, pline de vigoare.

E profesor la un liceu, are leafă multămi-toare. În vîrtejul capitalei a știut să-și păstreze cumpătul vieții, învățat deja din odaia scundă, unde trăiau părinții lui.

Bucuria revederii așa-l cuprinde în mrejele sale, încît în culmea veseliei și-a adunat prietenii roată în jurul său și le-a spus:

— «Știți ce, măi? Haideți și-mi vedeți părinții!»

Și toți au ascultat propunerea prietenului lor. Așteaptă cu toții sosirea părechii de țărani.

Și iată, că să zărește în depărtare un punct negru, care se tot apropie și în mijlocul unui sgomot coplesitor, întră trenul în hala plină de fum înădușitor.

Badea Sandu și Lelea Stratona și-au dus minile la inimă, și-i năpădesc gîndurile.

Au crezut, că le va fi ușor cu drumul ăsta, dar acum înțelegeau ei toată noîma și greutatea venirii lor.

— Oare nu i-o fi rușine de noi, aici, între atîta amar de domni mari? A scris el să venim, da a scris încă, numa așa, să-și facă datoria!

I frămîntau gîndurile încruntate și par'că îl vedeau răsîndu-se la ei: «Ce ați mai venit pe capul meu?»

Așa a pățit-o și Ilinca cu fecioru ei. Și, Doamne, rău le-ar cădea.

Lelea Stratona pipăie prin desagă după iconița, pe care i-a adus-o lui Vasile de cinste și murmură din adîncul inimii o rugăciune. Și-a așezat broboada mai bine în cap și aștește ochii pușcă înainte.

Acum, cînd au intrat în hala asta mare au rămas amîndoi uluiți locului, apoi au dat să scoboare așa, încetinel, într'un noroc, doară, doară or da de el.

I zărise deja de departe. Tot sîngele i s'a urcat în față, își face loc prin mulțime și răsbate pînă lingă ei.

Ochii mamei l-au găsit și străluceau de bucurie...

Bătrînul încărunțit de grijă privește țintă la

tinărul de dinaintea lui, bătrîna de un tremur fără să vrea să sprijină de Sandu.

— «Eu sunt, Vasile, fiul vostru!»

Prinde curaj, buzele lui cearcă să zimbească și recăpătîndu-și voia bună prinde de braț pe mama sa și le zice pretinilor, cari într'aceea se adunaseră împrejurul lor.

— «Iată, tată și mamă, prietini mei! Astă-i Tănăsescu, ăsta Ionică Iuga, ăsta Gheorghe Luca» și așa pe rînd, într'o răsufare le înșiră numele prietenilor săi, cari privesc plini de duioșie la toate astea.

Lelea Stratona și badea Sandu dau din cap fără să se dumirească, cînd Vasile i apucă de braț și i duce la birjă, ei i urmează fără de nici o vorbă prin mulțimea, care-i ametește și mai mult cu larma.

Și pe stradele late, mari, frumoase și pline de lume ei își plimbă ochii, duși de surugiul, care mină ca nebun.

Și ajung la o casă frumoasă, care se înalță par'că pîn' la ceriuri. Se scoboară și dau de-o odaie plină de lucruri scumpe și frumoase.

— «Sîntem la noi acasă! Iată unde șed și-mi petrec timpul, mamă! numai să Vă simțiți voi bine!»

Bătrîni se uită jur împrejurul lor. Văd ei aievea toate astea? Și acuma înțeleg cît de bine a ajuns fiul lor, care s'a nutrit din minile lor pîrlite de soare, acum pricep cît de dragi sînt ei pentru el, și isbucnesc amîndoi în lacrimi.

Toată iubirea lor simplă, dar curată o dau la iveală prin lacrimile astea și cînd i întreabă el plin de gingășie: «Pentru ce plîngeți?» baba răspunde proptindu-și capul de peptul lui: «Las' să plîngem! Atît de bine ne cade! La tren nu ne-ai lăsat nici chiar să plîngem!»

E inima țărănească, care isbucnește în adevărata ei lumină, inima țărănească, comoară de lacrimi curate ca mărgeanul!

Și bătrîna își plimbă ochii pe părății împo-pobiți cu fel de fel de chipuri și se oprește la o figură. Era ea. Deasupra patului lui Vasile, era chipul ei, care-l păzește și desmeardă cu privirile ei părintești.

Tot trecutul ei pare că-i vine înainte.

Vasile, pentru care a petrecut atîtea zile și nopți în veghere Vasile n'a uitat-o! Viața, pe care și-a jefit-o pentru el, n'a fost zadarnică.

Și-și întinde minile ei sbîrcite și bătute de arșița soarelui înspre fruntea lui, care pare că străluce, ca aureola unui sfînt din icoană, și i-o sărută cu tot focul ei, ca pe o moaște scumpă.

SCRIITORUL ȘI BANII.

Două poluri deosebite, doi termeni, ce se eschid împrumutat.

Conștiință de atotputernicia concretizată în moneda sunătoare, scriitorul se revoltă în contra ei, pe deplin convins de superioritatea lumii în care el trăiește; și moneda, oricât de inconștientă s'ar părea, știe să evite totuș cu siguranță matematică buzunarul băieților scriitori.

Ștînd astfel în față o putere de ordin material și alta de ordin spiritual, ar urma, ca în lumea noastră materialistă, cea dintîi să reiasă biruitoare.

Și ar fi un dezastru pentru progresul omenimei, dacă banul ar putea să sugrume și cele din urmă foculare de manifestare intelectuală independentă. Am avea atunci condeie simbrîșe, literatură de clișeu, reclame...

Oricît de vădită ar fi înseși independența și libera manifestare a talentelor, ea trebuie să reclame și sprijinul banului.

Banul ca mijloc, bineînțeles, dar nu ca țintă.

Sărăcia, care ocrotește talentele din leagăn, este adese-orî și sicriul lor.

Individualități mai puternice, ca Eminescu de pildă, se înalță chiar în butul mizeriei, iar mediocritățile se afundă în curînd, după ce abia au lăsat la suprafață o dungă palidă de fosforescență. Aceștia din urmă, dacă ar fi avut prilejul, să se cultive și să muncească, ar fi ajuns poate la ceva — dar abia la începutul activității lor au fost nevoiți să-și vadă de — *pîne*. Căci cu rime frumoase, cu raze de lună și cu cântece de privighetoare nu-și pot mulcomi — foamea.

Pentru ce, de pildă, nu poate lua un avînt oarecare, literatura la noi Romîni de dincoace?

Întîi pentru că nu avem bani, și publicul nu ne sprijinește în de ajuns.

Cine cunoaște cît de cît tainele redacționale, știe, că la noi, lucră de obicei doi sau trei redactori.

La jurnalistică maghiară, de pildă, la oricîte jurnal mai de dăi Doamne, lucră 20—30 de persoane.

Și cum sînt salarizați redactorii noștri?

Cei dela jurnalele de zi, după o muncă așa

de istovitoare, ieau — în cazul cel mai bun — o leafă de vre-o mîie de floreni, va se zică a cincîia parte din salariul unui scriitor ungar. Iar cît pentru cei dela reviste, aceștia își încasează salariul în doze de entusiasm filtrat, și în hauri amare, din partea onoratului public cetitor. Cunosced un director de revistă mai practic. Dă colaboratorilor onorar în — natură. Mai o păreche de ghete, mai o căciulă de astrahan, mai o cină bună...

Ei așa tot mai faci ceva literatură, dar prale nu faci.

La alte popoare, cariera de scriitor este răsplătită în mod princiar.

Nu e vorba de marii maiestrii ai Franței, cari încasează *un franc de șir* — ci să rămînem numai la scriitorii Unguri.

Un foileton este plătit în jurnalistică lor, cam cu 50 coroane; un articol, de fond 80—100 coroane. Mikszáth d. e. are dela «P. H.» în afară de salariul fundamental de 6000 cor., pentru *fie-care articol atîta cît cere, plus 10 coroane*. Cine nu crede, să cetească chiar articolul lui, din prilejul decedării editorului Legrády.

Mikszáth ar putea fi comparat în literatura noastră de acum (omnis similitudo claudicat) cu Caragiale. Ei bine, cîtă leafă ia Caragiale în proporție cu M? Ar fi interesant să se știe.

N'avem de gînd, să reclamăm pe seama scriitorilor noștri a remunerație așa de princiară.

Am vrea numai, ca timpul ce-l jertfesc scriitorii, să nu fie de-adreptul *pierdut*, în înțeles bănesc.

Oricîte copist își reclamă leafă, numai cei ce fac literatură rominească scriu de pomană...

De aci se esplică încercările literare așa de insistente ale tineretului nostru — chemat, nechemat — și incetarea lor, chiar din partea condeielor mai destoînice, cînd ajung la convingerea practică, că e lucru mult mai ușor și mai cu minte, să stai de o parte și să rizii tu de alții, decît să muncești de geaba și pe de asupra, să-ți mai atragi și ironia și odiul altora.

Dacă «Vatra», escelenta revistă «Vatra», ar fi fost sprijinită după merit, azi n-avea o

revistă românească, care să poată rivalisa, cu cele dintii reviste străine. Și am avea, poate, vre-o 2—3 nuvele de Slavici, citeva poezii de Coșbuc, și articole de Caragiale, cari au rămas nescrise, sau cel puțin necunoscute pentru noi, îndată ce le-ați publicat în presa zilnică de dincolo, mai puțin accesibilă dincoace de Carpați.

E vremea să înțeleagă odată și publicul nostru, că sprijinind literatură, își asigură prin aceasta propriile exigențe intelectuale. Cu cât presa e mai bine sprijinită cu atât poate să presteze mai mult, întru-cît muncitorii ei nu se împedecă la tot pasul de nevoile zilnice și pot să conteze — pe lângă un onorar cât de modest — și la sprijinul altor condeie, cari nu

pot presta de geaba lucruri, ce reclamă muncă și studiu aprofundat.

Se stabilește deci — trebuie să se stabilească și la noi — un raport oare-care între cei doi termeni eterogeni din fruntea acestor șire: Între împrejurările actuale, nu există mișcare literară fără de sprijin material. Sprijinul acesta însă nu are să monopolizeze literatura. Rostul lui este de a facilita mai ales primele încercări de serioasă muncă literară. Căci îndată ce încercările aceste au trecut Rubiconul evoluării, relațiile dintre scriitor și public se schimbă. Sprijinirea literaturii nu este atunci o datorință, ci o plăcere, o trebuință sufletească a publicului — «pînea noastră cea de toate zilele» . . .

Al.

MITRU.

— Vino, te rog, că-o să mai ridem . . .

— Dar bine, omule, ce să facem la gară toată după amiază, dacă nu știi cu care tren vine?

— N'are a face. Le așteptăm pe toate, că el nu știe, bietu, că aici sosesc mai multe trenuri, uite ce scrie: «și mă închin de sănătate și la domnișoru lui Domnu notarăș și mai departe să facă bine să ostenească și dumnealui la stație, că eu nimeresc după amiază cu caru de foc . . .»

— Bine, mergem . . .

Și cei doi prieten își luară paltoanele și urcară în cel dintii tramvai.

Abia schimbați cite o vorbă, preocupați de sosirea lui Mitru Oani, prietenul lor de jocuri, și tovarăș pe băncile școlii din satul lor Aven, rumînu, niște daraveri pe la «domnu minister» și pornise să vadă, ce mai e cu dreptul lor de pășunat. Cum știe scrie și ceti, și o mai încurca ceva și pe nemțește, porni să vadă și el capitala, că azi-mine e vorbă s'ajungă birău, și să nu-i poată zice nime, că nu văzuse lume.

Și cei doi prieteni zimbeau în gîndul lor, de zăpăceala lui Mitru, și de buclucurile prin cari o să treacă.

Din norocire Mitru nimeri cu trenul cel dintii. Scoborise treptele cupeului, oprindu-se pe cea

din urmă, privind cu vădită spaimă la văl-mășala din juru-i.

Abia într'un tîrziu luă seama, că domnișoru popii și a notarășului îi făceau semn, să se dea jos. Se repezi după desagi și să dete jos repede, privind mereu în dreapta și în stînga.

— Noroc, Mitrule!

— Să vă trăiască Dumnezeu, Doamne frică-mi era, că nu sînteți aici.

Urcă în o birjă.

Și după-ce Mitru isprăvește cu daraverile, pentru cari venise, o iaū razna prin capitală.

Țăranul păstra pretutindenii aceeași atitudine speriată, potențată prin faptul, că cercă să-și ascundă emoția. Ori cât de naiv ar fi fost, el vedea bine zimbetul domnișorilor și nu să simția de loc la largul lui. Trecea din surpriză în surpriză și rămînea cu gura căscată în fața atîtor minuni, de cari avea să povestească acasă un an de zile.

Seara, după teatru eși cu totul buimăcit în stradă.

— Ce zici, Mitrule, frumos-e?

— D'apoi ce să mai zic, că de astea neam de neamul meu n'o mai pomenit . . .

Și ochii lui rămaseră căscați în dreptul șireagului de felinare, ce să întindea înaintea lui ca o sîrmă de foc.

Se opriră la un birt mai de rînd, ca Mitru să nu fie chiar așa de stingherit.

— Zău, să mă lăsați să plătesc eu, că din darul lui Dzeu, tot avem și noi un leac de prindere.

După cină, la a treia halbă de bere, Mitru își mai veni în orî, și într'un moment de inspirație, întrebă, dacă n'ar putea face de niște țigani.

— Lasă, mai tîrziu, îl intrerupseră.

El rămase nedumirit. Nu-și putea închipui un chef adevărat fără țigani.

Să mulcomi însă, la gîndul, că mai tîrziu îi va auzi, și cum i să mai deslegase limba, începuse să povestească de pe acasă.

— Apoi Safta, săraca, numai ce s'o dus. Ce pagubă de mușterea aceea... știți domnișorul, cînd ne dam cu sania... zău că mușterea aia nu știu cum era... să uita la d-ta, cînd veniai acasă, ca la o minune... că ea vedea doară că acum nu mai e de sama d-tale, că ea o rămas proastă... .

Feciorul popii tresări. Prin minte i trecu, în fulgerarea unei clipe, o scăpărare de luminoasă amintire.

— Apoi de ce zici «proastă»? Că cine știe, n'ar fi fost mai bine, să rămîn și eu așa...

Urmă o tăcere.

Mitru începu într'un tîrziu:

— Apoi cum i rînduit dela Dumnezeu... Că eu, de nu murea tata, poate eram și eu domn ca dumneavoastră... dar poate o fost mai bine așa... Doamne hodinește-l! Că, mulțam Doamne, am ce-mi trebuie, nevasta mi-i harnică și bună, și am doi copii... de nu i-aș da pe toată lumea asta...

Și din vorbă în vorbă, conversația era tot mai intimă. Bariera de superioritate intelectuală să prăbuși în fața vorbelor cinstite a prietenului lor din copilărie. Erau iarăș cei vechi, reamintindu-și toate nimicurile de odată. Un colț al vieții lor să desvăluia din umbră, devenind

din ce în ce mai luminos, pînă ce eclipsă cu desăvîrșire restul vieții.

Țăranul acesta tînr răspindea par'că în vorbă, în gesturi, în creșturile cămeșei lui curate, sănătatea și îndestulirea de acasă.

Și ficiorul popii rămase cu ochii pierduți în oglinda de alături, minunîndu-se, cît de voinic și de rumen e Mitru, alătura de figura lor palidă și istovită...

*

A doua zi, Mitru să reîntoarse.

Zădarnice aū fost încercările celor doi prieteni de a-l reține. I să urise grozav, i era dor de nevestă și de copii.

După plecarea trenului, prietenii să alătură în restaurantul gării, la o bere.

— Vezi, mă, era să ridem noi de Mitru, și la adecă te pomenești, că are să ridă el de noi.

Tăceau amîndoi, sub povara aceluiași gînd. Vedeau aproape jumătate din viața lor cheltuită, înainte de a-și fi asigurat pe deplin existența. Vedeau șirul lung de mizerii îndurate pe băncile școlii — și înainte se părea, ca li să întunecă drumul cu deseavîrșire. Departe... în josul anilor, cărarea era așa de luminoasă, și lumina pierdea din putere, cu depărtarea.

Oare n'ar fi fost mai fericiți, să rămînă și ei cu Mitru, să se înlestulească cu patru boi, cu o bucată de pămînt, și cu o nevestă de seama lor? Oare nu e mai traînică fericirea aceasta, zidită pe un temel așa de îngust și de sigur alătura de fericirea himeră a lumii intelectuale, așezată pe un temel așa de vast și așa de nestatornic?...

— Știi, mă, începu unul într'un tîrziu, ce-ți trebuiește, ca să fii fericit?... Întii: să fi *prost*... pe urmă: să fii sănătos... Condiția cea dintii este, bine înțeles, *sine qua non*...

... Iar Mitru își întinsese în vremea aceea cojocul pe banca de lemn din cupeu și visa, că povestește neveste-sii de minunile ce văzuse, iar ea asculta cu gura căscată, legănînd la sînul ei de mamă, odorul cel mai mititel...

Simin.

V. SIMONESCU : Studiü.

V. SIMONESCU : Studiü.

D. HIRLESCU : Studiü.

FOI RĂZLEȚE.

I. A. Basarabescu: *Nuvel* (Socec et Co, București, 1903. Un volum în 8°, 149 pagini. Prețul 2 lei.) O carte bună, scrisă de un artist de samă. Conține mai ales schițe, fără pretenții, cu subiecte scoase aproape exclusiv din clasa oamenilor mici, cu aspirații prea mari. De aici comicul ce străbate, — une-orî printre lacrimi — din toate piesele acestui volum. *Son verre est petit, mais il boit dans son verre.* Dl B. nu să aventurează nici odată pe înălțimi prea mari, el a tras un gard în jurul unui ogor mic, pentru-ca să-l poată ara bine; cunoaște oamenii puțini, dar pe aceștia îi știe din doască 'n doască, îi pătrunde pînă 'n adincul sufletului. Talentul său de observator îl scutește de a deveni banal, căci el vede atîtea, încît n'are nevoie să repete ce a observat alții. El nu caută comicul, ci l găsește, și-l spune numai atunci cînd l-a aflat; de aceea nu-i nici odată artificial și n'are nevoie de trucuri și de efecte ieftine. E inrudit cu Caragiale, nu numai prin subiectele sale, ci și prin *cumpătul* într'adevăr de artist, cu care le tractează. Nici-odată o exagerare supărătoare, nici odată nu pune în gura semidoctorilor săi o colecție de cuvinte schimonosite, ci le folosește numai din cînd în cînd și numai atunci cînd să potrivească, întocmai ca medicul care cunoaște puterea tămăduitoare a hapurilor sale, dar le dă în doze mici, pentru-ca să nu le strice efectul, nelăsînd trupul să se obișnuască cu veninul lor. Aceasta însemnează a fi măestru, și de aceea îl recomandăm mai cu samă tinerilor noștri prozatori de dincoace de munți. Să cetească *Pe drezină*, cea mai bună dintre schițele din acest volum, bogată de o potrivă în situațiunile comice și în comicul de caracter, un mic capo d'opera, care garantează succesul primei comedii ce o va scrie. *Dinsa* e o bucată la care titlul e tot atît de sugestiv, pe cît sînt de măiestrit prinse diferitele caractere și de subtilă psihologia lor. Nu voi pomeni nimic de celelalte două-zeci de schițe, ci reproduc pe cele două mai scurte: *Simburele* și *Cît ține liturghia*. Cea dintîi, culminează într'un comic de situație produs de o cauză destul de inocentă. Iar autorul nu ne face să rîdem numai de simburele afurisit, pe care limba ce trebuia să esclame divinul, «te iubesc», trebuie să-l schimbe în gură din dreapta 'n stînga și din stînga 'n dreapta, ci el găsește timp ca pe două pagini să portreteze în cîte-va trăsuri de condei și pe coana Elenca, ambițioasa văduvă a lui Ghiță cel «cu poziție în lume» și pe Luxița cu minile drese cu linolină și pe Popescu cel «dă-i de vinde la bilete», venit «roșu gata», care să jenează să scoată simburele din gură. Numai cel ce a încercat vre-odată să-și aștearnă gîndurile pe hîrtie, va pricepe toată frumșetea schiței: «*Cît ține liturghia*». Dl B. ne descrie un interior și-l încadrează într'o ramă mică. Dar cite încap în aceste două pagini și cît sînt de bine observate. Parcă stăm în fața unui tablou al școlii vechi olandeze, din care nu lipsesc nici chiar efectele de lumină. N'avem însă o înșirare simplă ale obiectelor moarte din casă, ele trăesc toate și îndată ce intrăm în chilie am găcit cine șade în ea. O Luxița oare-care, o mahalagioalcă, care a plecat la biserică lăsîndu-și casa negrijită. Dar chiar în disordinea aceasta o regăsim, și ajunge să vedem pe pat locul acela mai cufundat și mai uzat, unde «desenurile trecuții ale mecatului par'că au fost șterse cu guma», pentru-ca să deducem cit e de harnică; ajunge să vedem tablourile, ca să știm carî i sînt predilecțiile, mobilele ne șoptesc cu cine avem a face și dacă ne-am uita și noi, ca motanul, pe fereastră, am aștepta de bună samă să apără la cotitura drumului o mahalagioaică îmbrăcată în mătășă verde și cu spice la pălărie, istorisînd unei vecine cea mai nouă cronică scandaloasă a orașului.

Dr. S. P.

Simburele.

Un lucru visa coana Elenca: să-și dea fata dupa unu dela gară.

Totdeauna gara a fost o comoară nesecată de gineri: atunci cînd o fată mare s'a crezut mai năpăstuită sau un părinte mai disperat de viitorul fiicei sale, ca din pămînt, îngerul s'a intrupat la timp — cu viteza cuvenită — în chipul modest al unui împiegat de la căile ferate.

Și coana Elenca avusese multe probe despre aceasta:

«Cine mai credea, soro, că fata Răduleaschiî să aibă așa noroc? Bătrînă, plină de defecturi și leneșe... Ei bine, s'a găsit cine s'o ia și pe dinsa: unu dela gară! — Dumnezeii să-i dea sănătate bietului șef că întreține în pîine oamenii cum să cade, care fericesc familiile; fiind-că aștia dela gară n'au pretenție; și pe urmă: slujbuliță sigură, lefșoară grasă și... rețineri pentru pensie. — Doamne ajută să-i vie și Luxiții mele unu dela gară!...»

Și coana Elenca dădu la acatiste, pînă ce sosi unul...

După spusele coanîi Elenchiî, îl chema Popescu, să purta cu barbișon, și era «d'ăi de vinde la bilete». I-a trimis posa și două certificate: unul de absolvent a două clase de seminar, și altul de bună purtare ca sergent la infanterie.

Coana Elenca dete răspunsul: că Duminecă l-așteaptă negreșit... Făcu dulceață de caise coapte, scutură prin casă și spală perdelele; iar pe Luxița o opri de-a mai freca tacîmurile și o învăță să dea mereu pe mină cu linolină, ca să se mai moaie.

«Ah, de ce nu mai trăește acuma răposatul Ghiță, sarmănelul! Că, de! Un bărbat în casă face mult la vremuri d'astea... Și mai ales cum era dumnealui deștept la vorbă și om cu poziție în lume...»

Răposatul Ghiță fusese aprod la tribunal.

Ziua de Duminecă li se păru la amîndouî nesfirșită. — După prînz auziră bătînd la ușe:

— Antrè! — răspunseră în cor...

Era cățelul!...

— Ptiu, ticălosule, că ai făcut să ne sară inima! Credeam că e ginerile...

Peste cîte-va minute însă își văzură visul cu ochii: sosi Popescu.

Luxița să făcu stacojie. Popescu venise roșu gata.

«Ce galant! să gîndi coana Elenca, măsurîndu-l cu coada ochiului. — Ju ben, ghetete de lac! O să înebunească loneasca de năcaz!...»

— Vă rog stați, musiu!

— Și-i întinse un scaun șubred dintr'o mobilă veche cumpărată dela o licitație, pe cînd trăia Ghiță.

Încă dela început, scaunul să arăta cu rele porniri; din fericire, mosafirul avu grije să se așeze ușor pe un colț și să se țină într'un echilibru vrednic de admirat.

Coana Elenca își recăpătase sîngele rece și vorbea. A vorbit aproape numai dînsa; a început-o dela gară și a ajuns la pătlăgele roșii. N'a uitat, în tot timpul, să amintească bunătățile răposatului și să-și laude fata.

La un semn făcut pe furis, Luxița plecă, spre a veni cu tava de dulceață; o adevărată tavă, mare cît o față de masă, iar în mijlocul ei — ca o oază rătăcită 'n pustiu — o farfurioară și o linguriță cu două caise coapte, din care una cu un simbure nespert.

A, blăstămat simbure!

Sîrmanul Popescu avu o clipă de încurcătură groaznică: mizerabilul de simbure isbutise să i se strecoare în gură, odată cu caisa... Să-l scoată? N'ar fi făcut-o pentru nimic în lume. Să-l înghită! Nu putea... Să hotări să-l ție în gură.

De-așcum vizita i se păru un chin adevărat: Vorbea pe înecate și muta simburele cu limba, cînd la dreapta cînd la stînga.

În sfîrșit să hotări să plece.

— Mi-a părut bine de cunoștință... Vă salut!

Dete întîi mîna Luxiții, care tot timpul îl frămîntară cu coada ochiului. Apoi să aplecă să sărute mîna coanii Elenchi.

Afurisitul de simbure lasă, tocmai atunci alunecă pe neașteptate, și — nu știu cum — coana Elenca îl primi drept în palmă...

Stele verzi i se făcură înaintea ochilor: îi sărise țandăra...

«Își bate joc de mine cîoflingarul!» Să gîndi ea furioasă.

Și fără să-îdea timp să mai spue ceva, îl luă repede:

— Ce e asta musiu?

— ... Simbure! răspunse el zăpăcit peste măsură... Și simțindu-se mai mult decît învins de rușine și de teamă — căci ochii coanei Elenchi străluciau ca la o leoaică — să repezi afară și plecă plouat.

Coana Elenca deschise atunci ușa, asvirli cu simburele după el, și-i zise numai atît:

— Păcat de jubenul tău și păcat că mai ești la gară, moșicule!...

Cît ține liturgia.

Răcoare ca într'o chilie; și nici o muscă; abia una mai înegrește într'un punct olanul văruiat al sobei. Afară stă să plouă; s'a întunecat; toate în casă tac de frica furtunii.

Ce de lucruri pe scrin! Un neser cu oglinda spartă; parcă la furat somnul lîngă pernița de nisip ce-i stă de strajă, albăstrue, ieșită la soare, cu mătasea destrămată, plină de

ace, gata să muște. La rînd, un fier de frizat, un pieptene mare de os îngălbenit; lîngă el un mototol de păr castaniu, strins, inodat; apoi un borcan cu alifie vinătă, pe jumătate plin, păstrează pe buze urme de degete. Fel de fel de lucrșoare; un șoricel de piatră, fără bot; un maîmuțoi de janilie, fără un picior; două baletiste învechite, cu brațele rupte; o bucățică din «Universul», o cutie cu pudră și mai multe cărți de cîntece. Peste tot praf și sămînță de cînepă. De sus, din colivie, sticletele plouă mereu la coji.

Masa din mijloc e învălîtă cu o față lucrată în ochuri pline de trandafir portocalii. Mari mai sînt și umflați: cît gogoșile; deabia și-a făcut locșor la mijloc, lampa pe tăvița ei lucrată tot în trandafir de lînă, înghesuți, cum numai ei știu, pe o roată de carton. Ce lampă frumoasă trebuie să fi fost ea odată; numai sf. Gheorghe și sf. Dumitru i-au făcut-o; căci două mutături prăpădesc mai rău ca focul; piciorul de porțelan și-a pierdut și florile albe și cite-va țandări; toată fala o mai ține globul, văzut din partea nespertă; și sus, prins de coșul sticlei, acul de cap încovoiat în formă de M, apărător economic și sigur împotriva iuștei flacărei. Alte lucruri pe masă nu mai sunt: n'ar pute să șadă; le-ar răsturna trandafirii; unii păstrează încă urmele cafelelor vărsate. Doar albumul să odihnește pe lînă moale; geme de pose și de vechime, căci ies fășii de hîrtie, rupte din carnea lui, iar încheetoarea de tînchea și-a pierdut toată puterea: stă tolnită într'o parte, fără curaj, fără nădejde să mai ajungă vreodată la cuișorul scoarței de sus.

E și o etajeră în fund, neagră, fără lustru. Ai putea să numeri de câte-orî a fost văpsită în casă. Pe ea praf, cărți vechi de dat, trei muște moarte, o cutie de sardele plină cu arșițe, și o păpușă bolnavă, cu ochii scoși, cu părul smuls, zicînd la pămînt în rochie de mireasă.

Pe pat a șezut cineva de curînd, cineva care e învățat să stea numai în locul acela, căci acolo desenurile turcești ale macatului s'au ros mai mult, s'au albit, parcă au fost șterse cu guma. Și locul e mai înfundat. La marginea acestei gropi o carte: «Zodiaul care ghicește trecutul, prezentul și viitorul»; e deschis la întrebarea: «Persoana la care mă gîndesc, ce face oare?»

De-asupra patului un covoraș. Ce bine-i stă albul tavanului! Are însă figuri ciudate: păsări necunoscute și fructe nezărite încă în vre-o grădină pe lume: mere albastre și lebede cu cioc de papagal, țesute toate în lînă și numai în lînă. Ce nu e de lînă aici? Pînă și cățelul care doarme lîngă un corset vechiu în fundul patului: părul pletos, alb, murdar, e tot de lînă... nespălată.

Norul s'a spart. A fost numai o spaîmă. Lumina tresare și înviorează pereții. Soarele cade

pe un tablou litografiat, vechi, cu rama pătată, cu hîrtia prelinsă de şiroafe gălbuie: nişte hahamî chinuesc o fată întinsă pe masă; luîndu-î sîngele: «Crima de la Tisza-Eslar» scris jos, de mîna. Alături o cadră mare în colorî: «O vînătoare de lei în... Rusia»; apoi un păun făcut din boabe de piper şi păr de cămilă. Numai în dreptul uşei, singur, uitat de vremuri, merge alene ceasul cu ghiulele de fier, cu limba de alamă, coclită ici şi colo.

Scrin, etajeră, masă, pat, sticlete, căţel şi atîtea şi atîtea într'un loc aşa de mic! Cele două scaune de pae abia mai încap. Cojile de cînepă asvîrlite din colivie, ajung în toate colţurile.

Piuitul păsărelei parcă ar vrea să povestească

ceva din Paradis; dar de pe fereastră, o cearcă de cafea cu lapte, pe care scrie «Noroc», ne-spălată, cu linguriţa înăuntru, cu buza ple-snită, prea aruncă o căutătura de disgust la toate. Lîngă ea, toarce pisica; toarce şi aşteaptă; să uită cînd la sticlete, cînd la ceaşca lînsă pînă în fund. Apoi lipeşte urechea de geam, şi întinde gîtul, îl întoarce, îl suceşte, face ochii mici; vrea să vadă cît mai departe în lungul drumului. De geabă, nici un semn, nici un pic din verdele rochiei, nici un paiu din spicele dela pălărie.

Să lînge pe buze, îşi plimbă cenuşiu cozi peste linguriţa, să sperie de zăngănit; să linişteşte şi oftează adînc, parc'ar zice:

— Bre, că tîrziu mai iese azi de la biserică! Bate 12, şi mi-e foame, domnule!

I. A. Basarabescu.

TABLA DELA LUGOJ.

(Răspuns dlui dr. V. Branişte în Lugoj).

În «Drapelul» No. 146 (11/24 Dec. 1903) dl Branişte scrie o serie de reflexii, care cuprînde 15 puncte, la adresa mea cu scopul de a revindeca tot atîtea puncte din adevărurile susţinute de dnl Bejan — Branişte plus cei nenumiţi în afacerea «tablei dela Lugoj».

Să-mi permită dl Branişte acum să-î răspund tot pe coarda catehetică la cele 15 puncte. I mulţumesc din toată inima pentru bunăvoinţa cu care a reprodus în întregime articolul meu din Luceafărul. De va face şi cu acesta, nu o pot şti. Cînd am combătut părerile contrariilor s'a făcut mai mult din punct de vedere *etic*, de cît ştiinţific. O chestiune cît se poate de delicată şi care va face încă mult timp să sufere pistorii adevărurilor istorice. Polemicî nu am obiceiul să fac. Aş fi în cazul acesta un om mic de suflet satî politic-social aş reîncepe războiul englez contra Burilor. Rog să nu fiu rău înţeles. Dar ad rem.

1. Am spus că textul e apocrif, fiind-că aşa e metoda nostru în filologie. L-am declarat de natură secundară, deoarece nu e de prima importanţă. Prin faptul acesta nu voesc de loc să decid vechimea textului. Introducerea textelor apocrife la Romîni nu se poate deslega în istoria literaturii cu ajutorul reformaţiunii. E

drept, poate şi reformaţiunea servi de mijloc întru cercetarea evoluţiei literare.

2. Criticul meu «admite» că anul *poate fi* ascuns în semne criptice şi că prin urmare toţi au cetit greşit anul facerii «tablei». În critica mea am afirmat şi eu că să poate ceti şi că au cheie şi semnele criptice. Ba am spus că avem şi o literatură întregă despre ele. Copia «trimisă mie» a fost prezentată d-lui Costicî, un specialist de al nostru în deslegarea semnelor criptice, şi dînsul n-a putut scoate nimic sigur din ea. Eu din parte-mî declar că n'am timp, dar nici plăcerea să perd din alte lucruri mult mai importante, cu atît mai mult, căci dacă nu putem şti anul cu siguranţă, totuş ştim suta din care datează un monument.

3. Cartea lui Tihonravov n'am citat-o deloc cu scopul de a dovedi vechimea «tablei». Cu atît mai mult se dovedeşte această împrejurare că şi dl Hăsdeu o citează. Scopul meu a fost să pot compara textele ezistente şi redacţiunea în care au fost transmise posterităţii. E de tot curios, că dl Branişte greşeşte contra condiţiei celei mai elementare a criticii textuale, fără de care nu se poate nimic interpreta corect şi logic. Faptul că d-sa a primit «Briul maicei preceste» va contribui încă mult la elucidarea

literaturei apocrife la Romîni. O chestiune pe cît de interesantă pe alît de grea. Motivul e simplu: în cazul acesta nu ne ajută fantazia și combinațiunile puerile, ci literatura bizantină și slavă în primul rînd și în al doilea literatura comparată cu toate fenomenele din răsărit și apus. O cale batută cu eleganță și pricepere deosebită în timpul din urmă. De ce să îngreuez memoria cetitorilor cu nume de origine străină? Cine se ocupă serios de aceste chestiuni, cunoaște aceste fîntîni: în care e apa curată și în care e turbure...

4. Criticul «nu știe pe ce motiv» mă mir eū de specialiștii d-lui Bejan. Acum merg mai departe, nu numai mă mir, ci trebui să și rîd de ei, dacă cele publicate de dñii Bejan-Brauiște vin de la specialiști. Poftim faptul: avem 72 nume a lui Isus Cristos și 72 a Maicei prea curate, cu totul 144 nume. Unele sînt simple altele compuse, adecă mai *vulgar* avem nume

din o vorbă și din mai multe vorbe. Acum nu pot pesupune dela un specialist, cît de cît, să nu fie în stare a descifra și căuta apoi sensul unor cuvinte sînguraticice în Paleoslovenicul lui Miklosich. Faptul însă cum ni se prezintă e următorul. Numele Maicei prea curate sînt public te de dl Braniște în broșură pe pagina 42 cu o sumedenie de locuri goale și punctate a căror secret l-a cuprins dl Braniște în vorbele: «locurile punctate înseamnă nume ce nu s'au putut ceti și traduce». Aceasta dovedește comoditate, iar nu autoritate. Să vedem însă ce s'a putut ceti și treduce, dacă corăspunde adevărului și dacă specialiștii d-lui Bejan au dreptul să poarte acest nume. Iaū ocazional numai 11 șire din textul referitor la Maica prea curată. Autoiū încep cu *aicl*, unde e 'n slavă *aici*? A nu înseamnă în slavă *aici* și ca să nu mă prind la întrecute cu fantazia nimăruī daū date din Paleoslovenicul lui Miklosich.

(Va urma.)

Iosif Popovicī.

MUGUR, MUGUREL ...

... dac'aī fi mai măricel ...

Îmī vine-aminte un cîntec, o doīnă de demult
Și-mī tremură în suflet și n'ași vrea s'o ascult,
Că-mī spune de-o poveste — c'o fată de 'mpărat
Și-mī spune de-o minune trăită pe 'nsărat...
Și mă cuprinde jalea și nu pot s'o ascult —
O doīnă-ī vina numai — o doīnă de demult...

«Mugur, mugur, mugurel,
Mugur, mugurel,
Îan fă-te mai măricel,
Mugur, mugurel...»

Eram copil pe-atuncīa — nepriceput copil, —
Ș'a fost o seară dulce, albastră de April —
Și cum ședeam alături sub mărul înflorit
Ș'un vint svonea prin frunze un cîntec de iubit,
Era atīta farmec în seara de April —
Ah, eū am fost de vinī — nepriceput copil...

«Mugur, mugur, mugurel,
Mugur, mugurel,
Îan fă-te mai măricel,
Mugur, mugurel...»

Ș'acum...că-mī plînge 'ntruna doīnirea de demult
Și-mī tremură în suflet, cum nu vreaū s'o ascult
Și-mī spune de-o poveste — de-un vis neîmplinit
De mărul din grădină, de florī ce-aū veștezit,
Mă podidește plînsul și plîng și plîng ș'ascult —
De vină-ī totuși doīna — e doīna de demult...

«Mugur, mugur, Mugurel,
Mugur, mugurel,
Îan fă-te mai măricel,
Mugur, mugurel...»

Hațeg, 1904.

Victor Bontescu

LA GROAPA LUI LAIE.

«Colo'n sus, tot mai în sus
Şede Domnu cu Simpetru
Lurule Doamne» (Colindă.)

Am venit să-ţi spun o vorbă,
Azi când plecî în ţări mai bune:
Niculaie, Laie Chioru
Cintăreţ din patru strune!

Du-l cu tine meşteşugul
Care ne'ntărea soboru:
Meştere a nouă sate,
Lăutare Laie Chirou!

Unde norii 'şi ţin popasul
În lăcaş de mărgărint,
Şede Domnul cu Simpetru
La o masă de argint.

Tu să-ţi plecî uşor genunchii
Şi uşor să-ţi plecî grumazul
Şi pe umerii vioarei
Tu să-ţi laşi domol obrazul.

Şi să cînţi un cîntec Laie,
Cum se cîntă 'n sat la noi,
Cînd se tînguie ciobanul
După turma lui de oi.

Povesti-va atunci struna
Înălţimilor albastre,
Vremea lungă cită jale
Scris-a'n sufletele noastre.

S'ar întuneca pămîntul,
C'ar veni, veni ţigane:
Toate stelele s'asculte
Glasul strunei năzdrăvane.

Blind zimbire-ar Milostivul
Îar' din geana lui de-argint
Lacrim' ar cădea 'n adîncul
Norilor de mărgărint.

Ni s'ar stînge-atunci năcazul
Ce de mult ne petrecea:
Între stelele de pază
Am avea şi noi o stea!

Nic. Otavă.

O TEMPORA, TEMPORA...!

Îar' din ţăriile albastre
Încet sa fost desprins o stea,
Ca tremurarea unui zimbet
Uşoară, blindă strălucia...

Şi s'au pornit drumeţi atunci
Treî oameni bunî al lumii rele,
Legîndu-şi viaţa şi norocul
De razele acestei stele...

Şi multe nopţi purcesau cale
Pin' steua s'a oprit în nori,
De-asupra mei strungî de oi
Lîng'o colibă de păstori.

Eî au deschis şi pe otavă
Văzînd un copilaş blajin,
În revărsare de lumină
Şi 'n albe scutece de in,

Bătrîniî craî, stăpîniî cu steme
În oaste şi 'n războaie tari,
Îngenunchind sfioşi grăit-au
Copilului cu ochii mari:

«Tu eşti plinirea mult dorită
De visul bătrîneţii noastre,
Noî sintem umbra ce se sfarmă,
Tu Domnul zărilor albastre.»

* * *

Era atunci mai mică lumea,
Dar uîte trei oameni au fost,
Să-i înţeleagă unei stele
Neînţelesul tainic rost.

Azi de s'ar naşte alt Isus
Şi-o altă stea s'arete locul,
N'ar fi un singur om să-şi lege
De licărirea ei norocul...

*Căci altă vreme umblau pe-atunci,
Cînd se 'ndrăgeau de stele unii
Şi alte azi, cînd cred în stele
Numai poeţi şi... nebuniî...*

Sanherib.

CRONICĂ ȘI NOTIȚE.

Coperta acestui număr e lucrată de mult promițătorul nostru pictor din Banat, d-l *Virgil Simonescu*, care în prezent, mulțumită filantropiei vrednice de cinstă a Lugojenilor, urmează academia de pictură din München, specializându-se în pictura religioasă. Din lucrările d-sale mai publicăm două studii și idila. Tot d-sa a lucrat și coperta numărului 2: *Carmen Sylva*, care credem că va fi o nouă dovadă a talentului d-sale. Pentru osteneala d-sale amabilă, pusă în serviciul revistei noastre primească și pe această cale sincerile noastre mulțumiri. Cu acest prilej ne simțim obligați a mulțumi, în public, și tânărului nostru mecenat din Brașov, care cu multă bună-voință a acoperit cheltuiala celor câte-va sute de coroane, cit ne-a costat clișeele copertei lucrate în München, precum și Tipografiei «Poporul Român», care și-a dat toată silința pentru executarea artistică a acestui număr de probă.

* * *

Bustul Il S. d-l Alexandru Mocsonyi. Tânărul nostru sculptor *Alexandru Liuba* după cum sintem informați a isprăvit nu de mult bustul Ilustrității Sale d-l Alexandru Mocsonyi. După cum ni se scrie, bustul e executat cu deplin succes. La rugarea noastră, d-l Liuba ne-a promis a ne pune la dispoziție fotografia bustului, ast-fel că în unul din numerele apropiate a «Luceafărului», vom putea da din nou icoana distinsului mecenat al neamului nostru.

* * *

Octavian Smigelschi. Despre pictorul nostru talentat, cea mai bună revistă literară ilustrată ungară, «Uj Idök», No. 52 din 20 Decembre, reproducind și două din lucrările d-sale: pe *Cristos* și pe profetul *Ieremia*, cunoscută cetitorilor noștri, scrie următoarele: Păreții uneia din sălile etagiului întiiu ale Museului de arte decorative sînt acoperite de niște cartoane imposante: operele lui Octavian Smigelschi. Compozițiile acestea sînt proiectate pe seama catedralei din Blaj, păreții acestora vor fi împodobite de frescurile acestea artistice din toate punctele de vedere. Despre autor, aare acum pentru întia oară se presintă în Budapesta, abia a auzit ceva publicul. Dar e un pictor născut și încă creat de-adeptul pentru ornamentarea monumentală a păreților. În această privință a învățat mult dela *Székelly Bertalan*. Cartoanele fresco, din care publicăm și noi specimene, sînt lucrate în stil mare și corespund întru toate severității ierarchice a stilului bisericesc. Acești sfinți își trăesc viața vecinică aproape nemișcați, pe figurile lor impunătoare ondulează monumental crețele de haine, bogat compuse. Am putea zice că icoanele aceste sînt dogme zugrăvite, așa de hotărîte, supranaturale, liniștite și sigure sînt figurile, espresiunea feții și întreaga lor ființă. Cartoanele fresco formează așa

zicînd o singură compoziție mare, care trece de pe un părete pe altul, de pe o boltitură pe alta, așa că cu seriozitatea și ceremonia lor bizantină sînt foarte nimerite pentru împodobirea părților și cîmpurilor arhitectonice ale bisericilor. De Smigelschi tot în acea sală am văzut și picturi mai mici, studii după natură, lucrate cu un deosebit talent, în special sînt vrednice de laudă aquarelele d-sale, cari cu tehnica lor modestă reproduc nimerit aerul răcoros și cețos al toamnei și al iernii, umezeala arborilor desfrunziți și efectul tonic al întregului peisagiu. Mai forte e însă în decorarea monumentală a bisericilor, unde desleagă cele mai grele probleme, făcînd de nici o aparență a osteneții și căutării. Ne bucurăm că și această problemă specială și-a găsit în șirul pictorilor maghiari (?) un cultivător atît de iscusit și că nu sîntem avisați în ast-fel de lucrări la decoratorii de șablon din străinătate.

Precum se vede, talentul real al pictorului nostru, căruia sîntem moralicește obligați a-l deschide teren de muncă la noi, e cu căldură îmbrățișat și de străini.

*

În «Nemzeti Szalon» — Galeria de pictură națională — din Budapesta d-l Smigelschi își are expuse lucrările d-sale profane: studii după natură, portrete de țărani etc. Aceste sînt o nouă dovadă despre multilateralitatea talentului ce-l posedă artistul nostru. În deosebi nouă ne-a plăcut minunatele portrete de țărani, cari fac din d-l Smigelschi un excelent portretist.

D-sa a avut amabilitatea să ne lucreze și nouă o copertă — care o vom da în numărul 3 — inspirîndu-se din «Luceafărul» lui Eminescu. E zugrăvită minunat strofa:

Coboară 'n jos luceafăr blînd
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde 'n casă și în gînd
Și viața-mi luminează.

Cetitorii noștri vor avea singurî ocazia să se convingă despre frumuseța acestei coperte.

* * *

Cultul Cabirilor. În numărul din Octombrie-Noembrie al revistei «Archeologiai értesítő», directorul acestei reviste, d-l dr. *Iosif Hampel*, publică un studiu mai lung despre cultul cabirilor, descriînd vre-o 67 de monumente cari sînt cunoscute pînă acuma asupra acestui cult enigmatic. Credem că studiul d-lui Hampel va interesa pe arheologii noștri, mai cu seamă că prima monografie asupra acestui cult — după cum ne spune autorul — a fost făcută în 1889 de un român: *Th. Antonescu*. Înaintea acestuia s'a ocupat cu problema acestor monumente *Odobescu*, și d-l Hampel ne spune că o scrisoare a regretatului arheolog român, adresată în 1870 lui *Römer* i-a atras și lui atențiunea asupra acestor monumente.

D-l Hampel descrie și reproduce și monumentele privitoare la acest cult păstrate în Muzeul din București, — după cartea profesorului Antonescu — dar se îndoaie de autenticitatea celor mai multe.

CĂRȚI ȘI REVISTE.

— Dări de samă și notițe bibliografice. —

Alex. Lăpădatu, Vlad-Vodă Călugărul 1482—1496 Monografie istorică (Estras din «Convorbiri Literare» anul XXXVII, cu cheltuiala «Fundațiunii Universitare Carol I») București, 1903, 80 pg. în 8° (Librăria Socec. Prețul: Lei 1.75).

Partea cea mai obscură din istoria principatelor zămislite pe sub coasta de miazăzi și răsărit a Carpaților, în vremuri străbune, fără mărturii deslușite hărăzite urmașilor, e istoria lor veche.

Mai ales desfășurarea taptelor, trăiul și firea oamenilor cari s'au perindat pe pământul fostei Muntenii, în mare parte dorm nămolite de noi-anul veacurilor, fără multă nădejde de ale reînvia vre-odată. Unul din veacurile cele mai nedeslușite și încicite din țara Negrilor Voevozi e cel al XV, care pînă mai dăunăzi era o cîudată enigmă. Ochiul critic, iubitor al adevărului, înainte cu un deceniu numai, nu putea cuprinde sub orizontul lui clar și înțelegător istoria acestui veac zbuciumat și roșit de mult sînge rominesc. Abia cercetările îndărătnece, în sîrguința și metoda lor strict științific, împămîntenite în Țară de curînd, de o pleiadă de oameni luminați, vrednici de multă cinste, au isbutit să lumineze părți isolate din firea lui, nu prea purtătoare de multă cinste neamului care-și razimă temelia existenței de astăzi pe trecutul neprihănit al străbunilor.

Dl Alex. Lăpădatu, unul dintre cei mai serioși și temeinici istorici din generația tînără, care ne face cinste nouă celor rămași acasă, și în urmă, prin monografia de față limpezește domnia unuia dintre Voevozii oropsiți, iubiți lui D-zeu, uitați de oameni, Vlad-Vodă Călugărul. Feciorul natural a lui Vlad Dracul, călugărit de tînăr, adăpostit vre-o 25 ani prin Ardeal cu gîndul la scaunul Țării Romînești, rămas însă multă vreme pe din afară, pînă cînd norocul îl ajută și pe el să urce Tronul. După moartea lui Mohamed al II-lea (1491), Țepeluș, domnul de-atunci al Munteniei, pentru politica lui pîrtinitoare Turcilor, fu alungat de Ștefan cel mare și Ștefan Báthory și înlocuit cu Vlad Călugărul.

În curînd răsturnat de Țepeluș, fuge din nou la prietini lui Sași din Brașov, de unde în primăvara anului 1482 intră iarăși în Țara Romînească, bate pe Țepeluș, care cade 'n luptă, și ast-fel rămîne în tihnă stăpînitor. Recunoscut

de Turci și silit de politica de pasivitate a Moldovei și Ardealului față de Turcia, se face un «bun servitor» al acesteia, sprijinindu-o în luptele ei împotriva lui Ștefan cel mare. Traește în pace cu Ardeleni pînă la moartea lui Mateiu Corvinul (1490), cînd vechile hirjoniri dela graniță reîncep. Tot pe aceasta vreme încep să-l supere cîți-va pretendenți domnești coboriți tot din părțile ardelenesti. Cit pentru domnia lui lăuntrică, se îngrijii de biserică și mănăstiri, ca ori-ce domn pravoslavnic al acelor vremuri. Moare în 1496.

Studiul d-lui Lăpădatu e cu multă destoinicie științifică lucrat și, poate, nu greșim afirmînd că e ună din cele mai bune monografii istorice cîte-au apărut la noi; lucru care ne îndreptățește s'asteptăm o bogată și rodnică activitate pe acest teren dela tînărul istoric.

Biblioteca poporală a Asociațiunii. Singura instituțiune chemata ex offo cu răspîndirea culturii romînești în masele plutitoare în patriarhalismul neștiinței, la noi, e Asociațiunea. Și activitatea ei în aceasta direcție, cîntărită cu cumpăna impusă de împrejurările în cari trăește poporul nostru e îndestulitoare. Sînt însă multe de îndreptat, de îmbunătățit, — cea ce nu-e lucru greu și costisitor. De pildă Biblioteca poporală începută în 1900 — din care pînă acum au apărut 7 numere — nu corăspunde intocmai scopului, ce-l urmărește, și care sună așa: «Urmărește scopul de a da poporului dela țară o lectură bună și ieftină, care să desvoalte în el gustul de cetire, să-i ridice și nobilizeze simțul și judecata morală». Nu voim să zicem că broșurele de pînă acuma sînt slabe. Nu. Dar noi credem c'ar fi cu mult mai corăspunzător scopului, dacă Asociațiunea nu s'ar ținea morțiș de programul de pînă acum, dînd în mîna țăranelui numai lucrări originale premiate la concurse, cari, cu tot premiul, nu sînt în tot-dea-una fără prihană. Mai bine ar fi pentru răspîndirea gustului de cetit, și pentru nobilitarea simțului și judecătii morale, dacă pe lingă broșurile victorioase la concurs, cu prețul de 10 bani (nu 20) ar populariza lucrările de valoare, potrivite priceperii poporului, ale scriitorilor romîni. Eventual ar împrumuta numerî întregi din bibliotecile similare din România. Și aceste ar căuta să le și răspîndescă, cam în felul cum arată dl Vasilie Goldiș în articolul «Literatură romînească». Ast-fel, credem noi, ar fi mai aproape de împlinirea frumoasei sale chemări.

Nrul 1 și 2 cuprind «Povestiri din viața țărănilor romîni» de Ion Pop-Reteganul. Lucruri destul de bune, ca aproape tot ce scrie harnicul învățător. — Nr. 3: *Despre Cărțile funduare și intabulări* de dr. Valeriu Moldovan. Sfaturi practice și folositoare pentru țărani noștri, scrise într-o limbă destul de pe 'nțelesul tuturor. — Nr. 4: *Sfaturi bune*, trei di. ertațiunii: 1, despre

concubinat de Emanuil Ungurean, 2. despre beție de dr. Ilie Cristea și 3. Icoane din viața poporului nostru de Nicolae Ivan. — Nr. 5: *Casa părintească*, crescătoria indivizilor și popoarelor de Ion Popea, profesor la gimnaziul român din Brașov. Lucruri frumoase, dar superflue pentru poporul nostru, mai cu seamă în felul cum sînt făcute. — Nr. 6: *Despre Testament*, de dr. Valer Moldovan. Asupra acesteia am vorbit în alt număr al Luceafărului. — Nr. 7: *Poșta, telegraful, telefonul*. Noțiuni generale despre instituțiile poștale de Gavril Todică. — O lucrare de valoare, în care autorul într'un stil atrăgător literar, înădit cu cîntece populare, ne explică organizația poștelor așa de necunoscută multora dintre noi. Recomandăm cu căldură aceasta broșurică publicului nostru, care se interesează de poștă și de lecturi instructive.

Pre cum poate vedea oricine, judecînd numai după titlurile broșurilor, puține sînt cari se pot da, cu gîndul că vor fi și cetitite, în minile țaranului, deși acesta ar trebui să fie scopul de capetenie.

N. Iorga, *Drumuri și orașe din România*, București 1903. (Se poate cumpăra de la Tipografia Minerva, București strada Regală. Prețul lei 2.50). O carte de mare valoare pentru cei ce vor să cunoască România, văzută de ochii pătrunzătorii și siguri ai unui om care știe povesti clar despre țara și neamul lui, pe care nime nu-l cunoaște, în totalitatea evoluției lui, mai bine de cît dînsul. În numerile viitoare vom reveni pe larg asupra acestei opere monumentale a d-lui N. Iorga.

P. Drăgălina, *Din istoria Banatului Severin*, partea a III-ea (Nrul 43—46 din «Biblioteca noastră» a dlui E. Hodoș) Caransebeș. Prețul: 1 cor. 52 fil. Asupra lucrării d-lui Drăgălina vom vorbi pe larg, cînd va fi terminată.

Alexandru Ciura, *Visuri trecute*, un volum în 8°, 120 pg. Se poate cumpăra la «Tipografia seminarului Arhidieceșan» Blaj (Balázsfalva). Prețul 1 cor. și porto postal.

Asupra primului volum de novele și schițe ale șef-redactorul nostru lăsăm deocamdată cuvîntul publicului cetitor și criticilor, și de va fi nevoe ne-om spune și noi părerea. De alt-fel on. cetitorii au avut destul prilej să cîntărească greutatea literară a autorului și din coloanele revistei noastre, în cari adese-orî se poate ceti pseudonimul Simin.

T.

Calendarul Plugarului pe anul visect 1904 (Anul XII). Se vinde la Librăria H. Zeidner în Brașov cu 446. Cuprinde multe poezie economice folositoare plugarului, asemea și lectură literară potrivită.

Dem. D. Stoianescu, *Instituirea Juratorilor* — studiu istoric-juridic. Craiova 1903.

Revista Idealistă. Nr. 10 pe Decembre 1903. Cum am început a scrie de N. Gane, Victor Hugo și critica

contrinporană de M. G. Holban, *Istoria Diplomatică modernă* de I. G. Duca etc. Redacția și administrația: București Bulevardul Elisabeta 6. Abonamentul pe un an 40 lei (coroane).

Sămănătorul Nr. 51. Sumarul: N. Iorga. Reformele în învățămînt și d. Haret, Dim. D. Anghel: Sonatină, Z. Oprea: Poveste, Fatma: Icoane... (poezie), Il. Chendi: Cronică: Dușmanul din Paris, I. Agîrbiceanu: Legendă Slavă, Eugen Ciuchi, Părăsită (poezie), Ion Gruța, Cîntec voinicesc. Răspunsuri.

POȘTA REDACȚIEI.

N.— Sinteți în rătăcire, cînd credeți că «Confetti V», e îndreptat cu oare-cari tendințe de răzbunare împotriva unor anumite persoane. Noi, (sintem siguri că și autorul), considerăm acest articol de-o înferare a îndeluncirilor și a judecății acelei categorii de oameni, cari se trag frumușel la o parte de ori-ce manifestațiune a orînduieilor obștești, cari prăsesc ceafă groasă, slăbind șerparul țaranului și, în cinismul lor, se cred dispensați de-a învăța o romînească corectă cu care și-ar putea țesela unicele învederi ale inteligenței lor: *toastele*, ce le spun într'u sănătate deapropo, elui, din prilejul unei «treboare» noi. Ast-fel considerăm noi articolul și și sintem convingși, că și d-voastră sinteți de acord cu noi, cînd gidilăm nișal epiderma acestui soi de »grăsunii».

p. Bl. Articolul d-tale relevă ideile și axiome enorm de mult discutate, ast-fel că e de prisos să-l mai publicăm. De alt-fel e gîndit bine, limba are însă lipsă de multe îndreptări.

M. Lăsați pe »regina nopții» și «lumea melancoliei!» Alte isprăvuri cîntați în poezie. De alt-fel Vă încurajăm! Apropos — limba!

A. Nola. Poesiile d-voastră sînt cele mai succese din sutele de versuri ce primim la redacție. Ar putea fi publicate, dacă n'am cere o tehnică cu mai puține greșuri și-o limbă mai limpede. De alt-fel talentul d-voastră, nu are nevoie de încurajare.

D. J. Dintre poeziile trimise «*La stînd*» e mai succeseasă. Celelalte sînt slăbuțe. În genul celei amintite, ești mai norocos. Înainte! Poate altele.

«*Trece unul, — vine a'tul la rînd*». «*Meditațiunea*» nu merge. Altă limbă, atunci vii și d-ta «la rînd».

Poesiile: «*Înima mea*», «*Tristă noapte*», (sonetul are altă înfățișare!), «*Noaptea*», «*Sărăcie*» și novela «*Ioan Bloncușu*» nu sînt publicabile.

De la Nera. Limba incoloră, tropii archiuzați, ritmul și rima slăbuțe. Rime: *apînd, rînd, urma sa, mina mea* etc. nu merg.

Manuscrisurile nu se înapoiază!

APARE:	ABONAMENTUL:
În 1 și 15 a fie-cărei luni, stil v.	Pe 1 an 12 cor., pe jumătate de an 6 cor.
Prețul unui exemplar 55 bani.	Pentru străinătate 1 an 16 franci
În România 65 bani.	

Redacția: IV., Strada Zöldfa 13. Administrația: VI., Str. Vörösmarty 60a.

Colecția „Luceafărului” pe anul 1903 se vinde la Redacție
cu prețul de 10 coroane.

A apărut:

VISURÎ TRECUTE

de AL. CIURA.

Prețul 1 cor. + porto postal. — Se vinde la Tipografia Sem. Archidieceșan
Balázsfalva (Blaj).

În curînd se va pune sub presă: „Tragedia omului” de Emeric
Madách, tradusă de Octavian Goga.

TIPOGRAFIA „POPORUL ROMÂN”

BUDAPESTA, VI., STRADA VORÖSMARTY 60/a.

Primește tot felul de lucrări, ce cad în bransa acestei măestrii, executându-le cît se poate de cu gust, în stilul cel mai modern și cu prețuri moderate.

Tipografia «Poporul Român» se face vrednică de sprijinul tuturor Romînilor prin faptul, că-și dă silința a ridica arta tipografică românească la acelaș nivel cu a celorlalte națiuni și lucră în serviciul neamului.

Aici apare cea mai bună și cea mai ieftină foaie scrisă pe seama țăranelui nostru: «POPORUL ROMÂN», ce apare în fie-care Duminecă pe 8 pagini și costă 4 coroane la an. Trimițîndu-se sub o fășie cel puțin 10 esemplare, costă un exemplar 4 fileri.